

LAISVE

VINCAS BARTUSEVIČIUS:

Intelektualai, dešinė ir kairė

STASYS ŽYMANTAS:

Susitikimai
su Pranu Padaliu

RAIMUNDAS KUDUKIS:

Lietuvos laisvinimo
perspektyvos

J. P.:

Eurokomunizmas

TURINYS

Vincas Bartusevičius: Intelektualai, dešinė ir kairė	1
Vytautas Vaitiekūnas: Kas nauja naujoji sovietinė konstitucijoje	18
Stasys Žymantas: Susitikimai su Pranu Padaliu	34
ID JOS IR DARBAI:	
Išėjimo: Lietuvos laisvinimo perspektyvos (R. Kudukis), Politinė studijų savaitgalis (J. Kojelis)	42
Pasaulyje: Eurokomunizmas (J. P.)	53
Id jos spaudoje	58
Užges žiburiai	61
Vardai vykiuose	63
Atsiminimai	64
Laisvės klausimų atsakymai	viršelio 3

LAISV leidžia Lietuvių Fronto biuletenį tris kartus per metus.

LAISV (TOWARD FREEDOM) published three times a year by the Friends of the Lithuanian Front.

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje — \$7.00, kitur — \$5.00.

ADRESAI:

Redakcijos: 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Administracijos: 7034 Hartcrest Drive, Rancho Palos Verdes, Cal. 90274

Šis numeras redagavo Vytautas Vaitiekūnas.

LAISV straipsniai ir apžvalgos pažiūros ir vertinimai, tiek pasirašyti, tiek ir nepasirašyti, priklauso tik paties autoriams ir nebūtinai atitinka LAISV redakcijos pažiūras ir vertinimus. Redakcija yra atsakinga tik už sutelktą vietos LAISV skiltyse pasisakyti.

INTELEKTUALAI, DEŠIN IR KAIR

VINCAS BARTUSEVI IUS

I

Kalbant apie intelektualus, vienas iš sunkum yra tas, kad kas kraštas — vis skirtingas intelektual pasireiškimas, skirtinga pad t is. Šiame rašinyje kalbama daugiausia apie pad t V. Vokietijoje. ia intelektualuose paskutiniu laiku vyko gana domus, o gal ir kitiem kraštam b dingas procesas.

Apskritai intelektualo samprata glaudžiai siejama su inteligento samprata. J. Girnius Lietuvi enciklopedijoje intelektual aptaria kaip inteligent , kuris pasižymi k rybine iniciatyva. Apskritai intelektualui jis priskiria dvi pagrindines savybes: kritin s mon ir k rybin entuziazm . Ogi inteligentu Girnius vadina žmog , iš jus bent vidurin moksl ir dirbant protin darb . Šalia to, inteligentiškumo esme jis laiko dar vis eil savybi : žinojimo alk , kritiškum , savo asmenini rib s mon , ieškojimo dvasios išlaikym , atvirum tiesai. (Plg. Lietuvi enciklopedij). Tatai inteligento, tuo pa iu ir intelektualo sampratoms teikia idealin prasm ir jas pakelia moralini vertybi rang . Tas sudaro, vienoki ar kitoki etiket besinešiojan i , žmoni grup kažkuo vertesn , pranašesn už kitus žmones. Apskritai šitaip vertinan iai ži r ti žmoni grupes mes jau nesame prat .

Pagal amerikiečių sociologo S. M. Lipseto aptarimą intelektualais gali būti teisinga vadinti visus žmones, kurie kuria, skleidžia ir pritaiko kultūrą. (Seymour M. Lipset: Soziologie der Demokratie, p. 339, Neuwied, 1962). Intelektualui pirmiausia yra būdingas savarankiškumas ir savininkas žodžio valdymas. Jam nepakanka tik gyventi, jis nori savo būtent išreikšti mintimis ir žodžiais. Ir žodis jam yra ne tik susižinojimo rankis, bet ir tikrovei bei nusistatymams išreikšti priemonė vadinamame žmogaus simboli pasaulyje. Iš to eina kita intelektualui būdinga savybė — jo kritiškumas atsiribojimas nuo visuomenės, kurioje jis gyvena, tam tikra prasme atsiribojimas ir nuo tikrovės. Intelektualas stovi ne anapus visuomenės, o tik jos pakraštyje. Tokia jo pozicija galima intelektualui aiškiau matyti ir kritiškai vertinti, kas visuomenėje vyksta.

Pagal Ren Koenig ir Helmut Schelsk funkcionaliniu požiūriu intelektualus galima skirstyti sekančiomis grupėmis:

- (1) Techniškosios organizacijos specialistai bei ekspertai;
- (2) Kultūriniai vertybiniai kriterijai (menininkai, literatai, artistai, filosofai);
- (3) Socialiniai mokslų atstovai, laiko dvasios analizuotojai ir ateities planuotojai;
- (4) Mokančiosios inteligentija (mokytojai);
- (5) Informuojančiosios inteli-

gentija (žurnalistai, publicistai, spaudos, radijo, televizijos darbuotojai);

(6) Vairiai konfesijoms dvasininkai. (Plg. Rene Koenig: Intelligenz, in: Fischer, Lexikon Soziologie p. 140, Frankfurt, 1958; ir Helmut Schelsky: Die Arbeit tun die anderen. Klassenkampf und Priesterherrschaft der Intellektuellen, p. 104, Opladen, 1975, antras leidimas).

Bet tokis funkcionalinis intelektualų grupavimas nedaug tepasako. Jau atsklaidesnis yra grupavimas pagal intelektualų apsisprendimą. Raymondas Aronas skiria trejų intelektualinių, t. y. kritinių apsisprendimų metodų atžvilgiu, kai intelektualai principiškai neneigia esamosios padėties, o tik rėpinasi naujų metodų ir priemonių jai tobulinti. Antara, kritinis moralinis apsisprendimas, kai intelektualai atskleidžia moralinį priešingumą taip esamos tikrovės ir tos, kokia turėtų būti. Ir trečia, ideologinis arba perspektyvinis apsisprendimas, kai intelektualai dabarties tikrovę vertina perspektyvinės santvarkos mastu. (Plg. Raymond Aron: Opium fuer Intellektuelle, p. 258, Koeln 1957).

Tai labai miglotos intelektualų skirtybės. Tačiau, pridėjus prie jų kai kuriuos kitus skirtumų aspektus, būtų galima susidaryti jau konkretesnius intelektualinio apsisprendimo keturis tipus. Būtent, pirma, vadinamo klasinio

apsisprendimo intelektualai, kurie sutinka su status quo pad - timi, su esančia valdžia ir esan - tomis socialiniais lygumais. Nors b. dami visuomenės pakraš - tyje, atseit, visuomenės žvelg - dami kritiškai, jie vis dėlto prin - cipiškai priima politinį ir socia - linį status quo pad. t. ir j. visi kritiniai išvedžiojimams galutinai gr. žta. patvirtinimui to, kas yra. Faktinai tikrovę jie sankcionuoja reikalingumo ir teisingumo ar - gumentais.

Antra, vadinamo romantiškojo apsisprendimo intelektualai laikosi taisyklės: ne mano kiau - lės, ne mano pupos; kas man r - pi, kas darosi plačiam pasauly - je? Man ter. pi mano paties gy - venimas! Šiokio apsisprendimo intelektualai iš viešojo gyvenimo pasitraukia arba savo noru, arba išorini aplinkybių verčiami, va - dinamos 'vidinės emigracijos' ke - bu. Šio apsisprendimo inte - lektualai be didelių žinių kon - fliktą prisitaiko bet kurioje poli - tinėje santvarkoje ir be didelių sunkumų gali dirbti savo intelek - tualinį darbą.

Tre aijam intelektual tipai priklauso tie vadinamo tragiško apsisprendimo intelektualai, kurie faktinai tikrovės yra priversti palikti savo tėvynę, kad patys iš - liktų. Tai intelektualai tremtiniai.

Šie visi trys — klasinio, ro - mantiškojo ir tremtiniškojo apsi - sprendimo — intelektual tipai faktiškai visgi tarnauja faktinai tikrovės sutvirtinimui. Klasinio

apsisprendimo intelektualai to - s moningai siekia, romantiškojo apsisprendimo — patys pasitrau - kia iš kovos lauko, o intelektua - lai tremtiniai, palikdami savo kraštą, taip pat išsijungia iš tie - sioginių kovos už status quo pakeitimą. Tiesa, ir b. dami už - sieniuose, jie gali savo kovą t. s - ti, tačiau šios užsieninių kovos rezultatai ir poveikis visada bus, palyginti, menkai veiksmingi. Ta - tai liudija ir mūsų intelektual tremtinių pavyzdys. Suprantamas yra j. sitikinimas, kad, labai gr. smingomis savo laisvei ir net gyvybei lygumais palikdami savo kraštą, jie jautėsi reiški sa - votiško protestą, savotišką pasi - priešinimą, ir jokių b. du nesij - jautė b. g. iš sk. stan. io laivo. Faktinai tikrovę betgi yra ta, kad intelektualas, kartą palikęs savo kraštą, nebetenka galimybės tik - rai veiksmingai daryti krašto gy - venimui tokos. Neturiu minties tuo teigimu neigti užsieninių veiklos prasmę ir svarbos aps - kritai. Ji savaip prasminga ir svar - bi. Jei betgi objektyviai peržvelg - sime visą pradžią j. 30 met - mūsų intelektual tremtinių veiklos balansą ir jos rezultatus, tikrai pamatysime, kad ta veikla tetur jo labai silpną poveikį pa - d. iai okupuotoje Lietuvoje pa - keisti. Vadinasi, galutinai išva - doje turime sutikti, kad visi trys aukščiau minėti intelektual tipai — klasinio, romantiškojo ir trem - tiniškojo apsisprendimo inte - lektualai, — nors skirtingu laips -

niu pasireiškia status quo ramšiu, ir negali būti faktinei tikrovei krašte pakeisti reikalingu varikliu.

Bet yra dar ketvirtas intelektual tipas, kuriam priskirtini vadinamo kritinio apsisprendimo intelektualai. Tai tokie intelektualai, kurie pajgia atspalaiduot vairi ryši, stereotipini santyki, daugyb s reikalavim, kuriuos diktuoja šeima, socialin pad tis, visuomenin s ir religin s pareigos. Tuo atspalaidavimu šiokie intelektualai pasijunta laisvi esamas visuomenines negeroves matyti bei vertinti su intencija, kad tai ves status quo pašalinim .

Šio apsisprendimo intelektualuose taip pat ryškios dvi grup s. Vienai priklauso tie intelektualai, kurie demokratin, socialistin santvark status quo pad tyje laiko paia geriausia ir savo nusistatymais tesiekia šalinti pasitaikanias negeroves, atseit, nuolat tobulinti. O antrai šio kritinio apsisprendimo intelektual grupei priklauso tie intelektualai, kuriems status quo pad tis yra nebeapataisoma ir kurie siekia "sen j pasaul" iš pagrind sugriauti ir jo vietoje statyti visiškai naujos strukt ros pasaul .

II

Nelengva tur b t b t rasti kitus taip dažnai vartojamus, tokius daugiaprasmius ir tokius nepaprastai didelius priešingumus išreiškianius žodžius, kaip kair

ir dešin, pažangumas ir konservatizmas. Pagal savo pirmykšt prasm kair ir dešin buvo priskiriamos politin m grup m parlamente (pirmiausia Pranc zijoje) pagal j užimam pos dži sal je viet . Ži rint iš prezidiumo (pirmininko) k d s, sal s dešin je telk si atstovai t grupi, kurios gyn status quo pad t arba tik spaudžiamos sutiko leisti labai mažus poslinkius esamoje pad tyje. Daugumoje tai buvo praeities atstatymo ir reakcijos atstovai. Tuo tarpu pos dži sal s kair je pus je b riavosi ir vietas už m bruzdelninkai, t. y. atstovai su nusistatymu reikalauti visuomenini reform, pažanggi statym, teisi lygyb s, laisv s. Taigi dešin je rikiavosi tradicin s valdžios r m jai, pvz. Pranc zijoje — senosios priešrevoliucin s santvarkos r m jai, daugiausia bajorai, monarchistai, o kair je — miestie i ir naujosios buržuazijos atstovai, t. y. atstovai t visuomen s sluoksni, kurie luomin je santvarkoje balso netur jo ir tik vyki ei goje išsikovojo tam tikras teises ir siek nauj laim jim . Ta iau, kai buržuazija rungtynes su bajorija d l valdžios laim jo ir tvirtino liberalin valstyb s santvark, ji pati atsid r dešin je, o kair s pozicijas liberalin je valstyb je už m permain siekiantieji socialistai.

Su laiku prie kair s ir dešin s s vok atsirado vair s aiškinamieji sinonimai. Mat, partinei

propagandai par po sav j grup visuomenei pristatyti juo teigiamesn mis ir patrauklesn mis spalvomis pagražint , o oponent partij — juo bjauresn , daugiau sumurzint . Pvz. visiškai neigiama prasm buvo prisegta dešin s konservatizmui, padarant j praeities atstatymo, reakcijos, priespaudos, autoritetinio režimo, antidemokratiškumo, dešiniojo radikalumo ir net fašizmo sinonimu. Konservatizmas tapatinamas su praeities atgyvenomis, pažangos stabdžiais, su kova d l seniai prarast pozicij . dešin s konservatizm daug kas link s ži r ti su panieka. Pasak O. K. Flechtheimo, “Jeigu b t taip, kaip nori konservatoriai, tai mes tebegyventume viduramžiuose arba net senuosiuose amžiuose, tebeb tume išlaik vergij ir baudžiov , taip pat kankinimus ir mirties bausm , iš ties gal ir kanibalizm , kurio išnykim nuoseklus konservatorius tur t apgail ti kaip dekadencijos, smegen suminkšt jimo ir ašarojan iojo humanizmo apraišk ”. (Ossip K. Flechtheim: Futurologie, der Kampf um die Zukunft, p. 226, Frankfurt, 1972). Net aiškiai konsertavyvi paži r atstovai arba partijos bei s j džiai vengia konservatizmo etiket s. Tiesa, paskutiniu metu konservatyvus galvojimas mažiau niekinamas. Anot E. Kletto, dar ir dabar reikia tur ti dr sos prisipažinti, kad esi konservatyvus, bet dabar d l to tav s niekas nelaikys niekšu, o tik

kvailiuku (Ernt Klett: Konservativ, in: Merkur, Jg. 25, 1971).

Iš antros pus s, kair pasidar pažangos, demokratijos, laisv s, lygyb s, emancipacijos sinonimu. Kair s pozicija — kovos pozicija prieš išnaudojim ir beteišiskum už geresn žmonijos ateit .

Ta iau tokie kair s ir dešin s propagandiniai apibendrinimai tiksliai nenusako tikr j kair s ir dešin s pozicij . Kas iš ties yra konservatizmas — n ra vieningos nuomon s. Ir patys konservatoriai d l to nesutaria. Kai kas net mano, jog bet kokia konservatizmo teorija išvis yra nemanoma. Bandoma konservatizm apibr žti tokiomis s vokomis, kaip “transcendencija”, “tvarka ir pastovumas”, arba tokiomis nelabai aiškiomis formul mis, kaip “konservatyvu yra neb ti prisirišusiam prie to, kas vakar buvo, o gyventi tuo, kas nuolatos galioja”.

Visokius konservatizmo aptarimo bandymus galima skirti dvi grupes. Pirmajai grupei priklausyt visi tie aptarimai, kurie konservatizm supranta kaip tam tikr metafizik , kaip amžiais galiojan i universali vertybi sistema . Vienas iš konservatizmo vad , Russellis Kirkas, mini šiokias šešias konservatyvios pasaul ži - ros taisykles:

(1) tik jim dieviškosios valios veikim ;

(2) palinkim mistik ir gyvenimo pilnum ;

(3) pasidavim autoritetui;

(4) laisv s ryš su private nuosavybe;

(5) pasitik jim tradicija ir priiimt ja teise; ir

(6) organiškos l tos evoliucijos pirmum prieš staig radikal pasikeitim . (Plg. Russell Kirk: Lebendiges politisches Erbe, Erlenbach - Zuerich, 1959).

Tokia amžinai galiojan i ver tybi metafizika ir idealai, kurie galioja nepriklausomai nuo vietos, laiko ir visuomen s, ir kurie principiškai turi b ti priimami vis žmoni , jeigu jie nori išvis žmoniškai gyventi, konservatizm padaro tuo, kuo yra religija, etika, tradicija, kult ra ir gera politika. Tokis konservatizm aptarimas neatrodo nusisek s.

Antrajai konservatizmo aptarim grupei galima skirti visus tuos aptarimus, kurie konservatizm aiškina kaip visuomenin reiškini , atsiradus iš monarchin s - aristokratin s - klerikalin s reakcijos švietimo amžiaus ir Pranc zijos revoliucijos išš k . Tokis konservatizmo aptarimas labai m gstamas marksist ir kit konservatizmo oponent . Mat, su tokiu konservatizmu lengva susidoroti, nes juo toliau traukiame nuo feodalizmo, nuo monarchijos ir nuo religiniu atžvilgiu vienalyt s agrarin s visuomen s, juo absurdiškesnis darosi tokis konservatizmas. Tokiu atveju tikrai neb t skirtumo tarp reakcijos, praeities atstatymo ir konservatizmo.

Galima sutikti, kad modernusis konservatizmas prasid jo Pranc zijos revoliucijos laikais, lygia greiai su tuo pat metu besiformavusiais, reform ir pasikeitim siekianiais, s j džiais. Be to, norint konservatizm suprasti, reikia dar dviej dalyk . Reikia skirti apskritai žmogišk j konservatizm nuo konservatizmo, kuris reiškiasi kaip sud tingas visuomeninis, politinis, ideologinis procesas. Žmogišk j konservatyvum sociologas Karlas Mannheimas vadina (nevisai laimingai) tradicionalizmu. (Karl Mannheim: Der konservativ Denken, in: Wissenssoziologie, Berlin - Neuwied, 1964). Tradicionalizmas reiškia žmogaus psichin savyb : prisirišim prie to, kas yra, prie šeimos, prie draug , prie aplinkos, ir nepasitenkinim ar net pasipriešinim d l eventuali pasikeitim . Tai nieko bendra neturi su politiniu konservatizmu.

Moderniojo politinio konservatizmo pradžia galima laikyti Pranc zijos revoliucijos laikus. Taciau klaidinga konservatizm laikyti tik reakcija tos revoliucijos iškeltas id jas. Reikia matyti ir tolimesn konservatizmo vystym si. Kas atitinkamu laiku yra konservatyvu, priklauso nuo to laiko sud tingos pad ties. Apskritai b t galima skirti tris konservatizmo tarpsnius.

Pirmas, klasikinio Europos konservatizmo tarpsnis 1789 - 1848. Jam buvo b dinga reakcija Pranc zijos revoliucijos id -

jas. Tuometinio konservatizmo atstovai buvo bajorai, žemininkai, bažnyios atstovai bei jiems artimi sluoksniai. Jų programos tikslas ir turinys — išlaikyti luomin visuomenės sąrangą.

Antras, buržuazinio - tautinio konservatizmo tarpsnis 1848 - 1918. Šiam tarpsniui buvo būdingas buržuazijos dominavimas, tautinis valstybės iškilimas, feodalinis santvarkos pakeitimas kapitalistine, konservatizmo susiliejimas su liberalizmu.

Treiasis konservatizmo tarpsnis prasidėjo po I-o pasaulinio karo (1918). Išaugus moderniai pramonei visuomenei, šios visuomenės aukštesnieji sluoksniai pasidarė konservatizmo šulais. Principiškai esamąją santvarką taip pat integravo ir liberalizmas, ir demokratinis socializmas, kuris esminį pakeitimą pramoninei visuomenei taip pat nereikalavo.

Ši laik konservatizmas skelbėsi esantis modernus, skatinantis ir faktiškai varė techninį pažangumą. Šiokia prasme konservatizmą pvz. aiškina ir Vokietijos krikščionys demokratai (CDU), savo rinkiminėje propagandoje pabrėždami, kad konservatizmo uždavinys yra kreipti visuomenės pasikeitimus tvarkingas vėžes ir apsaugoti visuomeninį procesą nuo radikalių žingsnių, išlaikant sunkiai laimėtą praeities šimtmečio žvalgas bei laikysenas ir panaudojant jas naujom kultūrinėmis ir moralinėmis vertybėmis kurti.

Kai kas konservatizmą aptaria ir kaip tam tikrą, krizės atvejais pasikartojantį, etninę - politinę - intelektualinę angažavimosi galimybę. Tai apsisprendimas tokiems žmonėms, kurie visada stovi už status quo socialinius santykius. Kai reakcinis apsisprendimas skelbia kovą už istorijon nujusios padėties atstatymą, tai konservatizmas pasisako už tą padėtį, kokia yra, saugodamas reformą laimėjimus nuo radikalių pasikėsinimų. Šiandieninio konservatizmo uždavinys kaip tikrai ir būt išlaikyti ir saugoti tai, kas didžiąją revoliucijų buvo iškovota: sąžinios laisvė, teisinis valstybės, žmogaus teisės. Tikrovėje, žinoma, konservatizmas dažnai taip teigiamai nesireiškia.

Susipažinę su dešimties konservatizmu, galime tiksliau nusakyti, kas yra kairė. Buvo laikai, kai kairės pozicijos priklausė liberalizmui. Liberalizmui laimėjus valdžios pozicijas, kairės vietą atėmė socializmas, reikalaujantis liberalinei valstybei esminį pakeitimą. Ir šiandien esminis skirtumas tarp konservatizmo ir kairės pozicijų apsprendžia nuostatymas visuomeninėje sąrangos status quo atžvilgiu. Kas pripažįsta esamąją teisinę demokratinę santvarką — priklauso konservatizmui, nesvarbu, kokias partijas priklausyt. Kairei priklauso tik tas, kas siekia esamąją santvarką pakeisti nauja, prastai taikiau mes vis dar liberalus ir

socialdemokratus tebelaikome kairiaisiais, nors kokio esminio skirtumo tarp j ir konservatyvi j neb ra.

Apskritai valdan iosios grup s savo politinius nusistatymus linkusios sutapatinti su vieš ja gerove ir tuos, kurie siekia naujos santvarkos, ži ri, kaip viešiosios gerov s priešus, ekstremistus, radikalus. Bet kai tik tokie ekstremistai savo id jas vykdo (pvz. XIX a. liberalizmas), atitinkamai kei iasi ir paži ros juos. Valdani j grupi nusistatymas esamosios santvarkos atžvilgiu principiškai dar nieko nepasako apie tos santvarkos kokyb . Tod l ekstremizmas ir radikalizmas savaime dar n ra neigiama apraiška ir juos vertinant visada reikia atsižvelgti j tiksl ir siekim turin .

III

Kaip ši kair s ir dešin s pozicij atžvilgiu laikosi intelektualai? Pagal min t Lipset intelektualam priklausyt pozicijos kair nuo centro. Tikrai, kairumas atrodo intelektualui b dingas. D l ko? Kair s patrauklumas turi kelet priežas i . Pirma, apskritai visose visuomen se vairios k rybinio darbo formos šaukiasi bent iš dalies atmesti viešpataujanias kult rines vertybes, nes kiekvienas tikrai k rybinis darbas, atseit, suk rimas, ko dar nebuvo, suponuoja galiojan i norm peržengim . Antra, kair tebegyvena didži j revoliucij

laisv s, lygyb s, brolyb s š kiais ir save tebelaikot revoliucij t s ja, žmonijos pažangos objektyvaus kelio skyn ja.

Praeityje kair buvo už greit s lyg pakeitim . Ji nebuvo susirišusi su to meto status quo: su monarchijos vienvaldyste, su bajorijos privilegijomis, su baudžiaunink beteisiškumu ir skurdu. Ji nebuvo susirišusi n su bažny ia, kuri taip pat r m status quo. Praeityje kair išvyst subtil jautrum socialin m negerov m, kuri apstu ir m s dienomis. Taigi yra pagrindo b ti kair je. Klausimas tik — kokio pob džio ir kokio laipsnio kair je.

Prieš dešimt met dar kair s pozicijai V. Vokietijoje daugumoje atstovavo tie, kuriuos gal tume laikyti liberalini paži r atstovais. Tada kair dar gal jo reikštis vieningai. Šiuo metu vaizdas smarkiai pasikeit s. Bonnoje susidarius krikš ioni demokrat - socialdemokrat vadinamai didžiajai koalicijai, o ypatingai v liau susidarius socialdemokrat - liberal valdan iajai koalicijai, kair s vieningumas suskilo. Vienoje pus je liko tie, kurie, neži rint savo kritinio apsisprendimo, principiškai pasisako už parlamentin demokratin santvark , siekdami j atitinkamomis reformomis tobulinti. Antroje "barikad " pus je atsid r tie, kuri galutinis tikslas vietoj parlamentin s demokratijos sukurti nauj santvark . Pir-

mojoj pus j liko liberalai ir demokratiniai socialistai, antrojoj — radikalieji marksizmo šalininkai.

Didesnio d mesio ta iau ir už t kair s skilim yra vertas reiškinys, kad skai ius t vadinam kair s radikal , t. y. t , kurie principiškai atmeta parlamentin demokratin sistem ir siekia visai naujos visuomenin s s rangos, yra, palyginti, didelis ir vis aug s. Vokietija gyvena marksistinio galvojimo renesans .

Radikaliosios kair s atstovai savo veiklos tikslam apskirai pasirinko rankiu mokslo ir mokymo staigas. Pasisekimas didelis. Kai kuriuose universitetuose normalus mokslas beveik ne manomas. Svarbu mok ti marksistin žargon . Be to neišlaikysi egzamin . Atsirado leidyklos, kurios ištisomis serijomis leidžia kair s teoretik raštus. Ogi jie rašo nemažai. Radikaliosios kair s teorij išplitimas ir siveržimas visas sritis yra ši dien V. Vokietijos mokslinio gyvenimo b dinga žym .

Kas prie tokios pad ties prived d ? Kurios priežastys skatina vis daugiau intelektual prisiimti marksizm ir atmesti dabartin parlamentin s demokratijos santvark ? Kokie motyvai viešai ar slaptai remti ar bent pateisinti net aiškiai kriminalinius radikaliosios kair s s j džius?

Iki septintojo dešimtme io vidurio parlamentin s demokratijos pagrind principiškai niekas noneig , nors kai kurie intelektu-

alai jau tada buvo prad j atskir valstyb s ir visuomen s aspekt kritik .

Antroje septintojo dešimtme io pus je vieningas nusistatymas d l valstyb s valdymo pagrind , d l politin s ir visuomenin s santvarkos nubluko. Atsirado esamos santvarkos radikalesn kritika. Maždaug 1965 prasid jo universitetuose student bruzd jimai. J puolim taikiny buvo visoki autoritetai ir visokia valdžia. Bet kurio autoriteto, bet kurios valdžios pasireiškimas buvo apšaukiami represyviais asmen ir kai kuri socialini grupi atžvilgiu.

Savo antiautoritetinius ir anarchinius išpuolius studentai pradžioje r m vadinama “kritiška teorija”. Tai sociolog ir filosof Theodoro Adomo ir Makso Horkheimerio dar tre iame dešimtetyje sukurtas mokslinis metodas. Jis ypatingai buvo puosel jamas Frankfurto universitete. Tod l ir vadinamas “Frankfurto mokykla”. Adomo — Horkheimerio mokslinis metodas šalia neopozityvizmo ir hermeneutinio metodo Vokietijoje vaidina svarb vaidmen . Jo atstovai gana laisvai marksizm - pyn savo sistem . Tod l “kritiškoji teorija” bent iš dalies gal jo patenkinti universitet revoliucin s j d . Visai patenkinti betgi negal jo, nes ir “kritiškosios teorijos” atstovai buvo pri j išvad , jog XX-ojo amžiaus kapitalizmo analizei marksizmas

tik iš dalies tetinka. Ypač jie nesutiko su Markso grynai ekonominiu visuomenės vystymosi aiškinimu ir netik jo, jog, suburžuazys ir pertekliuje gyvenęs, proletariatas būtų tinkamas revoliucijos v liavnešys. Iš akla-gatvio revoliucin s j d išved ir pad t išgelb jo Herbertas Marcuse'as. Jo vadinam "pakraštini grupi " revoliucin teorija padar j s j džio teoretiku.

Marcuse'o teigimu revoliucijos pradininkai ir v liavininkai neb tinai turi b ti proletarai. Visuomen s kaitos varikliais m s laikais kaip tiktai esan ios vadinamos "pakraštini s grup s", t. y. negausios grup s, ne sitvirtinusios ir nepripažintos, esan ios ne visuomen s centre, o kažkur jos pakraštyje, pvz. maištaujantieji studentai arba besivystan ios tautos. Marcuse'o "pakraštini grupi " revoliucin teorija buvo bandymas ieškoti naujo revoliucijos pradininko ir v liavininko, nes proletarai, buvo aišku, šiai rolei jau nebetinka.

Apie 1969 prasid jo radikaliosios kair s naujas tarpsnis, vadinamas teorinio darbo tarpsniu. Šiuo metu radikaliosios kair s teorija buvo intensyviai skelbiama. Ta akcija pakeit nemaža visuomen je galiojusi vertybi vaizdži ir su jais susijusi aiškinim apie visuomeninius procesus. Apskritai politin intelektual s mon pasislinko kair ir pasipild radikaliosios kair s id jomis. Prieštaring id j -

tampa visuomen je padid jo. (Plg. Kurt Sontheimer: Das Elend unserer Intellektuellen, Hamburg, 1976).

Kod l intelektualuose toks didelis socialinio gyvenimo pagrind teorijos pasilgimas? Ir kod l marksizmo teorija intelektualuose randa tok didel palankum ?

IV

Gyvenimas yra šakotas, netikras, atviras. Šakoti, vairiaspalviai yra ir šiuolaikiniai bandymai gyvenimui išaiškinti. Mokslas visk ži ri relatyviai. Daug kas nežinoma, netikra, neaišku. Tokia pad tis neteikia žmogui at-ramos, nepatenkina jo noro tur ti tikrum , tur ti vedam sias gaires savo kelyje iš nežinios nežini . Žmogus tod l laukia teorijos, kuri jam išaiškint ne tik atskirus gyvenimo reiškinius, bet vis gyvenim , vis visuomenini reiškiniai visum nuo A iki Z ir tai visai aiškiai. Maža to, žmogus taip pat nori žinoti ir tuos d snius, kurie valdo istorin vystym si, kurie apsprendžia dabarties s lygas ir kurie galina numatyti, kokia bus ateitis. Iš teorijos taip pat laukiama atsakym žmogaus pozityviusius siekimus, jo laisv s, gero gyvenimo, laim s siekimus. Tad laukiama teorijos pasaul ži rinio pob džio, teorijos kaip ideologijos ir net religijos pakaitalo. Tokis, daugum intelektual apnik s, teorijos pasiilgimas pirmiausia remiasi žmogui

b dingiu ilgesiu geresnio pasaulio, kuris, savo ruožtu, m s laikais siejamas tik su moksliniu esamos tikrovės aiškinimu. Noras išlaisvinti žmogų iš status quo negerovi ir slegiančių lyg, taip pat noras turėti aiškum pasaulio bei žmonijos istorijos vystymosi d s ni klausimu kaip tik ir sukelia stiprą teorijos pasiilgimą.

Ir tokia teorija pateikiama. Tokia teorija, kuri atitinka minutes reikalavimus, yra marksizmas. Marksistinė teorija jungia moralinį angažavimą si geresniam pasauliui sukurti su moksliniu rankiu status quo kritiškai vertinti. Be to, šioji teorija yra ir labai lanksti. Ji sugeba paaiškinti ir tuos praktiškojo gyvenimo reiškinius, kurie jai prieštarauja. Pvz., taikant marksistinę teoriją ši dien tikrovei, kuri akivaizdžiai yra kitokia, nekaip kad buvo XIX a. tikrovė, aiškinama, kad esant skirtumas tarp reiškinio esmės ir jo praktiškojo pasireiškimo formos. Esant kapitalistinės santvarkos praktinio reiškimosi matomi pasikeitimai dar anaip tol nereiški paio kapitalizmo esmės pasikeitimo. Atseit, jeigu m s konkrečioje socialinėje tikrovėje ir nieko panašaus jau nesimato, k savo laiku mat Marksas ir kuo savo tuometinės išvados par m, tai vis tiek ir m s socialinei tikrovei tos Markso išvados tebegalioja, nes m s režimoji tikrovė terodanti kapitalizmo išorę ir jos pakitimus, ne jo

esmę ir ne esminius pakitimus. Vis dėlto daug intelektualiai šioki spekuliacij nuosirdžiai priima.

Arba pvz. aiškinant socialinių statymų vaidmenį bei reikšmę, marksistinė teorija griebiasi Engelso vadinamo idealaus kapitalisto. Antai, paskutiniu metu Vokietija yra išleidusi keletą socialinių statymų, kuriems labai priešinosi kapitalo atstovai. Išvada aiški — be statymų nepalankūs ir netarnauja kapitalo interesams. Bet marksistinė teorija tokios galimybės negali pripažinti. Todėl ši savo prieštarą gyvenimo tikrovei griebiasi aiškinti Engelso idealaus kapitalisto spekuliacija. Esant atskiri kapitalo atstovai ar jų grupės pro savo siaurus interesus kartais nestengia matyti bendrą kapitalo interesą, kuriems kaip tik tai atstovaujanti patį valstybę. Valstybė yra tasai Engelso idealusis kapitalistas. Žinoma, tokiomis spekuliacijomis galima viską aiškinti kapitalo interesu labiau. Žodžiu, visą gyvenimą negerovi priežastys visada slypi gamybos kapitalistinėje sistemoje. Tačiau tam tikri ženklai rodo, kad kapitalistinė sistema yra pasmerkta neišvengiamam sunykimui.

Pasak Kurto Sontheimerio, marksistinės teorijos patrauklumą intelektualam daugiausia lemia šiokie motyvai:

(1) kritiškumas status quo atžvilgiu; tatau atitinka intelektualų kritišką nusiteikimą ir atsklei-

džia perspektyv tam kritiškumui vykdyti, atseit, atskleidžia galimyb vykdyti intelektualo pašaukim — b ti visuomen s kritikai;

(2) marksistin teorija intelektualui patraukli ir savo lankstumu, ir prieštaravimus aiškintan iomis spekuliacijomis; be to,

(3) dar patraukli ji ir tuo, kad išvengia normali mokslini teorij ribotumo, atsakant prasm s klausimus, ir kad atidaro pla iai duris moraliniam intelektualo angažavimuisi. (Plg. Kurt Sontheimer; Das Elend unserer Intellektuellen, p. 107, Hamburg, 1976).

Kad marksizmas, kaip kad jis šiuo metu pasireiškia, turi kai kuri religini , ypatingai krikščioni religijos bruož , pasteb jo jau Raymondas Aronas, analizuodamas Pranc zijos kairi j intelektual nusistatymus. (Plg. Raymond Aron; Opium fuer Intellektuelle, Koeln, 1957). Šiok paralelizm pripaž sta ir kai kurie marksistai. (Plg. Leszek Kołakowski: Der revolutionaere Geist, Stuttgart, 1972). Marksizmas kaip pasaulin išganyimo id ja m gđžioja krikš ionyb . Tik marksistinio išganyimo pagrinde yra tik jimas, kad pats žmogus gali save išganyti, išsilaisvinti iš vis varg dar šiame pasaulyje. Štai keletas marksistinio išgany mo paralelizm su krikš ionybe:

— žmogaus varg priežastis: krikš ionybei gimtoji nuod m ,

marksizmui — gamybos priemoni privatn nuosavyb ;

— išganymas: krikš ionybei — pomirtiniame gyvenime, marksizmui — ia pat žem je;

— išganytojas: krikš ionybei — Kristus, marksizmui — proletariatas;

— išgany mo mokslas: krikš ionybei — Šv. Raštas, marksizmui — Markso raštai;

— išgany mo mokslo saugotoja: krikš ionybei — neklystanti bažny ia, marksizmui — neklystanti partija.

Netenka steb tis, kad intelektualus žavi galimyb sukurti roj ia pat žem je, nelaukiant pomirtinio gyvenimo.

V

Pagal užimam pozicij Soviet S jungos atžvilgiu radikalioji kair galima skaidyti dvi dalis. Jos prosovietinei daliai priklausyt visi ankstesni j ir ši laik kair s atstovai, kurie Soviet S jungoje, nepaisydami nei stalinizmo, nei v lesni praktik , tebe ži ri laim s bei laisv s šal. Antisovietin kair s dal sudaryt vadinamos “naujosios kair s” atstovai. Šiems Soviet S junga n ra “pažad toji žem ”. “Nauj j kair ” žavi Kinijos kelias. Gal d l to, kad Kinija toli ir jos gyvenimo tikrov mažiau paž stama. “Naujajai kairei” taip pat imponuoja Dub ekas, nesp j s savo bandym išvystyti tikrov je.

Nesunku betgi suprasti ir pro-

sovietin s kair s pozicija. Pirmiausia prosovietin kair (tas pat galioja ir antisovietinei kairei) teturi neaišk naujos marksistin s, atseit, geresn s visuomen s vaizd . Marksizmas pirmiausia yra esamos visuomenin s pad ties mokslinis kritikos rankis. Marksizmas taip pat atskleidžia visuomen s vystymosi d snius, t. y. nurodo keli naujai, geresnei visuomeninei santvarkai pasiekti nekonkretizuodamas ta iau tos santvarkos vaizdo. Soviet S junga yra pasiskelbusi esanti socialistin valstyb . Tuo pa iu jos interesai turi atitikti darbinink klas s ir pavergt j bei eksploatuojam j taut interesus. Viskas, k socialistinis kraštas daro, turi tur ti socialistin prasm , savaime turi b ti socialistiška ir pažangu. Tod l visai nuosekliai soviet užgrobimai laikomi išlaisvinimu, priespauda — buržuazini atgyven likvidavimu, diktat ra — demokratiniu centralizmu, rusifikacija — taut draugyste, etc. Maža to, kaip proletarinio internacionalizmo v liavininke, Soviet S junga angažavo kair identifikuoti su Soviet S jungos siekimais, tuo b du kit krašt kompartijas paversdama soviet kompartijos filialais. Ar ir kiek šiokia kair s pad tis Soviet S jungos atžvilgiu bus patvari, ar ir kiek ji evoliucionuos — parodys ateitis.

Kaip apie ši pad t galvoja prosovietin kair ? Pranc zas F.

Jansonas savo metu samprotavo, kad, nors stalinizmas jam neatrodo savo esme revoliucinis s j dis, vis d lto tai yra vienintelis s j dis, kuris taip apie save tvirtina ir daug Pranc zijos proletar patraukia. Jansonas prieš stalinizm . Jis priešingas stalinizmo naudojamiems metodams. Bet sykiu Jansonas ir už stalinizm , nes jam yra neaišku, ar tikroji revoliucija tik n ra fantazijos padarinys, ir ar revoliucinis s j dis neturi savo pradžioje taip vystytis (kaip Soviet S jungoje), kol bus gyvendinta nauja žmoniškėn visuomenin santvarka?

Kitas prosovietin s kair s atstovas, Merleau-Ponty, aiškina, kad kiekviena visuomenin santvarka turi savyje neteisyb s ir priedartos element , o sovietin šiuo metu gal turinti j net daugiau, kaip kad bet kuri kita visuomenin santvarka. Ta iau sovietin s santvarkos galutinio tikslo didingumas neleidžia sovietin s santvarkos negerovi smerkti. Kitaip negali b ti. Jeigu marksizmas sutampa su istorijos filosofija ir jo d sniai yra teisingi, tai pasmerkimas Soviet S jungos drauge reikšt ir paties marksizmo pasmerkim , o gal ir pa ios istorijos pasmerkim . (Plg. Raymond Aron: Opium fuer Intellektuelle).

B dinga, kad apskritai kair nekreipia domesio pagal Markso teorijas besitvarkan i krašt praktik ir jos nekomentuoja. Visa kair s išmintis — Markso raštai, pagal kuriuos joki blogy-

bi praktikoje netur t b ti. Kair tad spekuliuoja Markso teoretiniais samprotavimais, menkai tesijaudindama d l to, kad praktikoje iki šiol dar niekam nepavyko t teorij perkelti gyvenimo tikrov . Kair nepameta vilties, kad tatai vis tik kada nors pavyks.

Savo ruožtu, antisovietin s kair s atstovas, lenk filosofas L. Kolakowskis, šaukia, kad kiekvienas kair s s j dis Vakaruose bus neaiškioje ir dviprasmiškoje pad tyje, kol nesusipras ir viešai nepasakys, kad sovietinis komunizmas yra vienas iš pa i didži j tautinio ir socialinio pavergimo centr , kokis pasaulyje kada nors yra buv s. Ir, nors sovietin sistema labai didel mis aukomis sugeb jo supramoninti atsilikus; krašt , sugeb jo pasiekti žymi civilizacinai laim jim , pašalinti analfabetizm , išpl sti mokymosi galimybes, vesti sveikatos apsaug , — vis tiek iš to dar negalima daryti išvados, kad tie laim jimai yra sovietin s sistemos organiška dalis (atseit, tie laim jimai buvo galimi ir kitoje politin je santvarkoje), arba kad tie laim jimai bent per žingsn priartino mus prie beklasin s visuomen s. (Plg. Leszek Kolakowski: Der revolutionaere Geist, p. 28, Stuttgart, 1972).

“Naujoji kair ”, sekdamas Marksu, taip pat bando visiems ši laik socialiniams priešingumams rasti bendr vardikl . Marksas savo laik visoms negero-

v ms tokiu bendru vardikliu buvo padar s proletariato santykius su buržuazija, galvodamas, kad visoks kitoks pavergimas, priklausomyb , priespauda yra tik proletariato socialin s pad ties išdava. Bet kadangi m s laik proletariatas akivaizdžiai neimlūs kair s peršamai revoliucijai, prireik surasti proletariatui atitinkam pakaital . Juo yra padarytas “imperializmas prieš pavergtas tautas”. Supramonintieji kraštai atstovauja imperializmui, atsilikusieji — jo aukoms. Šios imperializmo aukos yra pažangos v liavinink s, nepaisant, kad kai kuri j santvarka, išsilaisvinus iš kolonializmo, yra gryna gen i diktat ra arba net priešfeodalini laik santvarkos ir kolonialinio kapitalizmo santvarkos tam tikras mišinys. “Naujoji kair ” remia kult riškai atsilikusi etnini

Kiekvienas kolonializmas, taigi ir sovietinis, pažeidžia ir paneigia taut lygyb s teis , nes kolonijos, t. y. sovietin s respublikos interesus pajungia kolonisto, t. y. Soviet S jungos interesam, suktai t pajungim maskuodamas teiginiu, kad, kas naudinga Maskvai, tuo pa iu naudinga ir Vilniui.

grupi s j džius, pvz. negr s - j džius Jungtin se Valstyb se, ta iau jos nedomina priespauda Soviet S jungoje, Kinijoje, Vietname, Bangladeshe, etc., nes pad tis šiuose kraštuose ne telpa vis problem aiškinam j “naujosios kair s” formul : “imperializmas prieš pavergt sias tautas”.

Gal pagrindin kair s problema ir yra bandymas visas ši dien problemas, visus pasaulio konfliktus aiškinti pagal vien formul , pagal vien šablon , ne paisant j kilm s vairiop priežas i .

VI

Vienas iš naujaisi bandym intelektual vaidmeniui visuomen je aiškinti yra vokie i sociologo Helmuto Schelskio. Jis bando rodyti, kad kair s ideologai intelektualai gal gale atstovauja tik savo interesams. Jo išeities taškas yra Makso Weberio valdymo s vokos samprata. Weberis skiria politin valdym fizine j ga ir dvasin valdym (hierokratij) psichine j ga. Pasak Schelskio, ateina dvasinio valdymo laikai. Valdovai bus intelektualai.

Pagal Schelsk dabartin intelektual pad tis primena Europos istorijos sen vyksm — kov tarp pasaulietin s ir dvasin s valdžios. Tik šiuo metu dvasinei valdžiai atstovauja ne dvasininkija, o nauja klas , intelektualai,

kuriuos Schelskis vadina pramiadaviais, išganymo skelb jais.

Savo teorij Schelskis remia A. Gehleno ir A. Plessnerio žmogaus samprata, pagal kuri žmogus iš prigimties yra b tyb , kuri gali gyventi tik suvokusi save pat ir pasaul . Žmogaus veikimui yra b tinas s moningas sav s ir pasaulio vaizdas. Bet ne kiekvienas žmogus savo galva gyvena. Neretas b na vedamas kit , kurie sugeba jo gyvenimui suteikti vedam sias gaires. Šioks dvasinis vadovavimas neša žmogaus vidin gyvenim tvark ir atpalaiduoja j nuo vidini prieštara vim bei neapsisprendim . Pagal Schelsk tai yra laim teikian tis gyvenimo uždavinis sprendimas.

Naujasis intelektual elitas savo valdym gali išpl sti, nes, tikrovei pasidarius labai sud - tingai ir nepermatomai, vadovai reikalingi, kad pad t joje orientuotis. Intelektual valdžios at - rama — pažadas išvaduoti žmo - nes iš tikrov s vis did jan io sl gimo ir pažadas gyvendinti daugiau laim s ir tobulumo.

Išganymas, arba išsivadavimas iš vis aplinkybi , kurios engia ir sunkina žmogaus egzistencij , neribojamas pomirtiniu gyvenimu. Jis turi ateiti dar šiame gyvenime. Tai tik jimas, jog geresnio pasaulio pranašyst s vyks numatomu laiku. (Plg. Helmut Schelsky: Die Arbeit tun die an-

deren. Klassenkampf und Priesterherrschaft der Intellektuellen, Opladen, 1975, antras leidimas).

Yra daug žvalgi Schelskio pastab d l m s šiandieninio gyvenimo. Yra originali pad ties aiškinim . Ta iau jo pagrindini tezi empyrinis rodymas b t sunkus. Jis naudoja žvalgin metod . Matomus reiškinius registruoja ir bando statyti teorijos r mus, savo r šies s - mokslo teorij , panašiai kaip kad C. W. Mills, kalb damas apie Amerikos elit . (Plg. C. Wright Mills: Die amerikanische Elite, Hamburg, 1962). Intelektualams Schelskis priskiria gali , kurios, bent tokia forma, jie neturi. Jis, atrodo, pervertina ir intelektual funkcij . Tur b t dar ir šiandien yra teisinga senesn žvalga, kad intelektualai yra visuomen s dalis, kad jie operuoja daugiausia dvasin mis priemomis ir nustato kult rinio vystymosi krypt , kad jie turi takos universitetuose, moksle, bendrojo lavinimosi srityse, spaudoje, literat - roje, televizijoje, bet kad apskritai jie neturi medžiagini ir techniki priemoni ir tod l greitai patenka ekonomiškai paj gesni grupi ar valdžios priklausomyb . Šia prasme labai atsklaidus intelektual vaidmuo totalitarizmo diktat rose, kai šalia kit randame ir intelektual entuzias - ting šios santvarkos r m j , net ideolog , kurie vienu ar kitu pagrindu stengiasi tas antiintelek-

tualines sistemas pateisinti. Totalitarizmo tarnyboje intelektualai atsiduria d l vairi priežas i . Vienus sužavi j ga. Kitus patraukia karjera. Dar kitus palenkia nuolatin propaganda bei taigavimas. Gražiai tatai pavaizduoja eslovas Milošas. (Plg. Czeslaw Milosz: Der verfuerthe Denken, 1974).

Schelskis žvalgiai pastebi ir aprašo kai kuriuos svarbius m s visuomen s vystymosi reiškinius. Pvz. atsiradim gilios vertybi kriz s, kuri lie ia gyvenimo prasm ir visuomenin veikim ; atsiradim , daugiausia Vakar jaunime, šios vertybi kriz s atžvilgiu nusistatymo visiškai atmesti esam j visuomenin santvark ; atsiradim tik jimo, kad vis sunkum sprendimas manomas tik radikaliam pakeitim sistem . Taip pat teisingai Schelskis pastebi, kad supramonintuose kraštuose spar iai ple iasi patarnavim kio sektorius, kuris, palyginti, atokiai stovi nuo materialini g - rybi tiesiogin s gamybos, kurio atstovai, taip sakant, iš profesijos užsiima prasm s perteikimu ir kuriame dirbanti inteligentija yra ypatingai imli naujam socialiniam tik jimui ir mielai imasi jo skleidimo darbo. (Pig. Richard Loewenthal: Neues Mittelalter oder anomische Krise, in: Merkur, Jg. 27/1975).

Ta iau Schelskio ši reiškiniai aiškinimas yra problematiškas.

Jis klysta, sutapatindamas tam tikr visuomenin sektori su klase, tak su galia, tik jim greitai vil i gyvendinimu su religija.

Galima sutikti, kad ši laikvairis reiškiniai rodo vertybi kriz. Ilg laik kriks ionyb dav prasm visam Vakar socialiniam gyvenimui ir žmogaus veikim orientavo tam tikras vertybes. Jau kuris laikas kriks ionyb šio savo uždavinio vykdyti nebegali. Bet ir sekuliarizacijos eigoje žmogaus veikimui reik jo suteikti tam tikr prasm, tik jau be religijos pagalbos. Tam uždavinimui buvo kinkyta pažangos id ja. Ji per paskutin šimtmet, atrodo, tarnavo Vakar pasaulio pagrindini vertybi integracijai.

Buvo tik ta, kad bet kuri mokslas, technikos, kio pažanga sykiu yra pažanga ir pagrindini vertybi atžvilgiu. Buvo tik ta, kad žmogaus laisv, bendruomeni

Galimyb ir prog s kmingai Lietuvos vadavimo veiksmi veiklai niekada netr ko ir dabar netr ksta. Bet visada tr ko ir dabar tr ksta sumaning ir valing žmoni, o kartais ir l š tomis progomis ir galimyb mis vaisingai pasinaudoti.

solidarumas, racionalumas taip pat daro nuolatin pažang, kad iškovotos žmogaus pagrindinis teis s darosi vis saugesnis, etc. Tai iau paskutini dešimtmie i vykiai suk l abejones, ar pasiekta civilizacijos pažanga iš tikro yra pažanga ir pagrindini vertybi atžvilgiu? Pasauliniai karai, pokario didži j demokratij nevisai švar s pasireiškimai sužlugd tik jim pažangos panac ja. Liko tuštuma. Tad vertybi kriz yra tiesioginis padarinys praradimo tik jimo Vakar civilizacijos pažangos panac ja.

Vis tiek, ar intelektualas reikšis kair je, ar dešin je, jo vaidmuo visuomen je yra sud tin gas, pla iašakis. To vaidmens tikrosios dimensijos sunkiai ap iuo piamos, nes dvasinis poveikis sunku sugauti ir dar sunkiau j išmatuoti galios mastu. Vienas dalykas tikras — intelektualai nesudaro vienos, vieningai veikian ios ir vien tiksl turin ios klas s. Jie n ra slaptieji valdovai. Jie atlieka pirmiausia tarnaujant uždavin. Dažnai yra valdžios ir kit reali j g, panaudojami net antiintelektualiniam tikslam. Antra vertus, intelektual vaidmuo auga ir, juo toliau žengsime visuomen s technin s pažangos keliu, juo intelektual vaidmuo did s. (Plg. Daniel Bell: Die nachindustrielle Gesellschaft, Frankfurt, 1975).

KAS NAUJA NAUJOJ SOVIET KONSTITUCIJOJ

VYTAUTAS VAITIEK NAS

I

Pirmoji sovietin konstitucija buvo priimta 1918.VII.10. Tai buvo Rusijos Sovietin s Federacin s Socialistin s Respublikos — RSFSR konstitucija. Joje ypatingai buvo pabr žtas klasinis sovietin s valstyb s pob dis ir darbinink klas s vaidmuo. Be teisiais buvo palikti visi, kurie nepriklaus darbinink klasei ar kaimo biednuomenei. Ogi pati kaimo biednuomen (bežemiai ir mažžemiai) aukš iausiamе valstyb s organe — Soviet Kongrese — taip pat buvo apr žta tik penktadaliu vis mandat , kitus keturis penktadalius rezervavus tik darbinink klasei, kuri anuomet Rusijoje buvo, palyginti, dar visai negausi.

Kai sovietin Rusija užgrob Ukrain , Gruzij , Azerbaidžan , Arm nij , Gudij , kompartijos virš n je nebuvo vieningo nusistatymo, ar užgrobt sias žemes prijungti prie Rusijos tokiu pat b du, kaip kad buvo caro laikais praktikuota, ar sudaryti nauj pad t? Buvo apsispr sta sudaryti nauj pad t — sudaryti sovietini respublik s jung . Tai pradinei s jungai priklaus Rusija,

Ukraina, Gudija, Gruzija, Arm nija, Azerbaidžanas. (Paskutin s trys kur laik jo vienu Užkaukaz s Soviet Socialistin s Respublikos vardu).

1923.VII.6 buvo priimta pirmoji Soviet Socialistini Respublik S jungos konstitucija. Tos konstitucijos b dingas teisinis bruožas šalia iš 1918 RSFSR konstitucijos perimto sovietin s valstyb s klasinio pob džio pabr žimo, buvo konstitucijos anonimiškumas, t. y. išleidimas iš jos antrašt s s jungos partneri pavadinim . Soviet Socialistini Respublik S junga, neišvardinant pa i t respublik , yra anonim in s junga. Bet toks anonim inis s jungos pavadinimas Kremliaus buvo s moningai parinktas dviem motyvais. Tokia anonim in s junga palieka atviras duris Kremliaus pretenzijai kiekvien nauj sovietin socialistin respublik , kad ji “pasiprašyt ” priimama s jung , kai tik Kremliui susidarys tokiam “pasiprašymui” užkarti tinkamos s lygos, kaip kad pvz. 1940 buvo susidar Baltijos valstybi atžvilgiu. Be to, toks anonim inis s jungos pavadinimas palieka atviras duris Rusijos išskir-

tinei faktinei pad iai s jungoje ir faktinei rusinimo politikai. Ne be pagrindo žinomas bolševik generolas, v liau karo komisaras, M. Frunz , tos s jungin s konstitucijos klausimus svarstant, yra pareišk s:

— Kurdami soviet socialistini respublik s jung , mes neturime išleisti iš aki , kad tuo mes dedame kartin akmen vis taut tarpusavio santyki ateities išsivystymo formai. Mano tvirtu sitikinimu, tik šiuo b du ir pagal šitok tip vystysis vis kit šali dirban i j masi valstybiniai santykiai.

Sovietinei sistemai sitvirtinus Rusijoje ir jos užgrobtuose kraštuose, be to, Soviet S jungai sijungus tarptautin bendruomen , tapus Taut S jungos nariu ir prad jus dairytis draug ir s junginink prieš kylan i Hitlerio nacionalsocialistin s Vokietijos gr sm , Kremliuje subrendo naujos s jungin s konstitucijos sumanymas, tokios konstitucijos, kuri bent iš paviršiaus, bent d l aki vakar Europai rodyt Soviet S jung tarsi - stojusi teisin s valstyb s keli , o pa ios Soviet S jungos mas m žiebt geresnio gyvenimo vilt , pagal žinom j Stalino posak : “Žit stalo lut e, žit stalo veseliej” (Gyventi pasidar geriau, gyventi pasidar linksmiau).

Ir tur b t neatsitiktinai tai ant-rajai Soviet S jungos konstitucijai paskelbti buvo parinkti vadinam “didži j valym ” metai, kad tuo bent iš dalies b t nu-

kreiptos bei apramintos ir soviet vidaus nuotaikos ir tarptautin opinija.

Naujos, jau tre ios s jungin s konstitucijos sumanymas iškilo Chruš iovo laikais. Karštakošis Chruš iovas skelb Soviet S - jung netrukus sukursiant komunistin visuomen , komunistin santvark ir, žinoma, komunistin konstitucij . Be to, veikian ioji 1936 Soviet S jungos konstitucija buvo Stalino konstitucija ir nesiderino su Chruš iovo skelbta ir vykdyta destalinizacija.

Chruš iov išvert s, Brežnevas t Chruš iovo konstitucijos sumanym marinavo. Destalinizacija nustojo aktualumo, o komunistin s visuomen s ir komunistin s santvarkos ateitis praktiškai pasirod nebuvo taip arti, kaip Chruš iovas vaizdavosi. Maždaug po 15 met nuo naujos konstitucijos sumanymo iš limo Brežnevas kompartijos centro komitetui naujos konstitucijos reikal blankiai motyvavo soviet visuomen s jau pasiektu vienalytiškumu (vietoj darbinink klas s ir darbinink - valstie i s jungos es susiformavusi vienalytiška sovietin liaudis) ir Soviet S jungos tarptautinio svorio išaugimu.

Bet tie oficialieji kompartijos motyvai neb tinai yra patys tikrieji ir juoba vieninteliai. Pats pagrindinis naujai konstitucijai motyvas be nebus tik tas pats,

koks kad yra buvęs ir Stalino konstitucijai, bet, propagandinis motyvas. Pažįstant sovietinį sistemos konstituciną tikrovę, kurioje konstitucijos žodžio sovietinai reikšmė gali būti ir dažniausiai yra ne tik skirtinga nuo tokio žodžio prastinai reikšmės, bet dažnai yra ir visai tai prastinei žodžio reikšmei priešinga, — nesunku suprasti sovietinai konstitucijos propagandinis pobūdis bei vaidmuo.

Žodis yra kantrus. Jis leidžiasi taikomas ne tik skirtingai, bet ir tiesiai priešingai reikšmei, priešingam turiniui išreikšti. Bet tuo savo kantrumu žodis sykiu yra ir klasingas, nes sudaro spūdį, kad pasakyta prastinai mintis, nors faktiškai pasakyta visai skirtinga, netgi priešinga mintis. Tačiau šiokia žodžio apgauli visada yra laikinai. Gyvenimo tikrovė visada atskleidžia, ar žodis nuoširdus, ar klasingas. Ir Stalino konstitucijos žodžiui klasingumas jau yra visam pasauliui žinomas ir todėl praradęs savo propagandinį poveikį bei vaidmenį. Sovietinai konstitucijos propagandiniam poveikiui atnaujinti ir jos klasingam žodžiui suteikti kad ir laikinio pasisekimo be nebus tik pats pagrindinis naujai konstitucijai motyvas.

II

Sovietinai S jungos naujoji konstitucija mus pirmiausia interesuoja dėl to, kad ji, kaip sovietinis teisinis instrumentas, bus tai-

koma ir okupuotai Lietuvai. Praktiškai tai mūsų intereso telkiasi tos konstitucijos du aspektus: jos santykis su Sovietinai S jungos komunistų partijos programa ir jos santykis su veikiančia ja Stalino konstitucija.

Chruščiovo iškeltas naujos konstitucijos reikalas buvo nuosekli išvada iš Sovietinai S jungos kompartijos naujosios programos. Pagal tą programą "Komunizmo statybos uždaviniai sprendžiami nuosekliais etapais" ir betent jau 1961 - 1970

Sovietinai S junga, kurdama materialinį - techninį komunizmo bazę, pagal produkcijos gamybos vidutiniškai vienam gyventojui pralenks galingiausi ir turtingiausi kapitalizmo šalys — JAV; žymiai pakils materialinio darbo žmonėms ir kultūrinis - techninis lygis; visiems bus užtikrintas pasiturimas gyvenimas; visi kolchozai ir sovchozai pavirs didžiais našiais ir didžiais pajamingais ūkiais; iš esmės bus patenkinti sovietiniai žmonės poreikiai turėti sutvarkytus butus; išnyks sunkus fizinis darbas; SSSR pasidarys trumpiausios darbo dienos šalis".

Visa tai kompartijos programa, taigi ne tik Chruščiovas, bet ir Brežnevas su dabartiniais Kremliaus viešpatiais, yra pažadę jau iki 1970. Ogi 1971 - 1980 laikotarpyje pagal kompartijos programą jau

— bus sukurta materialinio - techninio komunizmo bazė, užtikrinanti visiems gyventojams materialinį ir kultūrinį gerumą; sovietinai visuomenė visiškai priartės prie to, kad bus vykdomas

principas skirstyti (g rybes) pagal poreikius ("iš kiekvieno — pagal sugebėjimus, kiekvienam — pagal poreikius"); vyks laipsniškas permąstymas viening bendraliaudiniuose nuosavybės. Tuo būdu Soviet Sąjungoje iš esmės bus pastatyta komunistinė visuomenė. (Pabraukta mano. Aut.)

Tad 1977 Soviet Sąjunga pagal tuos kompartijos programinius sipareigojimus turėtų būti jau visai prie komunistinės visuomenės statybos pabaigos su visais tos komunistinės visuomenės atributais. Pvz. žemės ūkyje kolchozai jau turėtų susilyginti "su bendraliaudiniomis monomis", kolchozininkas asmeninio naudojimo sklypai jau nebereikalingi, o kolchozų gyvenvietės jau tapo miesteliais su visokiais techniniais ir kultūriniais rengimais. Ir naujoji Soviet Sąjungos konstitucija turėtų komunistinė visuomenė turi atspindėti savo nuostatais.

Tačiau gyvenimo tikrovėje kompartijos programos nustatyti "komunizmo statybos nuoseklūs etapai" nepasitvirtino. Komunistinė visuomenė nepastatyta. Soviet Sąjungos tikrovėje jos nėra. Ji tad negali atspindėti ir naujoje konstitucijoje.

Sunku patikėti, kad, prisiimdama šiuos programinius sipareigojimus, kompartija tyčia būtų visai nesiskaičiusi su realiomis galimybėmis tiems sipareigojimams vykdyti. Atrodo, kad taip negaliojanti. Tokio savęs kompromitavimo kompartija tyčia

negaliojanti. Kas tad per veiksnys galiojanti kompartijos programinius sipareigojimus niekuo paversti? Atrodo, kad tai bus buvęs Soviet Sąjungos karinis "establishmentas".

Kaip atsimename, Chruščiovas buvo numatęs labai apkarpyti sovietinį karinį sektorių ir tokio apkarpymo skaita išplėsti gyventojams reikalingą masinio vartojimo dalykų gamybą. Soviet Sąjungos tos srities potencialas yra didelis ir neišnaudotas. Tačiau tas Chruščiovo planas sužlugė. Peršasi išvada, kad jis sužlugė dėl to, kad Chruščiovas, nors pats 1957 buvo atsilaikęs valdžioje tik dėl karinio "establishmento" paramos, pervertino kompartijos veiksnio galią ir nepakankamai vertino karinio "establishmento" galią. Vis tiek, ar Chruščiovas bus buvęs neužtenkamai apdairus bei taigus karinį "establishmentą" palenkti kompartijos nusistatymui, ar net neatšargiai bus bandęs kompartijos galią konfrontuoti su karinio "establishmento" galia, — rezultatas tas pats — Chruščiovas kritė, o karinio "establishmento" galia sustiprėjo.

Soviet Sąjungos karinio "establishmento" galia neutralizuoti kompartiją turėtinai karini politruk institucijai. Be to, pasirpina savo aukštesniais pareigūnais suteikti taip pat aukštesniais kariniais laipsniais. Taip buvo II-ojo pasaulinio karo metais pasirpina Stalinai, o dabar yra pasirpina

n s Brežnevas. Tokia kompartijos ir karinio “establishmento” virš n s tarsi personalin unija turi pabr žti kompartijos vadovaujam viršenyb ir karinio “establishmento” atžvilgiu. Chruš iovas tuo nebuvo pasir pin s. O esamos kompartijos viršavimui apsaugoti nuo karinio “establishmento” spaudimo priemon s pasirod nepakankamos. Nepakankamos net tokiu atveju, kai karinio “establishmento” spaudimas gresia kompromitacija kompartijos programiniam sipareigojimam. Chruš iovo kritimas tos kompromitacijos nepašalino. O naujoji konstitucija rodo, kad ir Brežnevui lig šiol nesisek karin “establishment ” pažaboti kompartijos apinasriu.

Naujosios konstitucijos preambul užtat visai neužsimena apie kompartijos programos sipareigojim etapinius vykdymus, o tik iš naujo juos kartoja:

— Aukš iausias Soviet valstyb s tikslas — sukurti beklas komunistin visuomen . Svarbiausieji valstyb s uždaviniai: sukurti materialin - technin komunizmo baz , tobulinti socialistinius visuomeninius santykius ir juos pertvarkyti komunistinius, aukl ti komunistin s visuomen s žmog ,

Savo laisv ir valstybin nepriklausomyb tauta gali iškovoti, bet negali importuoti.

kelti darbo žmoni materialin ir kult rin gyvenimo lyg , užtikrinti šalies saugum (pabraukta mano. Aut.), prisid ti prie taikos stiprinimo ir tarptautinio bendradarbiavimo pl tojimo.

III

Savo išore Brežnevo konstitucija pus tinai skirtinga nuo Stalino konstitucijos. Stalino konstitucija preambul s visai netur jo, tekstas buvo padalytas 12 skyri , kuriuos sudar 146 straipsniai. Brežnevo konstitucija turi ilg preambul , tekstas padalytas devynias dalis, kurias sudaro 21 skyrius ir 173 straipsnius.

I-oji dalis — visuomenin s - politin s ir kin s santvarkos pagrindai — apima penkis skyrius: politin sistema, kin sistema, socialinis vystymas ir kult ra, užsienio politika, ir socialistin s t - vyn s gynimas, viso 32 straipsnius. Stalino konstitucijoj šiem dalykam yra vienas skyrius su 12 straipsni .

Pagal Stalino konstitucij SSSR yra “socialistin darbinink ir valstie i valstyb ” (1 str.), o pagal Brežnevo konstitucij SSSR yra “socialistin bendraliaudin valstyb , išreiškianti darbinink klas s, valstietijos ir inteligentijos, vis šalies nacij ir tautybi vali ir interesus”. ia jau daug daugiau žodžio apgaul s ir klas - tos, nei Stalino konstitucijoj.

Stalino konstitucijos 2 str. apie vadinam darbo žmoni deputat soviet atsiradim Brežnevo konstitucija nukelia preambul ,

o Stalino konst. 3 str. vietoj darbo žmoni deputat vartoja liaudies deputat . Naujas 3 str. kalba apie sovietin demokratin centralizm . Naujas 4 str. nustato, kad visi vaslyb s organai “veikia socialistinio teis tumo pagrindu”, taigi ne apskritai teis tumo, o tik socialistinio. Naujas 5 str. nustato, kad “svarbiausi valstyb s gyvenime klausimai pateikiami visaliaudiniam svarstymui, taip pat visaliaudiniam balsavimui”. Kas tie “svarbiausi klausimai” ir kas bei kaip juos pateikia “visaliaudiniam balsavimui” — nenustatyta.

Užtat visk paaškina naujo 6 str. I-oji pastraipa:

“Sovietin s visuomen s vadovaujanti ir vairuojanti j ga, jos politin s sistemos, vis valstybin i ir visuomenini organizacij branduolys yra Soviet S jungos komunist partija”.

Nors šis nuostatas tik patvirtina sovietin s sistemos 60 met tikrov , vis d lto jo atsiradimas šiame konstitucijos skyriuje yra b dingas. 1918 ir 1923 soviet konstitucijos kompartijos išvis nemin jo. Kompartijos special vaidmen sovietin je sistemoje pirm kart nustat Stalino konstitucija (126 str.), kalb dama apie sovietines visuomenines organizacijas. Brežnevo konstitucija kompartij iš visuomenini organizacij sektoriaus perkelia politin s sistemos skyri , atseit, valstybin plotm . Tur b t tok kompartijos suvalstybinim bus

skatin s ne tiek faktin s pad ties išryškavimo noras, kiek siekimas kompartijos pozicij stiprinti apskritai ir ypatingai karinio “establishmento” atžvilgiu.

Naujas 7 str. kalba apie sovietini profesini s jung , komunistinio jaunimo, sovietini kooperatyv dalyvavim valstyb s reikaluose, o naujas 8 str.

— apie sovietin s politin s sistemos tolesn vystym si.

kinei sistemai Stalino konstitucija skyr devynis straipsnius, Brežnevo — 10. Brežnevo konstitucija nemini Stalino konstitucijos tez s; “Kas nedirba — tegu nevalgo”. Bet vietoj kompartijos programos pažad to principo: “Iš kiekvieno — pagal sugeb jimus, kiekvienam — pagal poreikius”, paliktas Stalino konstitucijos principas: “Iš kiekvieno — pagal sugeb jimus, kiekvienam — pagal darb ”. Kolchoznink pad tis palikta ta pati. D mesio vertas naujas nuostatas: “Visuomenei naudingas darbas ir jo rezultatai apsprendžia žmogaus pad t visuomen je” (13 str.). Tai yra vietoj skelbiamos beklasis s visuomen s konstitucinis teisinimas sovietin s visuomen s klasi . Kadangi sovietiniu mastu aukš iausi r š “visuomenei naudingo darbo” atstovauja kompartijos darbas, tai tas apsprendžia ir partie i pad t visuomen je. Ir juo partietis bus aukš tesn je partin je pakopoje, juo aukš tesn bus jo visuomenin pad tis bei gyvenimo standartas su

liuksusin mis vilomis, atskiromis krautuv mis, atskiromis ligonin mis etc. Feodalizmo bajoryst buvo paveldima iš t v , kapitalizmo “bajoryst ” gyjama pralobimu, o sovietin “bajoryst ” — priklausymu kompartijai.

kio nuostatuose tik vienas naujas nuostatas d l valstyb s uždavini augmenijos ir gyv - nijos apsaugai, taip pat oro grynumo ir vandens švarumo išsaugojimui.

Naujas skyrius: socialinis vystymas ir kult ra kalba apie sovietin s valstyb s pagalb “suart ti visoms SSSR nacijoms ir tautyb ms” (faktiškai tai yra konstitucinis sipareigojimas rusinti pavergt sias tautas), apie mažinim sunkaus rank darbo (kompartijos programa yra sipareigojusi panaikinti sunk rank darb jau iki 1970), žada kelti darbo atlyginim , bet tik “sutinkamai su darbo našumo augimu”, žada vystyti vadinam buitn aptarnavim , kurio ligšiolin pad tis labai prasta.

Naujas užsienio politikos skyrius nustato, kad Soviet S jungos užsienio politika siekia “užtikrinti palankias tarptautines s - lygas komunizmo suk rimui SSR S jungoje, pasaulinio socializmo pozicij stiprinimui, remti taut kov už nacionalin išsivadavim ir socialin pažang ” ... Pasakyta visai aiškiai. Užtat laisvajam pasauliui, pirmiausia vadinamai “naujajai kairei”, iškišamas tokis

propagandinis jaukas: “karo propaganda uždrausta statymu” (28 str.); Soviet S jungos santykiai su kitomis valstyb mis grindžiami: “savitarpišku atsiskymu naudoti j g arba grasinti j ga; suverenia lygybe; sien nelie iamumu; valstybi teritoriniu vientisumu; taikiu gin sureguliuavimu; nesikišimu vidaus reikalus; žmogaus teisi ir pagrindini laisvi gerbimu; taut lygiateisiškumu ir teise tvarkyti savo likim ; valstybi bendradarbiavimu; s žiningu vykdymu sipareigojim , kurie kyla iš visuotinai pripažint tarptautin s teis s princip bei norm ir iš SSRS sudaryt tarptautini sutar i ” (29 str.).

Ir I -sios dalies paskutinis ir naujas skyrius — socialistin s t - vyn s gynimas — kartoja Stalino konstitucijos nuostat d l visuotin s karin s prieveol s ir nauju nuostatu garantuoja, kad sovietin valstyb “apr pina SSRS ginkluot sias paj gas viskuo, kas reikalinga”. Tai yra kompartijos “carte blanche” kariniam “establishmentui” tur b t už jo sutikim pripažinti kompartijai konstitucin viršenyb . (Plg. 6 str.).

IV

II-ji dalis — valstyb ir asmenyb — apima du skyrius: SSRS pilietyb bei pilie i lygiateisiškumas, ir SSRS pilie i pagrindin s teis s, laisv s bei pareigos, viso 36 straipsnius. Stalino kons-

titucijoj pilietybei yra vienas straipsnis (21 str.), o pilie i tei s m — X-sis skyrius su 16 straipsni).

Pilietyb s skyriuje šalia propagandini nuostat , pakartot iš Stalino konstitucijos, apie sovietin s moters lygiateisiškum ir jos glob n štumo ir motinyst s atvejais, taip pat apie prieglobsio teis užsienie iams, “perseiojamiem už darbo žmoni teisi gynim ”, d mesio vertas naujas nuostatas, kad “SSRS pilie iai užsienyje yra ginami ir glojami Sovietin s valstyb s” (33 str.), ir pakartotas Stalino konstitucijos nuostatas (123), kad “Bet koks tiesioginis ar netiesioginis pilie i teisi apribojimas, tiesiogini ar netiesiogini pranašum pagal rasinius ir nacionalinius požymius nustatymas, lygiai kaip ir visokia rasinio arba nacionalinio išimtinumo, nesantaikos arba niekinimo propaganda, baudžiama pagal statym ” (36 str.).

Pirmuoju atveju (33 str.) Brežnevo konstitucija sudaro teisin pagrind soviet staigom terorizuoti tariamus ar tikrus Soviet S jungos pilie ius — politinius pab g lius.

Antruoju atveju (36 str.) sovietini nerus respublik bet kurios pastangos tautinio savitumo puosel jimo kryptimi kvalifikuojamos konstituciniu nusikaltimu. Pagal pilie i teisi lygyb s sovietin samprat skirting taut Soviet S jungos pilie i teisi vienodum užtikrina “vis

SSRS nacij ir tautybi visapusiško vystymo ir suart jimo politika, pilie i aukl jimas sovietinio patriotizmo ir socialistinio internacionalizmo dvasia” (36 str.). Sovietin je tikrov je tai reiškia vergišk nusilenkim ir pataikavim rus dominavimui, visokeriop rusiškumo aukštini m ir liaupsinim , ir savo tautinio savitumo negližavim , savo tautini tradicij ir savo tautos istorijos klastojim . Sovietin s sistemos praktikoje visa tai jau nuo seniai yra vykdoma.

Savo “bill of rights” Brežnevo konstitucija pradeda nuostatu, kad “SSRS pilie iai turi visas socialines - ekonomines, politines ir asmenines teises bei laisves, kurias skelbia ir garantuoja SSRS Konstitucija ir sovietiniai statymai” (39 str.). O konstitucija tas sovietinio pilie io teises taip išrikiuoja:

1) Teis darb ir poils (40-41 str.). Iš esm s tai pakartojimas Stalino konstitucijos 118-119 str. nuostat .

2) Teis sveikatos apsaug ir apr pinim senatv je, ligos atveju, praradus darbingum ar netekus šeimos maitintojo (42-43 str.) Taip pat iš esm s pakartojta Stalino konstitucijos 120 str.

3) Teis but (44 str.) naujai formuluota. Reiškia pad tis tuo atžvilgiu nuo Stalino laik yra pager jusi.

4) Teis moksl (45 str.) iš esm s pakartojta Stalino konstitucijos 121 str.

5) Nauja teis naudotis kult - riniais pasiekimais (46 str.).

6) Nauja teis mokslin s ir menin s k rybos laisv (47 str.), bet tik "sutinkamai su komunizmo statybos tikslais". Atseit, mokslin ir menin k ryba, neatitinkanti komunizmo statybos tiksl , tos teis s laisv neturi.

7) Naujas propagandinis nuostatas d l teis s "dalyvauti valstyb s ir visuomen s reikal valdyme", renkant liaudies deputat sovietus (48 str.), ir naujas propagandinis nuostatas d l teis s "pateikti valstybiniam organams ir visuomenin ms organizacijoms pasi lymus j veiklai gerinti, kritikuoti darbo tr kumus" (49 str.). Šie nuostatai — tai labai tipingi žodžio pagaul s pavyzdžiai.

8) Teis "žodžio, spaudos, susirinkim , miting , gatv s eityni ir demonstracij laisv ", bet tik "sutinkamai su darbo žmoni interesais ir siekiant stiprinti socialistin santvark " (50 str.). Šis nuostatas pažodžiui nurašytas iš Stalino konstitucijos (125 str.), pamiršus net "darbo žmoni " žodžius pakeisti 'liaudies' žodžiu, kaip visur Brežnevo konstitucija tai kad daro.

9) Teis jungtis visuomenines organizacijas, bet tik tokias, kurios atitinka komunizmo statybos tikslus (51 str.). Iš esm s šis nuostatas atitinka Stalino konstitucijos 126 str. Skirtumas tik toks, kad ia išleistas kompartijos aptarimas, nes kompartija Brežnevo konstitucijoje išskir-

ta iš visuomenini organizacij ir atkelta 6 str.

10) "Teis išpažinti bet kuri religij , atlikin ti religines apeigas arba neišpažinti jokios religijos, vykdyti ateistin propagand " (52 str.). Stalino konstitucijos 124 str. kalba tik apie "religini kult laisv ". Tad nuostato redakcija skirtinga. Ar tas redakcinis skirtumas atneš ir skirting sovietin praktik religijos ir bažny ios atžvilgiu — tik atei-tis pasakys.

11) Teis pagalb šeimai, lengvatas daugiavaikai šeimai (53 str.) praple ia Stalino konstitucijos 122 str. apie motinos ir vaiko glob .

12) Brežnevo konstitucija (54 - 56 str.) kartoja Stalino konstitucijos nuostatus (127 - 128 str.) d l asmens, d l buto ir d l korespondencijos nelie iamyb s, juos dar prapl sdama ir "telefonini pasikalb jim ir telegrafo pranešim slaptum ". ia komentaram b t "superfluous".

Brežnevo konstitucijos "bill of rights" baigiamas labai elementaria teise " teismin gynim nuo pasik sinim gyvyb ir sveikata , turt ir asmenin laisv , garb ir orum " (57 str.), ir teise "apsk sti pareig n veiksmus valstybiniam organams ir visuomenin ms organizacijoms" (58 str.). Toliau prasideda jau "bill of obligations", nes "pilie io teisi ir laisvi gyvendinimas neatskiriamas nuo jo pareig vyk-

dymo" (59 str.).

D l to sovietinis pilietis ne tik "turi laikytis SSRS konstitucijos, sovietini statym, gerbti socialistinio bendrab vio taisykles" (59 str.), bet ir "s žiningai dirbti" (60 str.), "saugoti ir stiprinti socialistin nuosavyb" (61 str.), "saugoti sovietin s valstyb s interesus" (62 str.), "stiprinti sovietin s daugianacionalin s valstyb s nacij ir tautybi draugyst" (64 str.), "pad ti saugoti vieš j tvark" (65 str.), "r pin-tis vaik aukl jimu" ir juos "au-ginti socialistin s visuomen s nariais" (66 str.), "pad ti vystyti draugyst ir bendradarbiavim su kit šali tautomis" (68 str.).

Paskai ius net 30 straipsni apie sovietinio pilie io teises ir pareigas, savaime prisimena Stalino grubi pastaba per derybas Maskvoje Lietuvos užsieni rei-kal ministrui Urbšiuui, kad šis per daug rodin j s, nes jo, Stali-no, tuo vis tiek ne tikinsi s. Bet-gi Brežnevo konstitucija tikrai t sovietinio pilie io teisi per daug priskai iuoja, kad jos b t pati-kimos. Juk faktiškai konstitucijai pakakt pasakyti, kad valstyb vykdyt Visuotin Žmogaus Tei-si Deklaracij ir Jungtini Tau-t priimtas žmogaus teisi kon-vencijas, ir taškas. Tik kai vietoj tikr konstitucini garantij pa-grindin m žmogaus teis m reikia pasitelkti žodžio klast bei apgau-l t teisi nepaisymui ir panei-gimui maskuoti, susidaro net 30 propagandini straipsni .

V

III-oji dalis — SSRS naciona-lin - valstybin santvarka apima keturis skyrius su 19 straipsni . Stalino konstitucija šiem reika-lam skiria 1 skyri su 17 straips-ni .

SSRS santvark Stalino konsti-tucija šitaip nusako:

— SSRS yra federalin valstyb (m. p. Aut.) sudaryta lygiateisi sovietini socialistini respublik savanoriško susijungimo pagrindu (13 str.).

Vietoj to Brežnevo konstitu-cija nustato, kad SSRS yra

— vieninga s jungin ("edinnoje sojužnoje") daugianacionalin valstyb, sudaryta laisvo nacij apsisprendimo ir lygiateisi soviet socialistini respublik sava-noriško susivienijimo pagrindu (m. p. Aut.).

ir kad

— SSRS k nija sovietin s liau-dies valstybin vieningum, telkia visas nacijas ir tautybes bendros komunizmo statybos tikslais (69 str.).

Tad Brežnevo konstitucija v l gr žina carin s Rusijos valstybi-nio vieningumo nuostat ir iš-leidžia Stalino konstitucijos mi-nim federacin princip . Carin Rusija gars jo savo reakcini sluoksni š kiu už viening ir nedalom Rusijos imperij ("za edinnaju ir nedielymuju"). Brež-nevo SSRS pasuko tuo pa iu ke-liu.

Tiesa, sakmiai Brežnevo kons-titucija skelbia tik SSRS vienin-gum vietoj federalizmo (tik 'za

edinnuju'), o vietoj carin s imperijos nedalumo tebekartoja Stalino konstitucijos 17 str. apie s jungin s respublikos teis "laisvai išstoti iš SSRS" (71 str.). Ta iau šiokio nuostato apgaulingumas yra kiaurai permatomas. Užtenka tik j palyginti su konstitucijos 1 str., kuris nustato, kad SSRS išreiškia "vis šalies nacij ir tautybi vali ir interesus". Reiškia, išstojimas iš SSRS taip pat tegali vykti tik pagal "vis šalies nacij ir tautybi vali ir interesus". Kas bandyt nepaisyti tos "vis šalies nacij ir tautybi valios ir interes", b t liaudies priešas, kontrrevoliucionierius, SSRS išdavikas.

Dar Stalino konstitucij svirstant, kai kas si l t išstojimo iš SSRS nuostat, kaip neturint jokio pagrindo sovietin je tikrov je, visai išleisti, bet Stalinas tam pasipriešino, paaiškindamas, kad tikrai apie s jungin s respublikos išstojim iš s jungos negali b t jokios kalbos ir ne tam ta išstojimo laisv konstitucijai reikalinga. Es laisv iš s jungos pasitraukti yra tik prat simas laisv s s jung stoti. Jei konstitucija nustato, kad s junga sudaryta savanoriškai, tai savanoriškumo patikimumas privalo nuostato apie laisv iš s jungos išstoti. Pažindami SSRS stojimo sovietin laisv, tuo pa iu paž stame ir iš SSRS išstojimo sovietin laisv. Žinomieji bolševik revoliucijos vadai ir sovietin s

valstyb s statytojai — Bucharinas ir Rykovas — 1938 buvo apkaltinti ir sušaudyti tik už tai, kad kompartijos centro komitete k l mint suteikti Ukrainos, Gudijos, Gruzijos respublikom daugiau savarankiškumo.

D mesio vertas Stalino konstitucijos žodži "savanoriško susijungimo" Brežnevo konstitucijoje pakeitimas žodžiais: "savanoriško susivienijimo" (m. p. Aut.). Yra prasm s skirtumas tarp rus žodžio "sojedenenije" (susijungimas) ir "ob'jedenenije" (susivienijimas). Susijungimas ("sojedenenije") tik mažiau ar daugiau apr žia s jungos dalyvi savarankiškum, o susivienijimas ("ob'jedenenije"), pasak Brežnevo konstitucijos, k nija valstybin vieningum, atseit, veda respublikin s individualyb s visišk sunykim. Tuo vieno žodžio pakeitimu Brežnevo konstitucija daro labai reikšming SSRS santvarkoje pos k carin s Rusijos kryptimi.

SSRS kompetencijai nusakyti Stalino konstitucija skiria 24 punktus (14 str.), Brežnevo konstitucija tenkinasi 12 punkt (72 str.). Iš to ta iau neina išvada, kad Stalino konstitucija SSRS kompetencij buvo daugiau išpl tusi. Atvirkš iai. Stalino konstitucija SSRS kompetencij konkretizavo ir tuo b du nustat jai šiokias tokias ribas. Brežnevo konstitucija naudoja bendrybines

formules ir faktiškai SSRS kompetencij palieka visiškai neribotai. Ir tai yra tik nuosekli išvada iš Brežnevo konstitucijos atsiskyrimo federacinio principo SSRS santvarkoje ir poskio monoli-

tinis sovietinis imperijos kelis. SSRS kompetencijos aptarimas jungini respublikom, tad ir okupuotai Lietuvai, yra pats pagrindinis konstitucinis nuostatas. Tad vertas ištiesai pacituoti:

— Soviet Socialistini Respublik S jungos kompetencijai jos aukštesniais valstybinis valdžios ir valdymo organ asmenyje priklauso:

1) nauj respublik priimamas SSRS sudaryti nauj autonomini respublik ir autonomini sri sudarymo s jungini respublik sudaryti tvirtinimas; (Stalino konstitucijoje apie naujas respublikas kalbama 3-me punkte; jo atklymas pirm viet yra, kaip amerikieciai sako, 'ominous');

2) SSR S jungos valstybinis sienos nustatymas ir sien tarp s jungini respublik pakeitim tvirtinimas;

3) respublikini ir vietini valstybinis valdžios ir valdymo organ organizavimo ir veiklos bendr pagrind nustatymas;

4) statyminio reguliavimo visoje SSRS teritorijoje vieningumo užtikrinimas, SSR S jungos ir s jungini respublik statym pagrind nustatymas; (reiškia vis statym ; Stalino konstitucija numato tik kai kuri statym);

5) vieningos socialinis - ekonominis politikos vykdymas, vadovavimas šalies ekonomikai; pagrindini mokslinis-techninis pažangos krypti nustatymas; SSRS liaudies kio vystymo ir socialinis - kulturinis s statybos plan ruošimas ir tvirtinimas, j vykdymo ataskait tvirtinimas;

6) vieningo SSRS valstybinio biudžeto ruošimas ir tvirtinimas, jo vykdymo ataskaitos tvirtinimas; vadovavimas vieningai pinig ir kredito sistemai; nustatymas mokesi ir pajam , skiriamas - junginiam, respublikiniam ir vietiniam biudžetam sudaryti; politikos kain ir darbo apmok jimo srityje nustatymas;

7) vadovavimas bendras junginio pavaldumo liaudies kio šakom, susivienijimam ir monom; bendras vadovavimas s junginio - respublikinio pavaldumo šakom, susivienijimam ir monom;

8) taikos ir karo klausimai, SSR S jungos suvereniteto gynimas, jos valstybinis sien ir teritorijos apsauga, gynybos organizavimas, vadovavimas ginkluotom paj gom;

9) valstyb s saugomo užtikrinimas;

10) atstovavimas SSR S jungai tarptautiniuose santykiuose; SSRS ryšiai su užsienio valstybomis ir tarptautinomis organizacijomis; s jungini respublik santyki su užsienio valstybomis ir tarptautinomis organizacijomis bendros tvarkos nustatymas, ši santyki koordinavimas; užsienio prekyba valstybinio monopolio pagrindu;

11) SSRS konstitucijos laikymosi kontrolė ir sąjungini respublik konstitucijų atitikimo SSRS konstitucijai užtikrinimas;

12) kitas bendras junginys reikšmės klausimui sprendimas. (Kadangi tie "bendras junginys reikšmės" klausimai neišvardinti, tai tuo titulu SSRS kompetencija turi "carte blanche").

Tad kas belieka respublikos kompetencijai? Nagi "Sjungtinė respublika dalyvauja sprendžiant klausimus, priskirtus SSRS jungos kompetencijai, SSRS Aukščiausiam sovietui, SSRS Aukščiausiojo sovieto prezidiumui, SSRS vyriausybei ir kituose SSRS jungos organuose", be to, "padedama vykdyti SSRS jungos galiojimus savo teritorijoje, gyvenandama SSRS valstybinės valdžios ir valdymo organų sprendimus" (76 str.).

Kai respublika pastatyta šitokioje Kremliaus priklausomybėje, Brežnevo konstitucijoje pasidarę nepatogūs kalbėti ir apie respublikos suverenumą, kurį mini Stalino konstitucija (15 str.). Išleistas ir nuo 1944.II.1 Stalino konstitucijoje buvęs nuostatas, kad respublikos gali turėti savo karinius dalinius. Tai jau paliktas Stalino konstitucijos nuo 1944.II.1 nuostatas apie respublikos teisę "užmegzti santykius su užsienio valstybėmis, daryti su jomis sutartis ir keistis diplomatiniais ir konsuliniais atstovais, dalyvauti tarptautiniuose organizacijų veiklose" (79 str.).

Kai vidaus reikaluose SSRS federacinis principas ir bet kuris respublikos savarankiškumas naikinamas, šioje respublikinio su-

verenumo apraška užsieniniuose reikaluose labai savotiškai atrodo. Šiok sovietinis santvarkos neuoseklumas betgi lengva suprasti, atsiminus, kad Jungtinis Tautose pilnateisio nariu dalyvauja Ukrainos ir Gudijos respublikos ir tuo dalyvavimu Sovietų jungos balsas Jungtinis Tautose patrigubina. Tokios tarptautinės privilegijos atsisakyti ir Brežnevo Sovietų junga nenori.

VI

IV-oji dalis — Liaudies deputatų sovietai ir jų rinkimo tvarka — apima tris skyrius su 18 straipsniais. Stalino konstitucija šiam reikalui tenkinasi XI-uoju skyriumi su devyniais straipsniais. Naujas atskiras skyrius — liaudies deputatų sovietų veiklos sistema ir principai — nustato, kad "deputatų sovietai sudaro vieningą valstybinės valdžios organų sistemą" (88 str.). Atseit, apie kokią respublikinio sovietų savarankišką kompetenciją nėra kalbos.

SSRS Aukščiausiojo sovietų ir respublikinių sovietų kadencija iš ketverių metų prailginta iki penkerių, o miestų, rajonų ir apylinkių sovietų iš dvejų metų — iki dvejų su puse.

Kandidatų deputatus am-

žiaus minimumas buvo 23 metai SSRS Aukš iausi soviet ir 21 — respublikin . Brežnevo konstitucija nustato 18 met minimum .

Ta iau pagrindiniai sovietini rinkim principai palikti tie patys, kokie nustatyti Stalino konstitucijoj: balsavimas visuotinis, lygus, slaptas, tiesioginis (94 str.). Ta iau “teis kelti kandidatus deputatus priklauso Soviet S jungos Komunist partijos, profesini s jung , Visas - jungin s Lenino Komunistin s Jaunimo S jungos organizacijoms, kooperatin ms ir kitoms visuomenin ms organizacijoms, darbo kolektyvams” (99 str.).

Kadangi ta pati konstitucija pripaž sta organizavimosi teis tik komunizmo statybos tikslais (51 str.), tai jau pa ioje konstitucijoje kandidat deputatus si - lymas rezervuojamas tik komunizmo statytojams, ir niekam daugiau.

V-oji dalis — aukš iausieji SSRS valstybin s valdžios ir valdymo organai — apima du skyrius su 30 straipsni . Stalino konstitucija šiam reikalui taip pat turi du skyrius su 42 straipsniais.

Nuostatuose apie SSRS Aukš iausi j soviet , palyginti su Stalino konstitucija, yra tik redakciniai pakeitimai, išskyrus vien žymesn pakeitim d l Aukš iausiojo sovieto prezidiumo kompetencijos. Pagal Stalino konstitucij (49 str.) Aukš iau-

siojo sovieto prezidiumas, Aukš iausiajam sovietui nepos džiaujant, turi teis leisti sakus, kuriuos sesijos susirink s Aukš iausias sovietas tvirtina. Brežnevo konstitucija t prezidiumo teis taip susiaurina: “Reikalui esant daro pakeitimus galiojan iuose SSRS statymuose” (120 str.). Užtat daug pla iau, kaip kad Stalino konstitucija, aptaria Ministr tarybos uždavinius.

Stalino konstitucijos nuostatas (77 str.), apie s jungines ir s jungines-respublikines ministerijas, visai išleistas.

VI-oji dalis — valstybin s valdžios ir valdymo organ s jungin se respublikose sandaros pagrindai — apima tris skyrius su 14 straipsni . Stalino konstitucija šiam reikalui skiria keturis skyrius su 30 straipsni . Jau vien šioks nuostat kiekyb s skirtumas akivaizdžiai liudija Brežnevo konstitucijos pos k iš federacin s monolitin sovietin imperij . Pvz. Stalino konstitucijoje (60 str.) respublikos aukš iausiojo sovieto kompetencijoje, be ko kita, numatyta ir amnestijos teis respublikos teism nuteistiesiems, taip pat respublikos atstovavimo tarptautiniuose santykiuose klausim sprendimas ir nustatymas, kaip turi b ti organizuojami respublikiniai kariniai daliniai. Brežnevo konstitucijoje apie tai n žodelio.

Respublikin s ministr tarybos ir miest , rajon bei apylinki

soviet atžvilgiu Brežnevo konstitucija kartoja Stalino konstitucijos nuostatus. ia tegalima priminti, kad sovietin sistema iš viso nepripažsta Vakaruose visuotinai išsivysiusios tradicin s vietos savivaldyb s institucijos su konstitucijos ar statymo deleguota kompetencija savarankiškai vietinius reikalus tvarkyti. Miesto, rajono ar apylink s so vietas, nors pilie i balsuojamas, n ra savivaldybinio pob džio, o sudaro tik apatin pakop , anot Brežnevo konstitucijos, valdžios organ vieningoje sistemoje, be joki savivaldybini kompetencij .

VII-oji dalis — teisingumas, arbitražas ir prokurorin prieži ra — apima du skyrius su 18 straipsniai . Stalino konstitucijoj tam reikalui yra IX skyrius su 16 straipsniai . Išskyrus nauj nuostat d l valstybinio arbitražo kio ginams tarp sovietini organizacij , staig bei moni spr sti, šios dalies kiti nuostatai iš esm s atitinka Stalino konstitucij ir kartoja, kad teisingum daro teismas (150 str.), kad teismas yra nepriklausomas (154 str.).

ia dera priminti, kad teis ir teisingumo darymo sovietin s koncepcijos turinys yra visai skirtingas nuo toms s vokoms prastojo turinio. Sovietin je teis koncepcijoje teis n ra aequi et boni institucija, n ra aukš iau už pa i sovietin valstyb ir jos tvarkytojus, o yra viešpataujan-

ios klas s — sovietin je sistemoje liaudies arba kompartijos — padaras savo interesams, ne bendrajai gerovei, ginti. “Teis tai yra tokia visuomen s santykiams taisykl , kuri atitinka viešpataujan ios klas s interesus ir kuri saugo organizuota (valstyb s) j ga” — skaitome “Osnovy Ugolovnogo Prava” 1 str. Šiokia teis s sovietin samprata apsprendžia ir paties teismo funkcij ir nepriklausomyb . Anot “Vestnik Moskovskogo Universitet ”, sovietin s valstyb s teismas veiki s kaip politin s vadovyb s aparato dalis. Es sovietin s teisingumo politikos esm sudaro tai, kad teismui prastomis formomis, vartojant teismo staig dispozicijoje turimas priemones, praktiškai b t vykdoma partijos ir valstyb s politika. Tod l sovietin prokurat ra budinti, kad teismas tikslingai, (tas nereiškia, kad teisingai) taikyt statymus ir partijos bei valstyb s politik vykdyt . Sprendimas es s neleistinas ir neteisingas ne tik tada, kai jis prieštarauja statymo raidei, bet ir tada, kai jis neatitinka statymo politin s prasm s arba nusikaltimo politin s reikšm s. D l to generalinis prokuroras gal s suprotestuoti ir aukš iausiojo teismo pilna-

**Kitas LAISV numeris
išeis 1977 gruodžio m n.**

ties sprendimus. Konstitucijos nuostatas d l teis jo nepriklausomyb s nereiški s, kad teis jas b t nepriklausomas ir nuo kompartijos direktyv . Spr sdamas konkre i byl , vertindamas rodyumus, nustatydamas kalt s švelninan ias aplinkybes, teis jas turs ži r ti ne tik savo s žin s, bet ir vyriausy b s bei partijos nustatytos linijos. Teis jo veiklai turin ios reikšm s dvejopos kompartijos direktyvos: a) direktyvos apie baudžiam j atsakomyb (kas, už k , kaip baustinas) ir b) bendrosios direktyvos pagal politikos krypt .

Partijos prieži r teismui vykdo sovietin prokurat ra. Savo metu pokalbyje su D. Britanijos premjeru McMillanu Chrušiovas piktin sis McMillano valdžios silpnumu ir pasigyr s, kad jam, Chruš iovui, paliepus pats Soviet S jungos užsienio reikal ministras tuoj pat nusimaut kelnės ir s st ant ledą. Sovietiniam prokurorui paliepus, t pat nedelsdamas tikriausiai padaryt kiekvienas sovietinis teis jas.

VIII-oji dalis pakartoja Stalino konstitucijos nuostatus d l SSRS herbo, v liavos ir sostin s, ir paveda SSRS Aukš iausiojo sovieto prezidiumui patvirtinti SSRS himn (170 str.).

Pagaliau, paskutin , IX-oji dalis pakartoja Stalino konstitucijos nuostatus d l sovietin s konstitucijos keitimo ir nustato, kad

SSRS konstitucija turi aukš iausi teisin gali (172 str.).

Žinoma, kaip visos sovietin s konstitucijos (1918, 1923, 1936) galiojo tik tiek ir ten, kiek ir kur nesikirto su kompartijos interesais, taip bus ir su Brežnevo konstitucija. Ir ji galios tik tiek ir ten, kiek ir kur atitiks kompartijos interesus, ir tol, kol tarpautin pad tis ir pa ios Soviet S jungos vidaus raida neverskeisti dabartin kompartijos politik , bolševik revoliucijos 60 met sukakties proga besik sinan i sunaikinti bet kur respublik savarankiškum ir pavergt j taut savitum , besik sinan i naujosios konstitucijos instrumentu vietoj federacin s statyti monolitin sovietin imperij prieš m s laik visuotin taut išsilaisvinimo vyksm .

LFB yra savanoriško sipareigojimo ir savanoriškos aukos lietuvi organizacija, kad laisv s kovos dvasia bei darbais ir broliško solidarumo bei pagalbos ryšiais nuolatos b t susirišusi su Lietuva, kad per Lietuv palaikyt gyv išeivijos tautin s mon ir kad laisvajame pasaulyje tarnaut Lietuvai.

LF bi iuliai yra veiklos, kovos ir aukos bi iuliai.

SUSITIKIMAI SU PRANU PADALIU

GARBING LIETUV IR LAISV S KOVOTOJ PRISIMENANT

STASYS ŽYMANČAS*

VIII

Karas jo pabaig ir todėl suprantama, jog mums tuomet labiausiai r p jo tie uždaviniai, kurie iškilis amerikieiams pasiekus Wuerzburg ir karui pasibaigus. Man tuomet, kaip ir Pranui Padaliui atrod , kad karui pasibaigus Lietuvos laisv s bylai ginti ir kovojantios Lietuvos vardu kalb ti yra reikalingas pastovus organas, d l kurio autoriteto ir svorio niekam negal t kilti mažiausi abejoni .

Pasikalb jimuose su Pranu Padaliu, kuris, be abejo, t reikal svarst ir savo vienmin i grup je ir iškilo pilno Vliko už Lietuvos rib atgaivinimo klausimas.

Kalbant dabar apie Vliko užsienio delegatur , matome, kad jiniai veik , palyginti, trump laik , pusmet su viršum, tai yra

maždaug tiek, kiek veik pats Vilkas Lietuvoje. Delegatura veik karo pereinamuju ir pabaigos metu ir jos veikimo sritis naci Vokietijoje savaiame suprantama buvo labai ribota. Ji negal jo imtis kokio platesnio informacinio darbo ir negal jo išvystyti savo politin veikl Lietuvos laisv s reikalui, Lietuvos bylai kelti. Neabejotinai, pa ios delegat ros viduje darb lengvino jos nari darnus bendradarbiavimas, jos asmenin nari sud tis. Delegat - ros pirmininku buvo ministras Vaclovas Sidzikauskas, visuomet gyvas ir judrus, asmeniniuose santykiuose neformalus, visad malonus ir paprastas, išgyven s Auschwitzo kaceto pragar , buvo fatalistiškai nusistat s ir prarad s bet kok baim s jausm . Pasitik jo savimi ir ateitimi. Dar nebuvo permat s vis Vakar politikos vingi . Lietuvi išėivijos laisvinimo veiklos 25 met istorijoje jis neabejo-

*Ži r. Nr. 68 (105) ir Nr. 69 (106)

tinai suvaidino žym vaidmen, nekart gal vienu ar kitu gyvybiniu klausimu ir lemiam .

Kipras Bielinis — senas socialistas ir revoliucionierius, visuomet aiški princip ir jaunatviškos dvasios, paslaugus, buvo greitas kiekvienam naujo sumanymo vykdymui.

Ar Vliko užsienio delegatura trumpu savo veikimo laiku atliko savo paskirt, sunku spr sti.

savo paskirt ji ži r jo su dideliu atsakingumu ir savo darb dirbo nuoširdžiai ir solidariai. Jos bendr pastang netemd jokie nesusipratimai ar nereikalingi bei neprasmingi gin ai. Visi dirbome ir bendradarbiavome pilnu vieni kitais pasitik jimo pagrindu.

Pranas Padalis, Bronius Nemickas, Antanas Valiukas ir aš, nors ir skirting paži r ir b d , priklaus me vienai tai pa iai Nepriklausomos Lietuvos jaunesniajai kartai, kuri jung bendra lietuvi laisv s kovos id ja. Jai mes jaut me gil si pareigojim . Ji sudar pagrind m s glaudžiam bendradarbiavimui ir sutarimui. Su Pranu Padaliu, kaip takingos grup s atstovu, skait si ir visad jo nuomon respektavo Vliko užsienio delegat ros pirmininkas min. Vaclovas Sidzikauskas ir socialdemokratas Kipras Bielinis. Pranas Padalis kiekvien savo pareig ir uždavin visad ži r jo su dideliu atsakingumu pajautimu. Niekad jokio sprendimo

nedar lengva ranka, prieš tai jo nepergalvoj s. Padalis tur jo sugeb jimo skirti esminius klausimus nuo mažiau svarbi , kuriuos jis laisvai spr sdavo pagal savo nuomon ir s žin . Jis susilaikydavo nuo sprendimo t klausim , d l kuri jo nuojauta jis tur jo atsiklausti savo grup s nusistatymo ar bent su ja prieš tai išsiaiškinti. Jei kiti delegat ros nariai iškilusius klausimus sprend daugiau ar mažiau vien savo s žine atsir m , Padalis laik si skirtingai ir visuomet pabr ždavo, jog jis yra ne vien Vliko užsienio delegat ros narys, bet ir LF atstovas. Nors jis ir buvo išimtinai lojalus delegat ros narys, niekad nepamiršo savo lojalumo ir grupei. Su savo grupe jis palaik glaud kontakt ir savo sprendimuose atsižvelgdavo grup s nusistatym .. Tai gal kiek sunkino jo darb delegat roje, juo labiau, kad LF nariai buvo daugiau negu tikri d l savo vadovaujamo vaidmens laisv s kovoje ir ateities išlaisvintoje Lietuvoje. Padalis niekad nepolitikavo. Vengdavo nemaloni tuš i kalb . Mielai svarstydavo ir pasisakydavo konkreiais ir realiais klausimais. Kartais iš jo laikysenos ar delsimo pasisakyti r pirmu klausimu, mes nujausdavome j turint sunkum su savo grupe. Bet jis mums apie bet kokius savo turimus nemalonumus ar daromus jam priekaištus niekad neužsiminda-

vo ir visuomet buvo sant rus ir diskretiškas. Tokios Prano laikysenos d ka lengvai pasisekdavo išlyginti delegat roje iškilusius grupi nesutarimus. Jis visuomet tuo ar kitu klausimu siek rasti priimt in kompromis , pats vienas atskirai išsiaiškindamas ir neaiškumus išlygindamas savo grup je.

Žymiai v liau syk Pranas man pasakojo, jog jis buvo susilauk s iš LF priekaišto d l Vliko pirmininko inž. Stepono Kairio — Juozo Kaminsko dalyvavimo ke liuose delegat ros pos džiuose Berlyne, kai jis, ištr k s iš naci rank , pripuolamai buvo atsira d s Berlyne, vykdamas toliau pas savo seser n dr. Tumason Bavarij . Padaliui, kaip ir mums visiems, Kairio pakvietimas dalyvauti delegat ros pos dy atrod suprantamas ir pateisinamas vien iš paprasto mandagumo. Lietuvos pogrindžio galiotas Kairys vyko Švedijon, pakeliui buvo pagautas, bet neatpažintas, visu nirtimu gestapo bovo toliau paieškomas.

IX

Pilno Vilko atgaivinimo išei vijoje sumanym pavyko gyven dinti Wuerzburge, sulaukus amerikie i kariuomen s, amerikie i CIC lietuvio karininko Antano Vaivados paslaugumo d ka iš Bayreutho kal jimo Wuerzburgan atgabenus amerikie i kariuomen s išlaisvintus metus iškal jusius Lietuvos

Vliko narius ir tuojau pat juos traukus naujai atkuriam Vil k . Karui pasibaigus, Vlikas gal jo prad ti pilnai veikti. (CIC karininkas A. Vaivada Bayreuth atvyko drauge su prof. Brazai iu ir iš kal jimo iš jusius buv. Vliko narius parvež Bamberg , o iš Bambergo Wuerzburg jie jau vyko prof. Brazai io par pintu vežimu. Red.).

Padalis atkurtame Vlike atstovavo LF grupei — Lietuvi Frontui, bet neilgai, nes verž si vykti Paryži pas savo žmon Džiut Pavilonyt , su kuria užklup s karas j buvo atskyr s. Apr pintas Vliko raštu kaip jo galiotinis prie Alto jis apledo Wuerzburg .

Padaliui pasitraukus iš naujai atkurto Vliko, greit jame pasireišk gil s esminiai nesutari mai. Man kart prof. Juozas Brazaitis pareišk d l to savo nusisteb jim . Girdi, Pranas anks iau džiaug si Vliko užsienio delegat ros vis grupi atstov glaudžiu džentelmenišku bendradarbiavimu ir darbu, tai iš kur dabar gal jo staiga atsirasti visi tie Vlike nesutarimai, nesklandumai ir didel nedarna. Padalis nem go girtis ir nepaiškino profesoriui, kad jis pats vienas savo gimtu taktu, sant rumu, objektyvumu bei sugeb jimu nusileisti oponentui, kai, jo manymu, tas buvo teisus, buvo pats didžiausias Vliko užsienio delegat ros nari darnaus bendradarbiavimo puosel tojas.

Tikrumoje jis nebuvo vien tik aklas savo grup s nurodym vykdytojas ir visus jos nurodymus bei instrukcijas steng si diplomatiškai labai taktiškai derinti su kit nusistatymu ir tikrai gerb ir kito nuomon , nors ir priešing .

Padaliui nepasisekus karo audros nutraukt ryš su žmona atstatyti, jis 1946 m. lapkri io m n. apleido Paryži ir emigravo JAV.

Beveik tuo pat metu su Pranu Padaliu ir man pasitraukus iš Vliko ir apleidus Wuerzburg , mudviej gyvenimo keliai ilgesniam laikui išsiskyr .

Susitikome v l beveik po dešimt su viršum met Bavarijos Muenchene, abu jau sp j nemaž gyvenimo gal nueiti ir nemaž rat apsukti.

Jis per Paryži , New York , Washington , ilgiau užkliuv s Detroito universitete, aš per Luebeck , Birminghamo universitet , London , Stockholm , v l London . . . Visur blaškomi ir m tomi. . .

X

Mano pasimatymas su Padaliu Muenchene vyko po vieno Liberal International Executive Committee pos džio Europoje, kuriame dalyvavau kaip Liberal International Exiles komiteto sekretorius.

Muenchen mane buvo pasikviet s dr. Vytautas A. Dambava, mano buv s studentas ir

sekretorius Vilniaus Universiteto Teisi Fakultete. Padalis ir jis tuomet dirbo Amerikos Balso Muencheno Radijo Centro lietuvi skyriuje. Pranas jau 1954 vasar iš Detroito universiteto, kuriame profesoriavo, Juozo Lau kos buvo iškvietas dirbti jo vadovaujam A.B. Muencheno radijo lietuvišk skyri , vieton tuomet pasitraukusio pulk. Kazio Griniaus, per jusio dirbtirus skyri .

Tas mano keli dien tuomet apsilankymas Muenchene l m , jog, kuriam laikui pra jus, iš pradži tapau Amerikos Balso Muenchene Radijo Centro lietuvi skyriaus korespondentas Londone, kur tuo laiku gyvenau, o v liau, gr ž s po kelion s JAV, 1957 m. sausio m n., Juozo Lau kos kvie iamas ir Vytauto Dambravos kalbamas, galutinai persik liau Muenchen nuolatiniu Amerikos Balso Muenchene Radijo Centro lietuvi skyriaus tarnautoju.

Iš vis jau beveik 30 met išeiviško gyvenimo tie treji metai, praleisti Amerikos Balso MRC lietuvi skyriaus tarnyboje, man buvo pats maloniausias ir laimingiausias mano gyvenimo laikotarpis. Prie to prisid jo ne tik labai geros ir patogios darbo s lygos, bet ir labai maloni, kult ringa ir draugiška lietuvi skyriaus ved jo Juozo Lau kos laikysena vis tarnautoj atžvilgiu ir taipgi kit dviej “amerikon ” Prano

Padalio ir Vytauto Dambravos sukurta draugiška ir šilta lietuvi skyriaus darbo atmosfera. Pats darbas reikalavo nemaža tempimo, pastang ir rimto dmesio, ypa art jant programos transliacij laikui. Vis m s pastangos buvo nukreiptos tai, kad tos Lietuvai skirtos programos klausytojams ne vien tik Lietuvoje, bet ir toliau už Uralo kaln b t juo domesn s, aktualesn s ir širdžiai artimesn s. Dienos darbo rezultatus ir techniškus atsiekimus išjausdavome t pa i dien , klausydamiesi

Lietuv m s perduodamos programos. Džiaugdavom s, kai tos programos mums atrodydavo nusisekusios ir prasmingos, ir grauždavom s j tr kumais, netobulumais ir seklumais. Iš prigimties labai pareigingas ir atsakingas, Padalis drauge su visais dalyvaudavo visame kasdieniniame program paruošimo k rybiniame procese, išgyvendavo jo s kmes ir nes kmes, nors faktiškai tos kasdienin s programos laikas tebuvo vos tik pusvalandis. Žinodamas t trump laik , Pranas itin r pinosi, kad kiekviena apybraiža, kiekvienas komentaras ar vyki bei spaudos apžvalga nešt klausytojams, kaip jis išsireikšdavo, vien tik r “message”, teikt visiems prasming žini ir id j . Yra žinoma, kad rašymas enciklopedijai ar jos redagavimas yra žymiai sunkesnis, negu rašymas laikraš iams ar žurnalui. Radijo

rašytojo ar reporterio uždavinys yra dar tuo sunkesnis, kad jis turi rašyti ne tik kondensuotai, bet ir gyvai, kadangi klausytoj turi pasiekti gyvu žodžiu. si jautimas darb , jo domumas, aktualumas ir paskirties svarba mus visus tuomet glaudžiai rišo ir vienijo. Apie savo darbo atsiektus rezultatus patirdavome iš gausi iš “anapus sienos” gaunam laišk ir parodyto juose susidom jimo, vertinimo ir iškelt pageidavim . Tas džiugino m s širdis ir skatino dar daugiau pastang d ti savo darb .

Tas vis bendras darbas MRC lietuvi skyriuje, kasdieniniai susitikimai bei pasitarimai ir tikrai glaudus vis bendradarbiavimas skirtas tik vienam bendram tikslui — Lietuvos klausytojams pasiekti, labai mane suartino ne tik su Padaliu, bet ir su visais kitais AB MRC lietuvi skyriaus bendradarbiais.

MRC lietuvi skyriaus tarnautoj artimi draugiški santykiai nesibaig vien tarnyboje, bet prasit sdavo už jos rib , buvo palaikomi gausiuose tuomet priva iuose subuvimuose, kurie itin jauk s ir šilti buvo Prano Padalio naujai sukurtoje šeimoje.

XI

Naujos politikos sumetimais 1958 m. rugpi io m n. likvidavus Amerikos Balso transliacijos iš Europos ir Muencheno radijo centr pavertus vien tik

Vašingtono Amerikos Balso centro reporteri skyriumi Europoje, buv MRC tarnautojai, kurie, eil met jame bedirbdami, tapo prityrusiais radijo darbuotojais, dabar buvo atleisti ir išblaškyti visas puses. Buvo padaryta nepataisoma klaida ir žala. Iš trijų Pabaltijo skyrių Muenchene tebuvo palikt tik trys radijo tarnautojai-korespondentai, po vien latviams, estams ir lietuviams. Padalis, iki šiol j s vietoj Lau kos, lietuvi skyriaus ved j o pareigas, buvo perkeltas Vašingtono Amerikos Balso lietuvi skyriun.

Prat s Muenchene savarankiškai dirbti, Pranas negal j o pakelti sivyrausios Vašingtone jam ne prastos ir sunkios biurokratin s atmosferos, kuri varž prava i iniciatyv , kurioje sunku buvo ir galvoti apie tikr k rybin radijo darb skirt Lietuvai. Padalis verž si kuo greičiau ištrkti iš tos troškinamos atmosferos ir netrukus, 1959 met vasar , persik l Arizonos universitet profesorium.

Po Muencheno Radijo Centro uždarymo metams praslinkus, biudžeto "taupumo" sumetimais buvo panaikintas ir paskutinis MRC baltie i etatas. Netek s d l to darbo Muenchene, ruošiausi keltis Amerikon. Padalis, jau tuomet sik r s Arizonoje, primygtinai kviet mane pakeičiui Los Angeles nors vienai

dienai pas j Phoenixe sustoti ir pavieš ti.

1959 lapkri io m n., važiuodamas Californij , sustojau Phoenixe ir užsukau pas Pran Paddal , praleisdamas pas j por miel dien . Su šeima gyveno nuostabiai gražioje Phoenix priemies io daly. Jo jauk , skonin gai rengt nam supo apelsin , citrin medži didelis sodas, iš kurio mat si fantastiškas kupranugario formos Camelback kalnas su senatoriaus Barry Goldwater ištaiginga rezidencija kalno atšlait je. Padalis tur jo nuostabiai patogias darbo s lygas gražiamo ir erdviame Arizonos universitete.

Po met , vasar aš j ir v l aplankiau Phoenixe atvyk s iš Los Angeles ir praleidau jo šeimoje ilgesn laik . Ma iau, kad šeima jam teik gil džiaugsm . Rami ir prasta universitetin darbo atmosfera teik jam moralin pasitenkinim . Jis buvo labai m giamas ir pupuliarus paskaitininkas student tarpe. Paskaitose, vairi amerikie i organizacij susirinkimuose bei suvažiavimuose visur neužmiršdavo ir steng si kelti Lietuvos bei Ryt Europos problemas ir laisvinimo klausim . Savo universiteto koleg buvo m giamas ir labai vertinamas, ta iau jutau, kad vis tik savo širdies gilumoje jis nesijaut laimingas. Gal bepradedanti reikštis sunki ir nepagydoma liga j jau vargino, o gal jis tebesijaut sve-

timas svetimam jam universitete, netur damas vilties visiškai su amerikonišku gyvenimu sutapti. Pranas buvo jau vyresnis amžiumi už savo kolegas, su didele gyvenimo ir laisvės kovos patirtimi, visa galva juos viršijo ir jį siaurus interesus jam sunku buvo sijungti.

Tai buvo mano paskutinis susitikimas su juo ir, deja, daugiau jau jo gyvo nebepamatysiu. Praėjo 10 metų ir likimo taip buvo lemta, kad mudviej keliai gyvenime daugiau jau nebesusiję. Mirusio žmonos Danos tvirtai, Pranas Padalis, jau sirguliuodamas, apleido Arizoną ir išvyko Detroitą, kur sėdėjo ir, per mėnesį savo žinion uošvijo jam paliktą precizinį instrumentą, o šia sunkios ligos iškamuoatas, užbaigė savo gyvenimo kelią.

Pranas Padalis savyje jungė mokslininko ir laisvės kovotojo charakterio bruožus. Ir sunku yra dabar spręsti, ar normaliomis sąlygomis jis būtų nusijęs grynai politikos keliais. Mūsų lietuviškoji politika, kaip maždaug ir kiekviena kita, deja, ne visada vadovaujasi tiesa, logika bei teisingumu. Tai visa buvo labai svetima Pranui Padaliui, kuris iki savo gyvenimo galo išliko tiesus, logiškas ir teisingas.

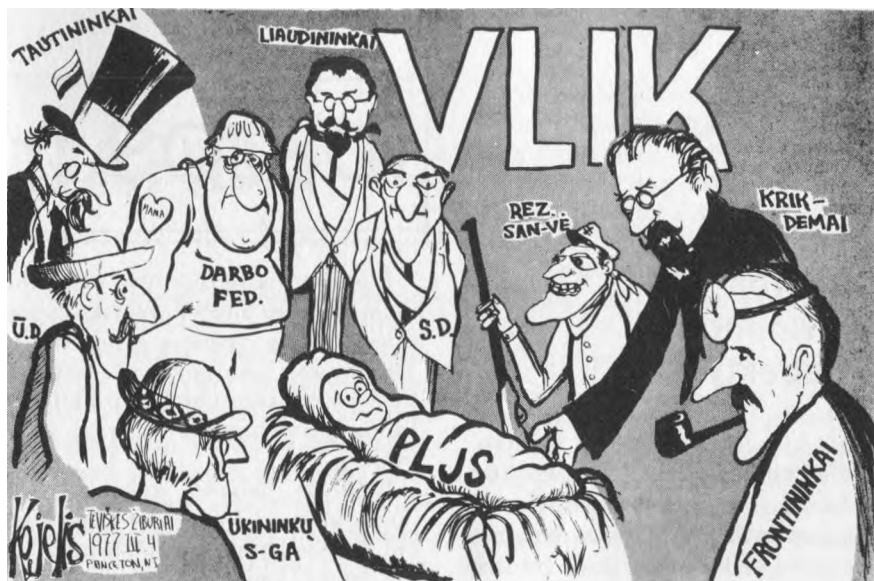
Pranas Padalis nebuvo grynas publicistas, tiksliau pasakius, nebuvo linkęs poleminti pub-

licistik, nors ir turėjo labai gabi plunksn, gražią logišką stilį ir gerai valdė kalbą. Jis pirmiausia ruošėsi mokslininko darbui ir vis gyvenimą išliko mokslininkui būdingo galvojimo ir protavimo. Politiką jis sijungė tiksliai per laisvės kovą, o to kovon stoją, negalėdamas pakelti ir paklausti lietuvi tautai padarytos ir daromos skriaudos ir neteisybės. Tas jausmas pastmėjo jį nuo pat Lietuvos okupacijos pradžios sijungti LAF, vėliau — LF grėtas. Tuo pačiu jausmu vadovaudamasis, jis Vliko užsienio delegatūrai ir Vlikui. Tas pats jausmas pastmėjo jį toliau ieškoti geresnio bei tikslingesnio, jo manymu, savo jėgų ir žinių pritaikymo visam pačiam Lietuvos laisvinimo ir kovos tikslui.

Pranui Padaliui, taip skausmingai ir nebesugrįžtamai išmės tarpo pasitraukus, su liudėsiu užvertė me dar vieną mūsų rezistencijos istorijos lapą. Tačiau mūsų vis atminty ir širdy Prano Padalio vaizdas dar išliks ilgai, kaip reto nuoširdumo, ištikimo draugo ir biulio, tauraus lietuvi patrioto ir laisvės kovotojo, didžiai garbingos kilnios sielos ir tvirto nusistatymo žmogaus.

Uždaviniai pagimdo organizacijas, uždaviniai netekimas jas marina.

Linas Kojelis

Nauja problema: "Kuris iš mūsų sime šio naujagimio krikšto tu?" — klausia susirpinę VLIK o nariai

Iš "T višk s Žiburi"

RUGS JO 24-OJI!

Aprašydamas Pasaulio Lietuvi Jaunimo III-j kongres (Laisv Nr. 661103) L. Kojelis konstatavo, kad "pirmasis kongresas buvo bandymas, antrasis k r PLJ S-g , tre iasis paruoš konkre ius planus viso pasaulio lietuvi jaunimo solidarumo dvasioje lietuvyb s išivijoje stiprinimui ir kovai d l Lietuvos laisv s". Konkre iai PLJ III-sis kongresas savo nutarimu "pabr - žia, kad pasaulio lietuvi jaunimo pagrindinis uždavinys yra remti Lietuvos gyventoj ir išivijos lietuvi pastangas atstatyti nepriklausom Lietuvos valstyb ". Kad tas kongreso nutarimas nebuvo tuš iažodžiavimas, liudija faktai: Vasario 26 - 27 New Yorke vyko PLJS valdybos ir Vliko sutartas jaunimo politinis seminaras, dalyvaujant 21 PLJS pakviestam ir 13 Vliko nari pakviest jaunimo atstov ; o ryšium su spalio m n. vyksian ia Belgrado konferencija, lietuvi , est ir latvi jaunimas rugs jo 24 organizuoja Washingtone, D.C. s skryd už žmogaus teises.

Kad šioji m s jaunimo iniciatyva b t juo s kmingesn , j paremti turi visa m s išivija. Ta parama turi eiti dviem keliais: aukomis, kad susidaryt reikalingos l šos, ir dalyvavimu pa iame s skrydyje Washingtone rugs jo 24, kad susidaryt sp - dingas s skrydis. Aukas si sti: BALTIC HUMAN RIGHTS RALLY, Inc. c/o J. Ivanauskas, 1617 Fairway La, Naperville, Ill. 60540.

Lietuvos laisvinimo perspektyvos

Reikalingas lietuviškas supratimas

Lietuvos laisvinimo klausimas* — tai pagrindas mūsų visos bendruomenės veiklos išeivijoje. Nors šio klausimo galutinis sprendimas, atrodo, dar toli, vis vien jis mums aktualus ir dažnas savęs klausiamo, iš tikro, kokios gi Lietuvos iš sovietinės sprespaudos išsivadavimo perspektyvos?

Tas perspektyvas mes siejame su vykiais pačioje Sovietų imperijoje, su Jungtinių Valstybių politika, su Europos susikonsolidavimu, taip pat su mūsų tautos ir mūsų pačių pastangomis.

Apskritai Lietuvos laisvės klausimas yra aktualus jau beveik du šimtu metų, bent nuo 1794, kai carinė Rusija Lietuvą okupavo ir aneksavo. Mūsų proseneli ir seneli ištvėrė, Lietuvos išsivadavimo siekiant, mums turi būti kvepiantis bei stiprinantis pavyzdys, ypač šiuo metu, kai Lietuvos išsivadavimo pastangos neatrodo viltingos, juoba neatrodo susilauksiančios veiksmų laimėjimo.

* Raimundo Kudukio paskaitos LFB politini studijų savaitgalyje Los Angeles 1977.II.6 santrauka

Lietuvos išsilaisvinimo klausimams privalu turėti tikrovišką supratimą, tikrove atremtą perspektyvą. Tik šitokioje perspektyvoje mes galime savo pastangom pasirinkti tinkamas priemones ir išvengti nusiųylim.

Lietuvos laisvės kelias visada buvo sunkus. Visada jame buvo kliūčiai, kurios atrodė neveikiamos. Bet yra faktas, kad jos buvo veiktos ir kad joms veikti, tarpe kitų sąlygų, reikšmingai vaidmenį suvaidino Lietuvos patriotiškai ištvėrė.

Lietuvos, Latvijos, Estijos užgrobimas, vykusių II-ojo pasaulinio karo eigoje, savo metu buvo akivaizdus visam pasauliui. Apie tai rašė laikraščiai. Jie nagrinėjo istorijos ir sociologijos mokslų žurnalai. Doktorantai rašė disertacijas. Kai kam tatau sudarė iliuziją, kad Baltijos valstybės būtų netrukus rasti teisingi sprendimai. Tai buvo klaidinanti iliuzija, sukelta iškreipto tikrovės supratimo, nes faktiškai Vakarų didžioji demokratijai politika lėmė ne tik Baltijos valstybėms, bet visai rytų Europai sovietinį vergiją.

Ir po šiai dienai mes vis dar aiškinamės, ar ta Vakarų didžioji demokratijai politika buvo suklaidinanti? ar Stalinas apkvailino prezidentą Roosevelta ir premjerą Churchillą? ar anglai ir amerikiečiai rimtai buvo ketinę vykdyti Atlanto chartos siūlymus? Kodėl amerikiečiai spaudė invaziją Europai iš D. Britanijos per Lamanšą, o ne iš Afri-

DARBAI

kos per Viduržemio jūrą? Kodėl prezidentas Rooseveltas buvo priešingas pripažinti sovietams Lietuvos, Latvijos ir Estijos užgrobumus, nors privačiai Stalinui aiškino, kad tai tik dideli Jungtinių Valstybių visuomenės nusiteikimai? Kodėl premjeras Churchillis spaudai Rooseveltui Baltijos valstybių užgrobumus pripažinti sovietams mainais, jei sovietai už tai padarys nuolaidas, kurias D. Britanijai padėdama išlaikyti savo imperiją po karo? Kodėl amerikiečiai nenorėjo Berlyno užimti patys, o tautai užleido rusams? Kodėl buvo daromos vienašališkos nuolaidos sovietams Kairo, Teherano, Jaltos konferencijose? Pagaliau, kodėl britai su amerikiečių nespauda sovietams, kad atsisakytų savo viešpatavimo rytų Europoje? Galutinio atsakymo šiem klausimams mes ir šiandien neturime.

Optimizmas nepasitvirtino

Tuojuo po karo buvo tik ta, kad Vakarų demokratijos galėtų prispausti sovietus, kad jie vykdytų Atlanto chartos prisiimtussipareigojimus ir kitus paties Stalino duotus karo meto pažadus Rooseveltui ir Churchillui.

Tuojuo po karo ir mes buvome dideli optimistai. Ir mes tikėjome, kad Baltijos kraštą išsilaisvinimas yra netoli. Tam buvo ir tam tikras duomenys. Mes esame užtikrinę pinigais, vairiu Londono ir Washingtono pasisakymus, juoba, kad tie pasisakymai turėjo ir realaus pagrindo. Atsiminkime, kad Jungtinių Valstybių davė tikros

materialinės paramos Lietuvos partizanams. Buvo rimtos kalbos apie galimą naują karą. Tačiau vykių eiga parodė, kad tas mūsų optimizmas netapo tikrove. Tiesa, laisvės perspektyvos trumpai buvo pasivariusios per rytinio Berlyno darbininkų sukilimą 1953 ir per Vengrijos sukilimą 1956. Tie vykių tikrai grąsino Sovietų Sąjungos viešpatavimui rytų Europoje. Buvo duomenys, kad visa rytų Europa, skaitant ir Baltijos kraštus, būtų sukilusi prieš rusų priespaudą, jei Jungtinių Valstybių būtų konkrečiai parmusios Vengrijos sukilimus. Deja, to nevyko.

1953 ir 1956 pavergtųjų sukilimai prieš sovietų viešpatavimą tik išryškino Vakarų pasaulio nusistatymus. Vakarai tik žodžiais smerkė sovietų užgrobumus, bet vengė konkrečių paramos sovietams pavergtoms tautom.

Tokia Vakarų pozicija, atrodo, susidarė atominio apsiginklavimo kontekste. Iš baimės dėl atominio karo galimam padarini Vakarai atsisakė ir bet kurios politinės iniciatyvos, kuri vestų konfrontaciją. Jau Korjos karas parodė, kad Jungtinių Valstybių susilaikyti nuo pilno laimėjimo iš baimės, kad esamas konfliktas nevirstų atominiu karu. Ar tai buvo pagrįsta baimė, ar nepagrįsta — atskiras klausimas. Faktas taigi, kad Jungtinių Valstybių ta baime parmusavo nusistatymus. To nusistatymo pirmoji auka buvo gen. MacArthuras.

Kokios šiandien perspektyvos?

To nusistatymo poveikyje neretas iš mūsų pagalvoja, kad Lietuvos laisvės atgavimas tolsta su kiekviena praėjančia diena, kad juo toliau praeit slenka II-asis pasaulinis

karas su savo padariniais, juo mažiau lieka pagrindo eventualiems pasikeitimam ryt Europos pad tyje, taigi ir Lietuvos laisv s atgavimo perspektyvoje.

Mano supratimu Lietuvos laisv s atgavimo perspektyvos tuoj po karo nebuvo geresn s, kaip kad šiandien yra. Šiuo metu pasaulis gyvena tokiame politiniame klimate, kuriame taut laisvo apsisprendimo siekimas yra visuotinai populiarus. Kai net Amerikos ind nus ar Alaskos eskimus yra užgriebusi tautin s savivaldos id ja, joks sovietinis teroras ir spauda tai id jai kelio negali užtvenkti ryt Europoje.

Tuoj po karo, kai soviet teroras, nežmoniškas brutalumas ir visuotin spauda viešpatavo soviet užgrobtuose kraštuose, kai ir m s Lietuva prarado t kstan ius savo jaun vyr partizaniniame laisv s kare ir šimtai t kstan i m s broli atsid r Sibiro tremtyje, — taigi tais laikais, palyginti, tik labai nedidelis amerikie i visuomen s procentas tur jo teising supratim apie Soviet S jung ir jos pavergt taut pad t. Dar mažesnis amerikie i visuomen s procentas tur jo teising supratim apie Lietuv , Latvij ir Estij . Tuo atžvilgiu šiuo metu dalykai yra pasikeit ger j pus . Daug didesnis amerikie i visuomen s procentas jau yra susipažin su Soviet S junga ir su sovietinio komunizmo tikslais ir priemon mis. Taip pat žymiai didesnis amerikie i visuomen s procentas paž sta ir supranta Baltijos valstybi pad t.

Pati Soviet S jungos valdžia ir komunist partijos vyriaus i organai Chruš iovo laikais pasmerk Stali-

n . Nors pati sovietin sistema nuo to nepasikeit , vis d lto laisvasis pasaulis susilauk daugiau informacijos apie Soviet S jungos režim ir apie pad t soviet užgrobtuose kraštuose. Tatai atv r duris diskusijom, analiz m ir svarstybom apie pa i Soviet S jung , jos valdži , metodus ir siekimus.

Savo ruožtu, nepaisant, m s supratimu, Jungtini Valstybi užsienio politikoje pasitaikan io tam tikro naivumo, vis tiek turime pripažinti, kad Jungtin s Valstyb s stovi už moral , už teis , už laisv . Nors Jungtin s Valstyb s santykiuoja su Soviet S junga ir pasirašo vairius susitarimus, kuri kai kurie mums visai nepriimtini, vis d lto turime pripažinti, kad Jungtin s Valstyb s bodisi spauda ir stengiasi, kiek praktiškai gali, vis taut laisv s siekimus paremti.

k turime

savo pastangas kreipti?

Nors Jungtin s Valstyb s atominio apsiginklavimo amžiuje kar laiko abipusiškai savizudišk ir tod l ne manom tarptautiniam konfliktam spr sti ir nors mes nesame paj g s to Jungtini Valstybi nusi statymo pakeisti ar joms piršti kitoki atomin s strategijos samprat , vis d lto mes galime ir turime savo pastangas Lietuvos išsivadavimui pad ti taip rikiuoti ir koncentruoti, kad jos kuo s kmingiausiai informuot ir formuot vieš j Jungtini Valstybi opinij Lietuvai palankia dvasia. Ir ne tik Jungtini Valstybi . Be Jungtini Valstybi Jungtin se Tautose dar yra 135 valstyb s, kuri viešoji opinija Lietuvos bylai taip pat turi didel s reikš m s.

Ta opinija kartais, atrodo, t ne kažkur užkulisuose, kartais, atrodo, snaudžianti ir laukianti, kad vykia pažadint . Viešajai opinijai sudominti juoba palenkti labai svarbu pataikyti tinkamas momentas ir tinkamas pretekstas. Pvz. tuoj po karo sukelti vieš j opinij prieš sovietin grobuoniškum ir taut pavergim buvo stailai ne manoma, nes dominavo nacizmo ir naci piktadaryb s ir sovietai buvo laikomi t piktadarybi auka o sykiu ir nacizmo sunaikinimo dideliais talkininkais. Tuo metu pakeisti amerikie i bjaur jim si žlugusiu nacizmu bjaur jim si sovietizmu dar buvo ne manoma. Po karo tarptautin opinij daugiausia domino vakarietiškojo kolonializmo pad tis Afrikoje ir Azijoje. Šiuo metu labiausiai aktualus tarptautin je opinijoje yra žmogaus teisi pad ties klausimas. Tai n ra tik prezidento Carterio iniciatyvos vaisius, o veikia toji iniciatyva yra bendros tarptautin s nuotaikos konkreti išraiška. Šiuo metu yra pagrindo tik ti, kad žmogaus teisi veiksnys gali tur ti rimto poveikio ir Soviet S jungos pavergt j taut pad žiai.

Žmogaus teisi veiksnys Lietuvos laisvinimo perspektyvoje Žmogaus teisi klausimas šandien gauna tok svor , kad jo poveikyje ir Soviet S junga gali pasijusti priremta prie sienos. Jeigu savo metu ir Jungtin se Valstyb se tam tikri sluoksniai tariamos socialin s pažangos ir socialistin s santvarkos labai buvo link toleruoti ir pateisinti sovietin žmogaus teisi paneigim , tai šiuo metu ir vadinami kairieji aktyvistai jau stoja už tai, kad Soviet S junga paleist iš kal -

jim savo politinius kalinius. Pažym tinas pasaulio žyd balsas. Žyd šauksmas prieš žyd persekiojim Rusijoje yra pasiek s ger rezultat ir apskritai suaktualino žmogaus teisi pad ties klausim Soviet S jungoje. Ir Baltijos valstybi pad ties klausimas per paskutin dešimtmet tur b t bus tur j s daugiau reklam, negu bet kada prieš tai.

Pasaulio nuotaika, kurios suvienodijimui daug reiškia ši dien ištobul jusi informacij perteikimo technika, darosi vis mažiau tolerantiinga žmogaus teisi pažeidimam ir paneigimam. Ir taut laisvo apsisprendimo teis per paskutin dešimtmet tur b t bus daugiau išpopuliar jusi, nekaip tais laikais, kai prezidentas Wilsonas j paskelb I-ojo pasaulinio karo metais. Šiokia pasaulio nuotaika tur s tur ti toli siekian i konsekvencij . Kai kurias tokias konsekvencijas jau dabar matome Afrikoje ir Azijoje. Toji nuotaika suteikia svorio ir m s Lietuvos išsivadavimo perspektyvom.

Helsinkio susitarimai laisvinimo uždaviniam

Daugelis m s Helsinkio susitarimus yra pasmerk . Ta iau tie susitarimai yra ir su j buvimo faktumums tenka skaitytis ir ži r ti, k naudingo Lietuvai galime išpešti. Jeigu mums koks Vakar formalus pripažinimas defacto ši dien sien ryt Europoje (neformaliai, tacitu konsensu, tas de facto pripažinimas buvo vyk s jau prieš 35 metus), tai mes vis tiek negalime ignoruoti Helsinkio susitarim , kuriais sovietai yra sipareigoj gerbti pagrindines žmogaus teises, skaitant ir tautos laisv apsisprendim . Jeigu mes su-

geb sime s kmingai pasinaudoti soviet prisiimtais Helsinkyje sipareigojimais, mes tikrai b sime sigij nauding politin rank savo tautos laisvinimo uzdaviniam.

Pra jus (1876) gruod sovietinis disidentas Vladimiras Bukovskis buvo isleistas Vakarus ir atvyko Šveicarij . Pagal Bukovsk po Helsinkio s lygos sovietiniam disidentam pasunk jo ir sovietini kaljim administracija pasidar žiauresn . Tai neabejotinai tragiškas Helsinkio susitarim padarinys. Bet tas tragiškas aspektas sykiu liudija ir tai, kad Helsinkio susitarim poveikyje sovietini disident s j dis sustipr - jo ir pasidar dr sesnis. O dar svarbiau, Helsinkio susitarimai sudar pagrind laisvajam pasauliui sovietinius disidentus užstoti ir tuo pa u prit r ti sovietini valdžios organ sauvaliavimas. Ne be pagrindo d l to Kremliaus virš n s rodo neprast jautrum .

Lietuvos laisv — n ra
main objektas

Ir m s pastangos yra daug k pasiekusios, nors pasiektieji rezultatai ir n ra dramatiški. Turime savo pastangas t sti ir kiek paj gdami intensyvinti, nors kartais ir pasijuntame pails ir nusivyl Vakar politika. Turime savo pastangas t sti ir intensyvinti, pasirinkdami tik paia s kming sias, nes gali b ti ir nes kming , atseit, Lietuvai nenauding pastang . Pvz., kai prieš kelet met sovietai ved derybas su Jungtin mis Valstyb mis d l gr d pirkimo, kai kam atrod remtinos pastangos, kad Jungtin s Valstyb s tas gr d derybas s lygot tam tikrais mainais, b tent, Jungtin s Valstyb s

mainais už parduodamus gr dus išsidera iš Soviet tam tikras lengvatas žydams iš Soviet S-gos emigruoti. Iš principo tokis quid pro quo yra geras dalykas. Ta iau taikomas Baltijos valstybi byloje gal t duoti labai žaling rezultat , nes Lietuvos, Latvijos, Estijos laisv ir nepriklausomyb gal t pasidaryti quid pro quo objektu, atseit, main objektu. O mes visada turime tvirtai laikytis nusistatymo, kad Lietuvos laisv ir nepriklausomyb negali tapti bet kuri main objektu. Mes siekiame Lietuvos laisv s be kompromis . Lietuvos laisv s siekim padarydami main objektu, tuo pa iu atidarytume duris galimybei tam siekimui prarasti. Pvz. iškyla rimta kriz vidurio rytuose. Jeigu Baltijos krašt likimas b t main objektu, kokių buvo si lomos padaryti žyd emigracijos teis s gr d derybose, tai sovietai gal t sutikti padaryti kai kuri nuolaid viduriniuose rytuose, jei Jungtin s Valstyb s sutinka mainais pripažinti Baltijos valstybi aneksij . Ir kur tada atsidurt Lietuvos laisvinimo perspektyvos?

Panaši gr sm Lietuvos tyko ir Jungtin se Tautose. Jei Baltijos valstybi pad ties klausimas b t pateiktas spr sti Jungtin m Tautom, tai byla tikriausiai b t nubalsuota Soviet S jungos naudai. K tada darytume? Kol Jungtin se Tautose nesame sumobilizav Baltijos valstybi bylai palankios daugumos, tol bylos k limas b t didžiai gr smin gas Lietuvos laisvinimo perspektyvom. Dabartin mis s lygomis m s uzdaviny s yra tik kiekviena tinkama proga Jungtin m Tautom priminti Lietuvos pad t. Tatai kartas nuo karto ir padaro Jungtini Valstybi ir kit valstybi atstovai.

Savo keliu Baltijos valstybi ir taut veiksniai turi daryti pastangas laim ti Baltijos bylai vadinamojo treiojo pasaulio palankum , o tuo pa iu ir j balsus Jungtin se Tautose. Rodos, kad lig šiol tuo r pinas tik Baltic Appeal to the United Nations — BATUN organizacija. Rezultatai negali b ti sp dingi. t veikl turi sitraukti visi pagrindiniai m - s veiksniai, taip pat vis trij Baltijos taut pagrindiniai bendrieji veiksniai.

Visose savo pastangose savo pozicijas mes turime atremti teisinius bei moralinius principus. Sovietai aiškina, kad jiem Baltijos valstybi erdv yra reikalinga kiniais ir strateginiais sumetimais: prieiti prie neužšalan i Baltijos j ros uost t etc. Jungtin m Valstyb m ligi šiol Baltijos valstybi klausimas teb ra moralinis ir teisinis. Ir m s pa i pozicija turi b ti tokia pat. Savosios tautos laisv s siekim turime atremti tais paiais principais. Joku atveju neprileiskime, kad Lietuvos laisv s likimas tapt tarptautini main dalyku.

Prezidento Carterio
padr sinanti pradžia

Per pra jusius aštuonerius metus Jungtini Valstybi lietuviai buvo kritiški Valstyb s sekretoriaus Kissingerio atžvilgiu d l jo detent s politikos. Dabar tai jau praeitis. Nauja vyriausyb ir naujas Valstyb s sekretorius. Per savo inauguracij prezidentas Carteris pažad jo, kad jo vyriausyb atidžiai reaguos žmogaus teisi pažeidimus, kur tik jie bepaisitaikyt . Po to po savait s, 1977. 1.27, Valstyb s departamentas pakaltino ekoslovakijos valdži , kad ji,

areštuodama politinius disidentus, yra pažeidusi Helsinkio susitarimus. Tai buvo pirmasis atvejis, kad Valstyb s departamentas sakmiai pakaltint Helsinkio susitarim signatar t susitarim laužymu. Netrukus po to Valstyb s departamentas sp jo ir Soviet S jung d l grasinim disidentui Sacharovui, tardamas, kad tai nesiderina su "priimtais tarptautiniais žmogaus teisi standartais". soviet reakcijas prezidentas Carteris atsiliep pareiškimu, kad Jungtin s Valstyb s anaip tol neturin ios intencijos pabloginti Jungtini Valstybi - Soviet S jungos tarpusavio santykius ir kad jo politika žmogaus teisi respektavimo klausimu n ra atkreipta specialiai prieš Soviet S - jung , o taikoma visom tom valstyb m, — tiek socialistin m, tiek kapitalistin m, — kuriose žmogaus teiss s maltretuojamos. Kita proga Valstyb s sekretorius Vance pakartojo prezidento Carterio mint , kad Jungtin s Valstyb s "kalb s atvirai apie neteisingum , vis tiek kur jis bepaisireikšt ".

Vietoj statin s politikos —
dinamin

Prezidento patar jas tautinio saugumo klausimais (National Security Adviser) prof. Zbigniewas Brzezinski yra laikomas Soviet S jungos ir ryt Europos reikal specialistu. Nors jo kredencialai panaš s dr. Kissingerio: abu profesoriai, abu europieiai, bet juodviej paži ros Jungtini Valstybi užsienio politikos uždavinius yra skirtingos. Brzezinski nepriitaria vadinamos statin s politikos sampratai. Statin s politikos uždavinys pasaul užkonservuoti j g pusiausvyroje, ieškant didži j valsty-

bi tarpusavio susipratimo status quo išlaikymo pagrindu. Šiokios statin s politikos praktiška išraiška buvo de- tent s politika.

Brzezinskio nusistatymu Jungtini Valstybi užsienin politika turi b ti ne statin , bet dinamin , kurios už- davinys ne status quo užkonservuoti, bet status quo reformuoti pagal tuos principus, kuriuos Jungtin s Valsty- b s puosel ja ir kuri vykdyt laiko tarptautinio sugyvenimo b tinomis s lygomis.

Naujasis Valstyb s sekretorius Cy- rus Vance yra buv s generaliniu pa- tar ju Valstyb s gynybos departa- mente prezident Kennedžio ir John- sono laikais. Buvo Jungtini Valsty- bi delegacijos narys derybose su šiaur s Vietnamu Paryžiuje. Atrodo, kad naujojo Valstyb s sekretoriaus vadimuo Jungtini Valstybi užsie- nio politikoje bus panaš s buvu- si j Valstyb s sekretori D. Rusko ir W. Rogerso vaidmen , bet ne J. F. Dulleso ar dr. H. Kissingerio.

Be abejojimo, nepaisant, kokias sa- vas filosofijas Brzezinskis ar Vance betur t , lems paties prezidento Car- terio nusistatymas, kuris savo ruo- žtu bus veikiamas ne tik patar j argument , bet ir pa i tarptautini vyki raidos.

Šiuo metu dar per anksti spr sti apie prezidento Carterio užsienio politik , nors turime sutikti, kad pra- džia yra soviet pavergtosiom tau- tom padr sinanti.

Turime pasidaryti paveikia "Pressure Group"

Kad prad toji kryptis nepasiklyst , bent kiek pareina ir nuo m s pa- i , ir nuo kit tautini bendruo- meni Jungtin se Valstyb se. Nie- kam nepaslaptis, kad tos vadinamos

"pressure groups" mažiau ar daugiau veikia ir Jungtini Valstybi užsie- nio politikos jimus. Juo gausesn ir juo geriau organizuota tautin ar profesin ar kitokia grup , juo dau- giau d mesio kongreso ir vyriausy- b s sluoksniuose susilaukia jos pa- geidavimai. Ir m s tautin benduo- men turi neatlaidžiai ir nuolat kla- benti Jungtini Valstybi kongres , vyriausyb ir vieš j opini j su min- timi, kad ir lietuvi išėivijos sujung- tos j gos gali duoti teigiam rezul- tat , gali pakreipti sprendimus Lie- tuvai palankia kryptimi. Tam mes turime siekti m s pa i vieningu- mo. Turime subordinuoti savo išdi- dumus ir sutartinai veikti savosios tautos labui. B dami vieningi ir glau- džiai bendradarbiaudami su ki- tomis soviet pavergtomis tautomis, pirmiausia su latviais ir estais, tal- kinami gausi Baltijos taut draug amerikie i , mes galime b ti paj - g s veikti šio krašto vieš j opini- j , taip pat kongres ir vyriausyb . Paties Brzezinskio duomenimis dau- guma amerikie i (66%) yra pasiryž remti tarptautines pastangas žmogaus pagrindin m teis m užtikrinti. Tai yra aplinkinis ir ilgas kelias Lie- tuvos išlaisvinim . Jis nežada m s Lietuvai greit atmain . Bet joki u b du n ra beviltiškas.

Laisvinimo perspektyvos žmogaus teisi kontekste

Neatrodo, kad Lietuvai pasikartot 1918-1919 galimyb s, kai Europos žem lapis greitai ir dramatiškai kei- t si. Atominio apsiginklavimo amžiu- je mums tenka dairytis kit galimyb- bi , diktuojam žmogaus teisi vyk- dymo. Tai evoliucin s galimyb s. Per paskutinius du šimtme ius Lie- tuvos pad ties didieji pasikeitimai

buvo dramatiški ir reliatyviai staig s. Tik prisiminkime 1794, 1803, 1812, 1830, 1863, 1905, 1918, 1940, 1941 met vykiaus. Gal tod l m s s mon je ar gal pas mon je sišaknij s sitikinimas, kad ir iš dabartin s sovietin s okupacijos Lietuvos laisv kito kelio n ra, kaip vien tik staig s dramatiški tarptautiniai vykiai. Bet XX amžiaus paskutinio ketvir io s lygos mus ver ia skaitytis su kiotiomis galimyb mis.

Laisvajam pasauliui nuolat ir intensyviai reikalaujant, kad Soviet S junga respektuot žmogaus teises, pad tis soviet pavergtuose kraštuose neišvengiamai turi evoliucionuoti pavergt j taut savivald , rus prievartinio viešpatavimo tolyd silpn jim ir galutin sunykim . Socialin s lygyb s, tautin s savivaldos, žmogaus teisi klausimas šiandien yra gyvas visame pasaulyje. Mes nežinome, kada ta dienotvark konkreiai pastatys Baltijos valstybi laisv s klausim . Gal tatai vyks tada, kai Lietuvos laisvinimo estafet jau bus iš m s per mus jaunesnioji karta. Ta iau, b dami tikri, kad Lietuva bus laisva, turime pareig ir uždavim savo vieningomis pastangomis nuolat ir nuolat skatinti taut išsivadavimo iš sovietin s priespaudos evoliucij . Turime nuolat ir nuolat priminti soviet pavergt j taut pad t tiek Jungtini Valstybi kongresui, vyriausybei ir viešajai opinijai, tiek tarptautin m institucijom, kurios atstovauja demokratijos ir žmoniškumo principam ir turi mandat reikalauti, kad Soviet S junga vykdyt savo tarptautinius sipareigojimus, gerbt pagrindines žmogaus teises ir taut laisv apsisprendim .

Kor.

Politini studij savaitgalis

Pirmasis politini studij savaitgalis Californijoje buvo suorganizuotas Los Angeles Lietuvi Fronto biuliuli 1969.1.25-26 d. d. Svarstybos susilauk labai pla i Amerikos ir Kanados lietuvi spaudos atsiliepi m , nes tai buvo naujov Amerikos lietuvi visuomeniniame gyvenime. Savaitgal vertino Draugas, Darbininkas, Dirva, Akira iai, T višk s Žiburiai, Lietuvi Dienos, Keleivis, Naujienos, Liet. Amerikos Vakaruose. Daugumas komentar buvo palank s. Tai padr sino organizatorius. Politiniai savaitgaliai tapo Californijos lietuvi visuomeninio gyvenimo tradicija.

1977.1.5-6 d. d. vyko IX politini studij savaitgalis. Be vietini veik j dalyvavo dr. Kazys Ambrozaitis (Chesterton, Ind.), dr. Domas Krivickas (Washington, D.C. ir Raimundas Kudukis (Cleveland, Ohio).

Laisvinimo darbo pl timas

Savaitgalio program Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos sal je žanginiu žodžiu prad jo LFB samb rio pirmininkas Algis Raulinaitis. Dalyvi per 70. Pirmasis praneš jas — Rezoliucijoms remti komiteto pirmininkas Leonardas Valiukas, savaitgalio studij pradininkas, kalb jo apie laisvinimo darbo pl tim ir tobulinim . Jo nuomone, svetim j informavimas ir viešosios opinijos Lietuvos laisv s reikalui palankus formavimas ir b t šiuo metu praktiškai galimas Lietuvos laisvinimo darbas. Jo s kmingum lemt gerai paruoštas planas, finansinis užnugaris, jaunosios kartos kiek galint aktyvesnis sijungimas. Planams ruošti su-

teiktini pajgiausi lietuviški protai, gera valia ir politinio darbo patirtis. Finansin užnugar užtikrint vis lietuvi laisvinimo veiklai skirtas bent vienos dienos uždarbis. "Prieš 25 metus aukojome po penkis dolerius, daugelis ir dabar po tiek pat tebeaukoja". Lituanistin s mokyklos tur t mokyti ne tik apie didžiuosius Lietuvos kunigaikš ius, bet mokyklin jaunim ruošti ir praktiškai laisvinimo veiklai. Veiksni ir organizacij atsakomyb šioje srityje irgi labai didel . Literat ros svetimomis kalbomis lietuviškais klausimais jauiamas nepapaprastas badas.

Politin s ir kult rin s veiklos sankryžoje

Diskusin paskait "Kult rin s ir laisvinimo veiklos kryptis" tema skait LFB Vyr. Tarybos pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis. vertin s m s potencial , jis teig , kad šiuo metu esame dar paj g s didesnius projektus vykdyti, ta iau atei iai j atid lioti nebegalime, nes aktyvi lietuvi ir veik j skai ius spar iai maž ja; lietuvišk organizacij daug, bet j veikla nat raliai silpsta; naujai sukuriam grynai lietuvišk šeim nuošimtis nedidelis, tad tre ios kartos veik j skai ius dar sumaž s.

Dr. Ambrozaitis si l ;

1. Darbus planuoti, atsir mus realias paj gas ir kapital . Centrin ms organizacijoms susitarti d l darb pirmenyb s ir dalintis konkre ius darbus, o ne veiklos sritis.

2. Kult rin je srityje specialiais užsakymais išnaudoti turimas kurianias paj gas, kurios spar iai maž ja. Pirmoje vietoje sutelkti istorikus užbaigti Lietuvos istorijos paruošim . Okupantas Lietuvos istorij yra neatpaž stamai sužaloj s. Istorij leisti,

net jei ji b t nepilna. Paliktus tarpus b t galima ir v liau užpildyti. T sti Lietuvi fondo iniciatyv premijomis skatinti rašytoj , meninink , muzik k rybinius darbus. Suorganizuoti kult ros namus.

3. Vyriausi Lietuvos Išlaisvinimo Komitet — Vlik , grup ms deleguoti paj gius žmones. Nei Vilkas, nei kitos centrin s organizacijos neapsisunkina nerealiais ir nevykdomais planais.

4. Visuomenin diferenciacija teigiamas reiškinys. Tik nuomoni skirtumai netur t išvirsti sav aukštiniim ir kit niekiniim . Visuomen objektyviai tur t b ti informuojama ir apie negatyvi bei griau nan i veikal .

"Pavargimo m s tautos r pesiuose negali b ti. R pestingai ruoškime p dinius, kurie t st laisv kov ir išliekan i vertybi k rim ".

Diskusijos buvo gyvos. Tik Alena Devenien šia proga papriekaištavo Lietuvi Bendruomenei d l visoki klub sunykimo ir lietuvišk organizacij nusilpimo, d l Pennsylvanijos universitete kai kuri Šaulio archyvo mikrofilm praradimo, o "žy-g" prieš j zuitus Chicagoje teisnu kaip patriotin s visuomen s pasireiškim .

Bendruomen s darb apimtis

Apie Lietuvi bendruomen s s rang ir darb apimt pranešim padar JAV LB Tarybos pirmininkas Raimundas Kudukis. Aptar s LB tarybos ir valdybos funkcijas, praneš jas detaliai sustojo prie tarybos komisij darbo plan . Iš j matyti, kad LB sieks vieno organo bendrai politinei reprezentacijai, pl s ir tobulins informacij , r pinsic lituanis-

tiniu švietimu ir jaunosios kartos visuomeniniu šiu moninimu. Daug d mesio skiriama sukurti palankesn m s lygom kult rinei k rybai ir kult rinei reprezentacijai. savo r - pes i sfer LB jungia ir religinius reikalus: parapij išlaikym , ekumenin s dvasios puosel jim , religijos vadov li paruošim ; kartu su Lietuvi Katalik tarnyba ir kit konfesij autoritetais gina persekiojamus tikin uosius pavergtoje Lietuvoje.

Televizijos "Meet the Press" pavysdžiu, praneš j klausin jo gražina Krivickien (Draugo korespondent Washington) ir vietos žurnalistai: R ta Klev Vidži nien , dr. Vladas Juodeika, prof. Jonas Kuprionis ir Ignas Medžiukas; moderavo Juozas Kojelis.

Bendruomen s tobulinimas
 " tobulesn s bendruomen s k rim " tem simpoziumo forma svarst

patys LB darbuotojai: Jonas inga — krašto valdybos vicepirmininkas, Vytautas Vidugiris — apygardos pirm. J rat Venckien ir Rimas Mulokas — tarybos anriai, Vytautas Tamošaitis — Los Angeles LB apylink s pirm. ir Henrikas Paškevi ius — Santa Monicos LB apyl. vicepirm. (raštu). Pokalbiui vadovavo Ignas Medžiukas.

Pozityvi pasi lym padar Vencien , inga, Paškevi ius, Tamošaitis: apylinki pirmininkams suteikti tarybos nario teises, iš kandidat taryb reikalauti tam tikr kvalifikacij , "LKB Kronikas" ir pogrindin "Aušr " skubiau išleisti svetimomis kalbomis, rinkti ir leisti dokumentin medžiag apie lietuvi tautos patirtas skriaudas okupacijose, paruošti lituanistini mokykl programas nemokantiems lietuviškai, didesn solidarumo mokes io nušimt skirti aukštesniosioms LB institucijoms, suteikti daugiau teisi

Politini studij savaitgalio dalyviai

daug dirbantiems vairi komisij pirmininkams, apylinki susirinkimuose balsavimo teis duoti tik solidarumo mokest apsimok jusiems lietuviams ir kt.

V. Vidugiris k l tariamas LB negeroves: krašto valdybon traukim ne tarybos nari , vienos partijos dominavim , partiškus krašto valdybos nutarimus, krašto valdybos s stat traukim žmoni iš apygard , nes tai kliud apygard valdyb darb ir t.t.

Rimo Muloko pasisakymas buvo domus tuo, kad jis kategoriškai neig savo paties visuomeniškos veiklos praktik . Los Angeles lietuvi gyvenime Rimas reiškiasi pozityviai: daug darbo d jo 1976 ruošiant Los Angeles mokslo ir industrijos muziejuje gerai pasisekusi lietuvi meno parod , vadovauja neolituanams, priklauso tautininkams, yra narys vyriausi LB ir Altos organ . Savo pasisakyme buvo perd m negatyvus: neig politin s veiklos prasm , veiksmi reikšm (vienas Balzekas Chicagoje daugiau padar s už visus veiksmius), o LB beveik pasmerk . Ji esanti kalta d l Enciclopedia Britannica, d l Chicagos kapini , d l vienuolyn žemi , parapij sunykimo, jaunimo nam , seneli prieglaud , d l lietuvi dingimo iš lietuviško gyvenimo ir t.t.

Detente politikos interpretacija

Vasario 6, sekmadien , dr. D. Krivickas skait paskait “Helsinkio susitarimai ir žmogaus teisi apsauga”. Savo paskaitoje aptar detent s prigimt , interpretacijas, ateities perspektyvas. Pagal dr. Krivick amerikie i ir soviet paži ros detentes yra skirtingos. Sovietai tame žaidime

turi pirmenyb , nes jie, eidami politin “taik samb v”, neatsisako ideologin s kovos. Ideologin s kovos priedanga jie vykdo savo politinius tikslus. Taikus samb vis ir juo atremti susitarimai pa i tarptautini konflikt nepašalina ir nesprenžia, tik juos nukelia tolimesnei atei iai.

Tikrosios priežastys, past m jusios Soviet S jung taikaus samb vio politik , — tai sustipr jusi Vakar Europa, Japonija ir Kinija. Sovietai bijo Jungtini Valstybi suart jimo su Kinija. Sovietam taip pat jokiais manevrais nepavyko suardyti Europos - Amerikos karin s s jungos — NATO. Tod l sovietai ne tik pakrypo detant s politik su Jungtin mis Valstyb mis, bet taip pat pasiryž savo santykius švelninti ir su Vakar Europa.

Per j s prie Europos saugumo - bendradarbiavimo konferencijos rezultat , dr. Krivickas pripažino, kad Helsinkio susitarimais dalyvaujanios valstyb s sipareigojo gerbti pagrindines žmogaus laisves: sitikini m laisv , religijos laisv , id j reiškimio laisv . Ta iau Soviet S junga t savo sipareigojim nepaiso. Religijos laisv okupuotoje Lietuvoje traktuojama ne Helsinkio susitarim dvasia. Bet kas kelia klausim d l Helsinkio sipareigojim vykdymo, tas Soviet S jungos interpretacija kišasi jos vidaus reikalus. Yra iliuzija tik ti, kad Helsinkio susitarimai garantuot žmogaus teis m pagarb sovietuose ar soviet dominuojamuose kraštuose. Ta iau Helsinkio aktas buvo labai išgarsintas ir tuo padr sino stipr disidentin s j - d . Jis reiškiasi Lietuvoje, satelituose ir pa ioje Rusijoje. Nors žmogaus teisi pad tis sovietuose nepager jo ir disidentam tebetaikomos griežtos

Eurokomunizmas

Politini moksl profesorius ir politini veikal autorius Charles Gati "Foreign Affairs" žurnale (1977/IV) svarsto eurokomunizmo vairius atžvilgius. Jo mintys vertos ir "Laisv" skaitytoj d mesio.

Pagal Gat tarptautiniame komunist s j dyje jau nuo seniai yra ryškios dvejopos pastangos. Jau nuo pat bolševik sitvirtinimo Rusijos valdžioje per visus pra jusius šešis dešimtme ius Rusijos kompartija bekompromisiškai siekia tarptautinia-me komunist s j dyje vadovaujan-io vaidmens. Stalino laikais tikro komunisto aptarimas buvo labai aiškus. Tikras komunistas bus tik tas, kas "be išsisukin jim ir be joki s lyg atvirai ir s žiningai" bus sutapatin s pasaulin s revoliucijos reikal su Soviet S jungos interesais ir j gynimu. Šiokiom soviet pastangom pasipriešinimas taip pat

represijos, vis d lto disident s j -dis nepalaužiamas, atkakli kova d l žmogaus teisi sovietuose vyksta.

*

Paskutin savaitgalio studij paskaita vasario 6 buvo R. Kudukio apie Lietuvos laisvinimo perspektyvas (Ži r. paskaitos santrauk šia-me Laisv numeryje. Red.). Studij savaitgal trumpu pad kos žodžiu uždar Los Angeles LFB samb rio pirmininkas Algis Raulinaitis.

J. Kojelis

buvo vis laik , bet pasisekimo susilauk tik po II-ojo pasaulinio karo, b tent, Jugoslavijos kompartijai išlaikius savo nepriklausomyb . V liau išslydo iš Rusijos kompartijos priklausomyb s Kinijos ir Albanijos kompartijos. O 1975 Europos kompartij konferencijoje rytiniame Berlyne jau išryšk jo ne tik kai kuri krašt kompartij atsisakymas pripažinti Soviet S jungos interesus sutampan ius su tarptautinio komunist s j džio interesais ir tod l privalomus visom kompartijom, bet ir aiškios tendencijos perži r ti kai kuriuos kompartijos principus.

Pranc zijos, Ispanijos, Italijos kompartijos, veikiamos demokratin s aplinkos ir siekdamos savo krašt balsuotoj pritarimo, norom nenorom tur jo pasirinkti "socializm su laisve", tur jo pasmerkti soviet invazij ekoslovakij , tur jo pasisakyti prieš persekiojimus disident Soviet S jungoje ir kituose komunist valdomuose kraštuose. Žodžiu, tur jo pasirinkti nuo Soviet S jungos nepriklausom , moderuoto socializmo, V. Europos politines tradicijas atitinkant , keli .

Toks nuo Soviet S jungos nepriklausomas moderuotas komunizmas b t aiškus konkurentas sovietinei komunizmo atmainai ir neišvengiamai kelt politini problem sovietini satelit kompartijom rytin je Europoje. B dinga ta iau, kad ryt Berlyno konferencijoje ofenzyvoje buvo eurokomunistai, o sovietai — defenzyvoje.

Tiek Europoje, tiek ir šioje Atlanto pus je ir politikos mokslininkai ir politikos praktikai su dideliu susidom jimu stebi eurokomunizmo apraiškas, dažnai didžiai abejodami,

ar tikrai eurokomunizmas gal t b ti alternatyva sovietinio komunizmo autoritariniam modeliui. Prof. Gati, prieš atsakydamas t klausim , svarsto atsakymus tris preliminarinius klausimus. Ar eurokomunizmas yra tik taktinis manevras, ar esminis sovietinio komunizmo autoritariniam modeliui. Prof. Gati, prieš atsakydamas t klausim , svarsto atsakymus tris preliminarinius klausimus. Ar eurokomunizmas yra tik taktinis manevras, ar esminis sovietinio stiliaus komunizmo suliberalinimas? Ar ir kokio poveikio eurokomunizmas gali tur ti soviet satelitiniuose kraštuose? Ar ir koki Soviet S jungos reakcij galima laukti d l eurokomunizmo infiltravimo rytin Europ ir d l satelit komunizmo nurusinimo ir sueurop jinimo?

Pirmiausia prof. Gati pastebi, kad eurokomunizmo samprata dar n ra precizuota, tik visuotinai priimta laikyti eurokomunizm labiau tolerantiška, nuosaikesne ir su demokratiniais polinkiais komunizmo atmaina. Pats eurokomunizmas savo nusistatym autentiškumui rodyti operuoja tokiomis trimis prielaidomis:

1) eurokomunistai reikalauja, kad kiekvieno krašto kompartija laisvai interpretuot marksizmo - leninizmo praktisk savo krašt pritaikym pagal vietas ir laiko aplinkybes;

2) eurokomunistai atsiriboja nuo siekimo tik savo rankas monopolizuoti krašto valdži proletariato diktat ros vardu, o sipareigoja gerbti demokratin s daugumos sprendimus; jie taip pat sipareigoja gerbti pagrindines asmens teises: išsireiskimo laisv , draugij laisv , spaudos laisv , streik laisv , jud jimo laisv v etc.

3) eurokomunistai taip pat pasisako prieš ekskluzyvizm , už vairi politini nusistatym partij bendradarbiavim ypa tada, kai kraštas atsiduria prieš didelius kinis sunkumus.

Bet šios eurokomunist prielaidos nesukelia pasitik jimo savo nuoširdumu jau vien d l to, kad jos jau kažkada kažkur yra gird tos, kaip pranc zai sako, "Déjà vu". Jos ataidi iš 1944-47 met . Tada rytin s Europos komunist lyderiai lygiai tokia pa ia kalba kalb jo. Antai Vengrijos R vai 1944 yra tvirtin s: "Aš pareiškiu, kad mes (Vengrijos kompartija) tautin s vienyb s bendradarbiavim neži rime kaip praeinant , kaip taktin šachmat jim , bet kaip patvari s jung . Mes savo žodyje stov sime", panašiai kalb jo ir Bulgarijos Dimitrovas 1945.XI.7. Es "tvirtinimas, kad komunistai tariamai nori pagrobti vis valdži . . . yra piktos valios pasaka ir šveičtas. Yra netiesa, kad komunistai siekia vienos partijos vyriausyb s". Ir Lenkijos Gomulka, 1946 kalb damas apie Lenkijos keli socializm , yra pareišk s, kad tas kelias yra "reikšmingas d l to, kad apsi jo be smurto, be revoliucijos, be politini sukilim ir . . . išveng proletariato diktat ros b tinumo". Ogi jau po sudarymo vienyb s su socialistais Pranc zijos kompartijos vadas G. Marchais (Ž. Marše) kompartijos centro komiteto slaptame pos dyje t kairi j vienyb apib din s tik kaip tramplin liaudies s j džiui vystytis ir veikti, tik kaip sudarym masi intervencijai palankios aplinkos.

Konstatav s eurokomunizmo prielaid lygiagretum pokariniam ryti-

n s Europos komunist užtikrinimam, prof. Gati vis d lto padaro tarsi nelaukt išvad , b tent, kad istorin s analogijos dažnai yra klaidingos ir kad eurokomunist prielaid nenuoširdumas vis tiek dar nereiškia, kad eurokomunistai j praktiškai nesilaikys. Galima sutikti su mintim, kad eurokomunistai n ra galutinai ir visiem laikam atsižad j hegemonin s ambicijos patys vieni valdyti. Ta iau ir tokiomis tik laikinai užšaldytomis vadinamos proletariato diktat ros pretenzijomis eurokomunistai, sijung bendradarbiavim su demokratin mis partijomis, negali išvengti tokio bendradarbiavimo poveikio sau patiem. Po II-jo pasaulinio karo kompartija dalyvavo valdžioje Austrijoje, Belgijoje, Danijoje, Graikijoje, Islandijoje, Italijoje, Liuksemburge, Norvegijoje, Pranc zijoje ir Suomijoje. Švedijoje vis laik r m socialdemokrat valdži , kaip kad paskutiniu metu palaiko krikš ioni demokrat valdži Italijoje. Ir tik Graikijoj kompartija buvo m ginusi pasigrobt valdži . Kad kituose kraštuose tokio bandymo nebuvo, tas dar nereiškia, kad ir tokio noro nebuvo buv . Bet tokiam norui aiškiai nebuvo perspektyvos b ti s kmingai vykdytam, tod l jis ir nebuvo demonstruojamas.

Tod l pagal Gat ir eurokomunizmo dabartinius nusistatymus vertinant, neb t tikslinga vertinti tik kompartij galutinio tikslo mastu, o tikslinga yra ži r ti, ar dabartin eurokomunist strategija gali sudaryti s lygas krizei nugal ti demokratin s santvarkos r muose. Tod l, ir nepasitikint eurokomunizmo skelbiamo nusistatymo už demokratin pluralizm patvarumu, galima pa-

sitik ti eurokomunist praktin s šios dienos politikos autentiškumu.

Niekam nepaslaptis, kad vakarin s Europos kompartijos turi labai dideli nuostoli demokratinuose rinkimuose d l žmogaus pagrindini teisi paneigimo Soviet S jungoje ir jos satelituose. Demokratiniai rinkimai ver ia vakarin s Europos kompartijas labai atsargiai ir apgalvotai rinktis savo strategij , labai atsakingai vertinti krašto vidaus reikalus ir atsiribot nuo kompartij vykdomo žmogaus teisi paneigimo rytin je Europoje, pirmiausia nuo sovietinio totalitarizmo.

Kaip matome, prof. Gati sutinka su abejojaniais eurokomunist prielaid nuoširdumu, ta iau nemano, kad tai b t neveikiama kli tis traukti eurokomunistus koalicin bendradarbiavim demokratin s santvarkos r muose. Atrodo, kad tai yra tik psichologinis paruošimas priimti praktišk neišvengiamyb — kai kuri V. Europos krašt kompartijas sileisti vyriausy b .

Kai Vakar pasauliui eurokomunizmas atrodo tartinas ir dažno suprantamas kaip vilkas avies kailyje, soviet dominuojamoj ryt Europoj jis yra suspind j s kaip sk stan iajam išsigelb jimo plaustas su viltijos prošvaiste. Ryt Europos politinis elitas staiai susižav j s eurokomunizmo reiškiniu ir j deda daug vil i savo pad iai santykiuose su Soviet S junga pagerinti. Ryt Europa iš patirties žino, kad tarptautinis veiksnys daro poveikio Soviet S jungos ir jos satelit ne tik vidaus gyvenimui, bet ir j tarpusavio santykiam. Konkre i pavyzdži tam netr ksta. Kin - Rus tampa, Amerikos - Rusijos detente politika veik

Soviet Sąjungos politik ir satelit atžvilgiu. Tad negali neveikti ir eurokomunizmo veiksnys, juo labiau, kad Soviet Sąjung sieja su V. Europos kompartijomis seni draugingumo saitai.

Eurokomunizmo poveik Ryt Europai ypatingai aktualina jautrios kins ir politins problemos. kio srityje vis aštrja gyvenimo standarto atsilikimas ir suveržto diržo politikos nepopuliarumas vis auga ir vien dien , kaip kad Lenkijoje, gali prasiveržti darbinink maištavimu. O vienas dalykas yra nutildyti ir kalinti disident intelektual , ir jau kitas uždusinti darbinink nepasitenkinim .

Reikal komplikuoja ir tas faktas, kad subrends masis s moningumas vis sunkiau pasiduoda irikiuojamas kompartijos nusistatym r mus, vis stipriau reiškia savo pretenzijas ir kelia darbinink nepasitik jim ir nepasitenkinim kompartija.

Pa i soviet satelit kompartijose tais klausimais vieningo nusistatymo n ra. Lojalios Maskvai frakcijos su dideliu nepasitik jimu sutinka eurokomunist skelbiam nepriklausomyb nuo Soviet Sąjungos. Jiems priešingose pozicijose atsider vadinami reformistai siekia decentralizacijos, materialini paskat darbininkam, pasitik jimo nepartini ekspert nuovoka. J nuomone, akivaizdoje augan io siskolinimo užsieniam, akivaizdoj stokes naujausios technologijos, žemo darbo našumo ir neretai masinio vartojimo ir net maisito gamini bukumo yra b tinas ideologinis lankstumas ir nauja politin iniciatyva. Ir eurokomunizmas kaip tiktai panaši išvad yra pri j s. Dar daugiau, eurokomunizmas yra pripažins kooptacijos princip . Pvz. Ita-

lijoj krikš ionys demokratai konsultuoja kompartij , atseit, kooptuoja bendradarbiavim . Kod l Ryt Europoj esan ios valdžioje kompartijos negal t konsultuoti kit ideologij nusistatymus svarbiais klausimais? Žodžiu, eurokomunizmas Ryt Europos kompartijose prad j s labai stipri fermentacij .

Prat sdamas prof. Gat , "International Herald Tribune" Europos respondentas James'as O. Goldsborough'as svarsto, kad dar prieš dvejus metus Pranc zijos, Italijos, Ispanijos kompartijos lyderi susirinkimas, koks 1977 kovo m nes vyko Madride eurokomunizmo klausim tarti, b t buv s ne manomas. Dar prieš dvejus metus pranc zai komunistai savo vienmin ius Italijoje pravardžiavo oportunistais, o Italijos komunistai savo vienmin ius Pranc zijoje — stalinistais. Bet paskutini dvej met b vyje pad tis radikaliai pasikeit . Tam buvo vairi priežas i . Ir detente politika Ryt -Vakar santykiuose, ir sitikimimas, kad buvimas vis laik opozicijoje neišvengiamai žlugdo masi pasitik jim kompartijai ("you can't stay in the opposition forever without loosing credibility"), ir sitikimimas, kad V. Europoj proletariato diktat ra, t. y. vienos pa ios kompartijos valdžia neturi joki praktišk perspektyv .

Savo ruožtu tas staigus pos kis eurokomunizm vadinamiem buržuaziniam sluoksniams pasirod veikiau taktinis, kaip esminis, tod l sutinkamas su dideliais rezervais. Ir tikrai eurokomunizmo patikimum labai apsunkina nesenos praeties hipoteka. Kaip galima ši dien Italijos ar Pranc zijos eurokomunist deklaracijom patik ti, kai dar labai

neseniai j pirmtakai Togliatti ir Thorezas viešai yra tvirtin , kad NATO valstybi ginkluoto konflikto su Soviet S junga atveju Italijos ir Pranc zijos kompartijos b t ne su NATO valstyb mis. Tod l suprantamas skeptik eurokomunizmo atžvilgiu sitikinimas, kad eurokomunizmas t ra vadinis procesas, kurio tolimesn raida turi palaipsniui vesti Europos neutralizavim , Jungtini Valstybi iš Europos išst mim ir galutin je išvadoje Soviet S jungos hegemonij Europoje ir V. Europos susuominim (“Finlandization”). Eurokomunizmo skeptikam akis krinta ir tas faktas, kad eurokomunistai tik labai retais atsitikimais pasisako kritiškai Soviet S jungos užsienio politikos atžvilgiu.

Goldsborough’as sutinka su Gaiu, kad V. Europos kompartijos, net ir tokioj Italijoje, neturi šans pa ios vienos laim ti demokratin daugum ir valdži , ar net b ti lemian iu koalicijos veiksmiu. Tod l proletariato diktat ra gal t b t pimesta tik smurtu ir tas V. Europoje baigt si katastrofa.

Tiesa, niekam nekelia abejoni Ispanijos kompartijos lyderio Carrillo antisovietinis nusistatymas. Jau pats tas faktas, kad Carrillo Ispanijos kompartijos virš n je yra atsirad s ne su Maskvos palaiminimu, o prieš Maskvos vali , daug k paaiškina. Jo komunistin s koncepcijos niekada nesutapo su sovietinio komunizmo koncepcijomis. Savo socialistin je vizijoje Carrillo puosel ja atstatyti socializmo vienyb ir konsoliduoti visas pažangi sias j gas V. Europos socialistin je bendruomen je su Vakar kult ros paveld jimu.

Pagal Goldsborough’ šiuo metu dar n patys eurokomunizmo k r - jai tikrai nežino, kuriais konkreiais pavidalais eurokomunizmas vystysis ir kam tur s didesn s takos — Ryt ar Vakar Europai? B dinga Goldsborough’o galutin išvada d l eurokomunizmo. Girdi eurokomunizmo s kla yra kritusi ger dirv ir bent kai kuriom kompartijom duos ger derli . Kok derli ? Nagi vis labui, o pirmiausia V. Europos labui, der t nedelsiant prad t su eurokomunizmu eksperiment , atseit, sileist komunistus vyriausyb . Girdi kairi j sistemingas išskyrimas iš dalyvavimo romaniškosios Europos valstybi vyriausyb se tik didino kriz s galimybes. Girdi karantino politika kompartij atžvilgiu yra atgyvenusi. Šia prasme d mesio verta ne tik Italijos krikš ioni demokrat vadinama kooptacijos politika kompartijos atžvilgiu, bet ir Pranc zijos prezidento kontaktai su vadinama kaire, ir V. Vokietijos kanclerio privatus pokalbis su Italijos kompartijos vadu ir net Jungtini Valstybi oficial s kontaktai su Italijos ir Pranc zijos komunistais.

Antra vertus, toks Jean-Francois Revel’is, pranc z socialist partijos disidentas, apie kur brit darbietis Haseleris yra išsitar s, kad jis iš Europos intelektual , kurie yra veik s atmesti ir demokratin s laisv s supratim ir jos paveld jim , išiskiria savo ž ruojan ia energija už (laisv s) supratim ir demokratij , — taigi tas Revel’is yra ir vis kny g paraš s (angl kalbos vertinys: The Totalitarian Temptation) prieš Europos intelektual veik visuotinai priimt supratim , kad demokratinis socializmas ir komunizmas — tai tik dvi atskiros šakos to paties medžio.

Moralin s maišaties temomis

Prof. dr. kn. Antanas Paškus "Ateityje" (1977/5 nr.), taigiai svarstydamas moralin s maišaties reiškinius ši dien pasaulyje, be kita ko rašo:

— Atrodo, kad beveik visos reformos ir viešos programos šiame krašte (Jungtin se Valstyb se) siekia vis pirma pakeisti žmogaus gyvenam

Pagal Revel' "didžioji kli tis socializm yra ne kapitalizmas, bet komunizmas". Viso komunistinio pasaulio pati šerdis ir šiandien teb - ra stalinin . Eurokomunizmas — tik marksizmo žargonas. Europos kompartij atsiribojimas nuo priklausomyb s Rusijos kompartijai dar nedaro j demokratin mis. Nuo priklausomyb s Rusijos kompartijai yra atsiribojusios ir Kinijos bei Albanijos kompartijos, bet j stalinizmas net didesnis nekaip Rusijos kompartijos. Kaip galima tik ti j pasisakymam už demokratin pluralizm , kai j pa i organizacija tebesilaiko sovietinio demokratinio centralizmo ir organizacijos reikalus sprendžia ne liaudis, o hierarchai pavaldumo eile, kurios virš n je, pasak prof. Mau-racho, yra visai siauras vad ratelis, išimtas iš partini masi kontrol s bei takos. Kaip tad, pati tvarkydamos autoritariniu principu, partija sykiu bus ištikima valstyb s santvarkos demokratiniam principam?!

J. P.

aplink : pastatyti pvz. daugiau ir geresni mokykl , sigyti daugiau mokymo priemoni , daugiau ir moderniškesni sporto aikš i , panai-kinti skurdži rajonus, kelti atlygi-nimus ir pašalpas, išpl sti žmoni teises ir t.t. Kažkod l gi šios girti-nos pastangos laukiam rezultat ne-atneša. Jos yra nevaisingos, nes re-miasi klaidinga prielaida, g rio ir blogio šaltiniu laikydamos aplink , ne pat individ . Tuo tarpu krikš-ionyb moko ir kai kurios psicholo-gin s - filosofin s sistemos (pvz. Jun-go) patvirtina, kad žmogus savyje nešiojasi du pradus: Diev ir velni , švent j ir žudik , dvasi ir medžia-g . Užtat, kol aukl jimo - mokymo institucijos ir kitos visuomenin s pro-gramos nepripažins t dviej prad žmogaus širdyje, tol jos pasiliks be-vais s. Kol aukl jimo sistemoje vieš-pataus dvasini vertybi ir idealo baim , kol visa atsakomyb bus krau-nama aplinkai, ne individui, tol va-ka žmog gaubs nuobodulys, dva-sin tuštuma ir nuolatos beššiver-ži s smurtas. Keistoka, kad panaši kryptis prad jo reikštis ir krikš i-o-ni aktyvist tarpe. Tiek r pintasi pvz. katalik tarpe apeig pakeiti-mu, dvasiški vedybomis, apsaugos priemon mis vedusi j santykiuose, moter kunigyste, mažum ekonomi-ne gerove, civilin mis teis mis ir t.t. Regis, lyg krikš ionys b t negir-d j Kristaus sp jimo Iskarijotui: "vargš j s visada turite savo tar-pe, o mane ne visuomet tur site" (Jono 12,8). Regis, lyg nežinotume, jog jokios sistemos, net n krikš i-o-niškos, žmogaus neišgelb s. Tik Kris-tus j išgelb s. Rodos, lyg neb tume patyr , kad tik jimas laikosi žmogaus širdyje. Tod l, jos nereformavus, vi-sos kitos reformos paliks bergždžios.

— Vienašališką mintijimą seką ir vienašališką žmonių formavimą ir informavimą. Vakara spauda maitina jaunąją generaciją Auschwitzu, Hiroshimą, Alžyru, My Lai, Kentu, Vietnamu, bet retai, labai retai teusi-
 mena Rusijos, Kinijos, Šiaurės Vietnamo, Kambodijos archipelagus. Reikalaujama juodųjų savivaldos Afrikoje, bet nekalbama apie Pabaltijio tautais pasirinkti sau valdžios formą. Demokratijos ir moralės vardu spaudžiami baltieji diktatoriai, bet taikos ir sugyvenimo ženklų pataikaujama raudoniesiems despotams. Ogi vakarietiškieji biznierių savuoju pragmatizmu pralenkia ir vakariečių spaudą ir vakarietiškas valdžias. Bendradarbiavimo skraiste prisidengia, jie yra pasirengę viskam, net krematoriumų statybai, jei tik kuri raudonoji valdžia pasiūlytų gerą uždarbą. Nenuostabu, kad vienašališkos informacijos paveikti ir politinės dvigubos masto etikos taigoti, net ir krikščionys palieka abejingai prispaustiems savo broliams rytuose. Norisi galvoti, kad net ir Vatikano diplomatija pasidavė tai pačiai tylos ligai. Kažin ar istorija tokio elgesio nepasmerks, drauge pasmerkdamą ir vis vakarą krikščioniją laikyseną.

*

“Ateities” pasaulinį žvilgtarsi išliustruodama mūsų išeivijos tikrove, “S-ją” (1977/1 nr.) susirpinusi konstatuoja, kaip Chicagos “geri katalikai grumiasi su katalikais, kunigai su kunigais, gydytojai su gydytojais”, kaip “vieni kitus smerkia ir niekina” ir kaip tas viskas vėykta “ne dėl lietuvių išlaikymo okupuotoje Lietuvoje ir išeivijoje, ne dėl lietuvių tautos laisvės”, o tik “dėl antraeilių, pripuolamą nedidelės reikšmės mažų dalykų”. Paminėjusi tos tarpusa-

vio nederimą su konkretūs dingsi, “S-ją” pripažįsta, kad “jos visos ne esminės, daugiau atsitiktinės, techniškos ir jas lengva išaiškinti, išspręsti, pašalinti be didelių audrų kaltinimų ir lietuvių išeivijos skaldymo”. Tam konkrečios priemonės pagal “S-ją” būtų “žmonių kultūrai bei tolerancijai” ir “blogos valios ir silpnos psichinės nuotaikos” ugdymo dženitelmenišką iš atsakingų postūmą.

Abi “S-jos” priemonės vertos dėmesio. Nors pagal kažkurio finansininko teoriją, kai apyvartoje yra bloga ir gera valiuta, blogoji visada užgožia gerą. Taikant teoriją mūsų išeivijos visuomeninio gyvenimo apyvartai, galima prileisti, kad visuomeninis chamizmas gali užgožti visuomeninį kultūrą.

Dar sunkiau iš visuomeninės apyvartos išimti blogą valiutą. Pvz., nepaisant net Vliko viešo perspėjimo nepasiduoti sovietinės propagandos provokacijoms ir saugotis, kad “net visai netyčiomis netaptume sovietų pikta klišė talkininkais”, vis dėlto atsakingas veikėjas savo pasak “Tėviškis Žiburi”, “nevieningam vieningam” suniekinti ir diskredituoti griebiasi sovietinės propagandos klastotojai. Gerai, jei tokie blogavalis veikėjas yra dženitelmeniškai iš atsakingų pareigų paleidžiamas. Bet ar visais atvejais tautai manoma? Ar kartais blogos valios reiškimasis tik nra palaikomas bei akstinamas toki veiksniai, kurie nuo mūsų išeivijos nepriklausomi? Be to, kaipgi “paleisti” tokius “nepaleidžiamus” partijų veikėjus, kurie grupiniais ar blokiniiais sumetimais, užuot blogavalis sovietini provokacijų talkinink “paleidę”, “dženitelmeniškai” stengia-

si sudaryti aplink , kad neapsikent s nukent jusis “pasileist ”! . .

Žodžiu, visuotin s moralin s maišaties ir žmogaus dvasin s kriz s aps iai apraišk jau turime ir m s išeivijos visuomeniniame gyvenime. Jos šaukte šaukiasi raujamos su šaknimis. Klausimas tik, ar sugeb sime ir paj gsime lig laiku?

Keistos id jos

Šiaip nuosaikus “S jos” žurnalas 1976 m. Nr. 1/132 paskelb pseu-donimo rašin “Apie m s laik kronicas”. Tai savotiškas balsas d l Lietuvos Katalik Bažny ios Kronikos pad ties visos tautin s rezistencijos kontekste ir d l tariamos tendencijos LKBB “vaidmen , paskirt ir reikšm išeivijai aiškinti pernelyg kraštutiniškai”.

Svarstydamas LKBB pad t visos tautin s rezistencijos kontekste, rašinys kažkuriais sumetimais nori skaitytoj tikinti:

(1) Sovietizacija okupuotoje Lietuvoje pirmiau vykus i administracijo, politikos, kio srityje, v liau kult ros bei religijos srityje. Bet faktiškai su okupacijos pirmomis dienomis sovietizacija ap m visas Lietuvos gyvenimo sritis simultaniškai. Pvz. jau birželio 25 buvo proklamuotas sovietinis atskyrimas bažny ios nuo valstyb s; birželio 28 nutrauktas tikybos mokymas mokyklose, pašalinti kapelionai iš kariuomen s, kal jim , ligo nini ; birželio 30 nutrauktas konkordatas.

(2) LKBB t ra viena iš daugelio kronik ir b tent toki , kurias suraš , laisvajame pasaulyje atsid - r , buv Sibiro tremtiniai (Armonien , Tautvaišien , Juci t) arba lais-

v j lietuvi atitinkami studijiniai leidiniai. Be abejo jimo, vertingi visi min ti leidiniai, ta iau juos tapatinti su okup. Lietuvos s lygomis leidžiama LKBB reikia savotiškos intencijos. LKBB gali b ti gretinama su kitais okup. Lietuvos pagrindžio leidiniais. Tik ir j atžvilgiu BKBK yra lainingesn , nes pasiekia laisv j pasaul .

(3) “Teisingai perspektyvai gauti” d l LKBB vaidmens, rašinys prime-na savo laiku tremtini bei išeivijos abejojimus d l kai kuri delegat r pastang krašto rezistencijos vardu likviduoti Vlik , tik kažkod l tuos abejojimus taria buvus ne d l t delegat r , o d l pa ios rezistencijos krašte, nors krašto rezistencijos realumu niekas neabejojo. Abejojimai buvo kil tik iš to, kad krašto rezistencija buvo pasik sinta panaudoti grupiniam siekimam. Ir tie abejojimai pasitvirtino. LKBB pad tis tikrai yra kitokia, nes jos niekas nesiekia pajungti savo grupiniam siekimam.

Svarstydamas tendencij LKBB vaidmen “aiškinti pernelyg kraštutiniškai”, rašinys operuoja tik vieninteliu “T višk s Žiburi ” teiginiu: “kai bus iškovota religin laisv , gr š ir tautin , ir valstybin ”. Šiam “T višk s Žiburi ” teiginiai priešpriešiais rašinys teigia tez : “po to, kai lietuvi tauta v l išsikovos valstybin , tautin ir kult rin - dvasin laisv , ypa jei sistiprint liberali demokratija, tai ir religinei laisvei pražysti bematant atsiras s lygos”.

Faktiškai abu teiginiai yra reliatyv s. Ir valstybin nepriklausomyb dar savaime negarantuoja religin s ar ir kitokios laisv s, o religin s laisv s iškovojimas okupuotai Lietuvai

dar savaiame negarantuoja politin s laisv s. Abiem atvejais dar reikalingos ir kai kurios kitos s lygos. Taciau "T višk s Žiburi " teiginys pa ios rezistencijos atžvilgiu ("laim jimas viename bare veda bendr laim jim ") yra teisingas, cementuoja krašto rezistencijos nedalom , kai "S jos" rašinys krašto rezistencijos vieningum nuvertina, tarsi, baimindamasis, kad, va, ko gero, toj vieningoj rezistencijoj "klerikalam" gali tekti pernelyg reikšmingas vaidmuo. Žinoma, pasitaiko ir toki "antiklerikal ", kurie patenkinti ir laimingi, kad sovietinis okupantas sunaikinsi s Lietuvoj "klerikalizm ". V lgi pasitaiko ir toki lietuvi , kuriem, jei Lietuva v l b t smetonin , tokios Lietuvos visai nereikia. Va, ia pernelyg dideli kraštutiniai. Jie sprogdina rezistencijos vieningum ir kenkia pa iam Lietuvos laisv s siekimui.

Besvarstydamas kronikas, rašinys užkli va ir už PLB valdybos ryšium su Lietuvos katalik bažnytin s provincijos steigimo 50 met sukaktim 1976 met paskelbimo Lietuvos Katalik Bažny ios Metais. "S jos" rašinys tatai laiko netur jimu pusiausvyros ir nukreipimu žiburio "tik vien tak per tams mišk ". Bet, jei tinkama proga skelbiami Donelai io, ar Maironio, ar kieno kito metai, kod l negali b t skelbiami ir Lietuvos Katalik Bažny ios Metai? Bažnytin s provincijos steigimas, be to, n ra tik pa i katalik , o bendrai valstybinis reikalas. Antai, Lenkijos dabartin komunistin valdžia kaip r pinasi, kad po karo Lenkijai priskirtos Vokietijos žem s b t priskirtos ir Lenkijos bažnytinei provincijai. Tikrai ji tai daro ne "klerikaliniiais" sumetimais. Ir Lietuvos

Dr. DOMAS JASAITIS

1898. VII. 18 — 1977. VI. 5

Velionis buvo prad j s medicinos mokslus dar 1-ojo pasaulinio karo metais Rusijoje, po karo tuos mokslus buvo t s s Berlyno universitete ir "postgraduate" medicinos studijas buvo gilin s Paryžiuje. Savarankiškai prad jo reikštis jau brend s, 27 met amžiaus, vyras. Užtat reišk si veikliai ir pla iai: savo profesijoje, d stytoju mokytoj seminarijoje, Šiauli miesto sveikatos reikal tvarkytoju, medicinos ir kitos spaudos bendradarbiu ir net poezijos k r ju. Labai judrus velionis buvo ir tremtyje Vokietijoje. Vliko pavestas atk r Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Valdyb , sumezg ryšius su Tarpautinio Raudonojo Kryžiaus vadovybe, glaudžiai bendradarbiavo su Bal fu.

Pagal Vliko ir diplomat I-osios konferencijos (1946 Berne) sutarim Vlikui sudarius Vykdom j Taryb , velionis buvo jos pirmoj sud ty.

Paprastai geros nuotaikos, tryšk s humoru ir s mojum, velionis buvo patrauklus bendradarbiauti. Nors nuo pat ateitinink organizacijos pradžios

katalik bažnytin s provincijos steigimo sukaktis neatsiejama ir nuo Lietuvos valstybingumo.

Tik stoka pusiausvyros ir žiburio nukreipimas "tik vien tak per tams mišk " gali padiktuoti tok rašin .

buvo prie j pritap s ir nepriklausomaj Lietuvoj ateitininkuose aktyviai reišk si, ta iau buvo tolimas ideologiniam fanatizmui. D l savo pla i paži r gyvenim ir tolerancijos skirtingos ideologijos žmoni atžvilgiu velionis nuoširdži draug tur jo ir skirtingos ideologijos sluoksniuose.

Nepriklausomos Lietuvos politiniame gyvenime velionis reišk si per krikš ionis demokratius. Krikšioni demokrat valdžios metais buvo si lomas užsieni reikal ministro post , bet atsisak . Smetonos autoritetinio režimo atžvilgiu buvo bekompromisinis je opozicijoje.

Prie susitelkusi aplink “Naujosios Romuvos” savaitrašt ir “XX Amžiaus” dienrašt truput jaunesn s kartos intelektual velionis nebuvo pritap s. Nepritapo velionis n prie frontinink , nors okupuotoje Lietuvoje glaudžiai bendradarbiavo rezistentin je veikloje.

Velionis siaura valstybininko prasme tokiu nebuvo, ta iau savo vairopia veikla Lietuvos valstybei ir lietuvi tautai yra sud j s reikšming ind l .

GEN. KAZYS MUSTEIKIS

1894.XI.22 — 1977.VI.6

Velionis dar 1915 buvo baig s rus karo mokykl , dalyvav s I-jame pasauliniame kare, buvo Lietuvos nepriklausomyb s kar savanoris. 1924 buvo iš j s atsarg , baig Vienos aukšt j prekybos mokykl ir dirbo Susisiekimo ministerijoje. sitvirtinus Smetonos režimui, 1928 gr žo kariuomen . Belgijoje iš jo karo akademij . Kariuomen s vyriausiam štabe buvo mobilizacijos

skyriaus viršininku, paskum buvo Karo mokyklos viršininku, o nuo 1938. XII.5 iki soviet invazijos — Krašto apsaugos ministru. Savo metu simpatizav s prof. Voldemarui, v liau velionis buvo labai ištikimas Smetonai ir jo režimui. B damas “yes-man” tipo žmogus, velionis labai tiko autoritetinio režimo ministru. Labai lemtinga velionio klaida buvo, kad jis, kaip Krašto apsaugos ministras, nepasipriešino premjero Merkio parinktai kariuomen s vadus gen. Vitkausko kandidat rai. Gen. Vitkauskas, užuot pareng s Lietuvos kariuomen eventualiam ginkluotam pasipriešinimui, j faktiškai ir, atrodo, s moningai silpnino. Tod l, nors velionis, kaip krašto apsaugos ministras, ir buvo už tai, kad soviet 1940.VI.14 ultimatumas b t atmetas ir kad soviet užpuolimui b t pasipriešinta ginklu, bet tai faktiškai buvo tik “yes-man” pritarimas savo viršininkui Smetonai, netur s realaus pagrindo tam visai neparengtoje kariuomen je.

Neabejotinai velionis buvo labai ger intencij Lietuvos atžvilgiu ir labai didelis Lietuvos patriotas. Kiotomis aplinkyb mis ir kitose pareigose jo valstybinis vaidmuo gal t b ti labai teigiamas ir vaisingas.

PRANAS VAINAUSKAS

1899.I.26 — 1977.VI.19

Velionis buvo buv s Lietuvos nepriklausomyb s kar savanoris, atsargos karininkas, Klaip dos krašto sukilis, Žem s kio, v liau — Finans ministerijos aukštas pareig nas. Gabus, stropus ir s žiningas administratorius. Tap s 1923 Žem s kio ministru, kun. Krupavi ius Vai-

nausk paskyr Žem s reformos departamento direktorium. Prasiđ jo labai intensyvus, trejus metus truk s, žem s reformos vykdymas. Velionis tada atliko labai reikšming nepriklausomos Lietuvos valstybiniame gyvenime vaidmen .

Jau nuo 1915 velionis pritapo prie krikšioni demokrat , o nuo 1927 buvo ir j centro komitete. Savo mentalitetu velionis buvo, jei galima taip išsireikšti, techninio pob džio partietis. Be dideli ideologini poliki , užtat su nesvyruojan ia ištikimybe partijos nustatytai pozicijai. Kai naci emisarai 1941 sukiliminei Lietuvos vyriausybei gundymais ir grasymais steng si piršti prisitaikym prie Berlyno politikos, atsiskant Lietuvos suverenumo vykdymo funkcijos ir tampant tik Berlyno patiktini organu, Vainauskas aiškiai ir nesvyruojan iai stojo prieš tas naci užma ias. Kai krikšioni demokrat partija nusistat su LF sutapusi Darbo federacijos atstovyb Vlike pakeisti savais žmon mis, velionis t partijos nusistatym atsid j s vykd ir tuo suk l daug aiturumo frontinink - krikšioni demokrat santykiuose. Kai 1952 krikšionys demokratai apsisprend Brazait paaukoti kai kuri vlikinink kslam j diskredituoti, velionis ir t partijos nusistatym bekompromisiškai gyn ir vykd .

Velionis priklaus tokiem žmon m, kuri nedegina nuolatinis nerimas ieškoti gyvenimo nuolat keliamom problemom nauj sprendim . Jis tur jo savo partijos kompas ir jo rodomos krypties griežtai laik si. Pa iai partijai tokie žmon s sudaro tvirt atram . Tik, patek vadovaujam post , sukelia sunku-

Dr. L. Kriau elinas, pasitelk s inž. J. Jurkn , dr. J. Meškausk , prof. M. Mackevič ir prof. B. Vitk , bendru laišku kreip si Alto ir JAV LB vadovybes, prašydami “surasti bendr kalb ir suderinti savo veikl m s tautos laisvinimo ir lietuviyb s išlaikymo klausimuose”, pridurdami, kad “Pradiniams pasikalb jimams . . . mes galime apsi lyti m s (savo) tarpininkavim ”. Altas atsiliep , kad “ š reikal žiri teigiamai” ir “kai bus konkre iai pranešta apie pasitarim pradži , Amerikos Lietuvii Taryba skirs atstovus”.

m , kai nuolat besikeičianioj visuomenin j tikrovi tenka kompromisais derinti skirtingus nusistatymus. *

Pus s m nesio b vyje amžinybn iškeliaso trys Lietuvoje žym vaidmen vaidin vyrai. Galima d l jiem tekusio vaidmens atlikimo tur ti savo vienoki , ar kitoki nuomon , bet d l j vis iškeliaavimo amžinybn negalima nepajusti graudumo, nepajusti, kad su jais sykiu iškeliaavo ir dalelyt nepriklausomos Lietuvos. Jaunesnioji išėivijos karta gali to nepajusti. Iškeliavusieji jai gali b ti tik trys seni žmon s. Bet tiem iš m s , kurie esame su savim atsineš ir nepriklausomos Lietuvos dalelyt , t trij iškeliaavimas yra graudus, nes žinome, kad jiem pakaitalo negali b ti.

Tesuteikia gerasis Dievulis jiem visiem amžin j prieglobst .

JAV LB Krašto valdyba praneš , kad "nutarta d ti tolimesnes pastangas tiesioginiams, be tarpinink , Altos ir JAV LB-n s vykdom j organ pasitarimams", bet kartu praš penketuk "savo taka Alt sudaran ias, srovines grupes bei organizacijas Alt paveikti, kad b t prad ti pokalbiai su JAV LB-n s Krašto valdyba.

Savo ruožtu Krašto valdybos pirmininkas A. Ge ys Alto-JAV LB atstov pasitarimam pasi l tokius punktus:

1. Pasikeitimas ryšininkais, siekiant Amerikos Lietuvi Tarybos ir JAV LB veiklos derinimo bei informacijomis pasikeitimo;

2. Jungtini Altos ir LB delegacij sudarymas, lankant Baltuosius r mus ir Valstyb s departament ;

3. Laisvo apsisprendimo teis s aukotojui suteikimas Altos skyri ruošiamuose Lietuvos Nepriklausomyb s min jimuose;

4. Jungtinio fondo steigimas Altos, LB ir Vliko laisvinimo veiklos uždaviniais finansuoti;

5. Altos ir JAV LB eventualus susijungimas, pagrindu pasitarimui imant dr. A. Butkaus spaudoje skelbt projekt .

Alto sekretorius kun. A. Stašys praneš , kad Altas kvietim priima. Link kime, kad prasid j s pokalbis b t s kmingas.

*

Po s kmingai pra jusi 1976 rugpj io m n. Pasaulio Lietuvi jaunimo s jungos Ryši centro suorganizuot Kento universitete lituanistini kurs , PLB valdybos vicepirmininko R. Kasparo iniciatyva ir PLB valdybos pritarimu bei l šomis prof. dr. Antanas Klimas, talkinamas PL JS atitinkam skyri ir LB vietos

ATSI STA PAMIN TI

Joseph Boley: FLAMES FOR FREEDOM, Romo Kalantos tragiškos aukos Lietuvos laisvei penkeri met sukak iai atžym ti. Tautos Fondo leidinys.

Juozas Toliušis: TRYLIKTOJI LAIDA, pasakojimai jaunimui, LB Švietimo tarybos leidinys, kaina \$4.00. Gaunama pas A. Kareiv , 7030 S. Rockwell St. Chicago, Ill. 60629

CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA

veik j , š. m. geguž s 17 — birželio 23 skrajojan ius lituanistikos kursus suorganizavo Kolumbijoje, Argentinoje, Urugvajuje, Brazilijoje ir Venecueloje.

*

Lietuvos Katalik moksl akademia Romoje, Lietuvi fondui par mus, išleido bi iulio prof. dr. Jono Griniaus "Vardai ir problemos lietuvi literat roje" II- j tom . Plaiausiai nagrin jami rašytojai Sruoga, Aistis ir Neris. Nors š. m. vasario 21 autorius atšvent 75 met amžiaus sukakt , bet dar vaisingai darbingas. Tikisi išleisti ir III-j "Vard ir problem lietuvi literat roje" tom .

*

JAV LB krašto valdybos nutarimu ir l šomis Algirdas M. Budreckis prad jo leisti angl kalba LB biuleten Bridges lietuvi kalbos nemokantiems Amerikos lietuviams, kad ir juos gr žint lietuvi bendruomen ir traukt bendras pastangas lietuviškai s monei gyvai išlaikyti ir Lietuvos išsivadavimo pastangom talkinti.

No. 15, a Translation of the Complete Lithuanian Original. Vert kun. K. Pugevi ius. Išleido Lietuvi Kunig Vienyb Amerikoje, 351 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y.

Pranas ep nas: NAUJ J LAIK LIETUVOS ISTORIJA, I-sis tomas, 544 puslp. Kaina \$15.00. Išleido Dr. Kazio Griniaus fondas (1649 No. Broadway, Melrose Park, Ill. 60160). Turinyje: Tauta istorijoje; Lietuvos gyventojai; Lietuvos gyventoj lenkinimas; Lietuva Rusijos valdžioje; Rusinimas; Katalik ir pravoslav bažny ios Lietuvoje; Švietimas; Spaudos draudimas; Lietuvi tautinis atgimimas; Lietuvi politin s partijos; Rus japon karas; 1905 revoliucija Rusijoje ir Lietuvoje; Rusijos valstyb s duma ir Lietuva; Lietuvos kis prieš I- j pasaulin kar ; Lietuvi kult rin veikla prieš I- j pasaulin kar .

" LAISV "

klausim atsakymai

" Laisv " redakcijos klausimus atsak 18% " Laisv " skaitytoj .

Iš atsakiusi j 45% perskaito iki galo, 49% kai k paskaito, o 6% to klausimo visai neatsak .

Atsakiusi j 42% domes patrauk : prel. J. Balk no — LB klausimais, V. Kutkaus — LB problemos ir j priežastys, V. Žiliaus — apie pad t okup. Lietuvoje, Žymanto — Susitikimas su P. Padaliu, Jaunimo svarstybos; 36% domes patrauk : B. Barzduko — LB ateities r pes iais, V. Vaitiek no — Baltijos valstybi su-

verenumo klausimu; 30%'domes patrauk A. Dambri no — Dabartin Lietuvos b kl , 27% domes patrauk B. Bieliuko Veiksni s ranga ir susiklausymas; kiti straipsniai patrauk domes mažiau kaip 20% atsakiusi j .

Prenumerat susimok j 77% atsakiusi j .

Si loma, kad ateityje " Laisv " pasisakyt šiomis temomis: Nepriklausomos Lietuvos politin s diferenciacijos spektras; Lietuvi Fondo ateitis; Lietuvos santykiai su kaimynais; Lietuvos — Lenkijos santykiai ateityje; Daugiau atsiminim ; Lietuvistini program reikšm JAV universitetuose; Politikos - kult ros santykiai iševijijoje; Rytpr si pad tis ir ateitis; Išvaduotos Lietuvos problemos; Apie pad t okup. Lietuvoje; Kas po Vliko? Apie disidentus; Apie Maskvos intencijas iševijai suniekinti.

Nauj bendradarbi rekomendavo tik apie 8% atsakiusi j , b tent: dr. kn. Gaid , dr. K. eginsk , J. Gliaud , dr. J. Anys , dr. J. Girni , dr. K. Skrupskel , dr. K. Jurg I , J. Pabedinsk , C. Surdok , dr. K. Ambrazait , Lin Kojel , kn. K. Pugevii , V. Nak , dr. V. Vard , J. Dainausk , dr. Grini , dr. Nemick , A. Ge , A. Budreck , Juozapavi i t , J. Kuprion , J. Miškin , dr. Klior .

Atsakiusi j 90% vyrai ir tik 10% moteriškos.

Atsakiusi j amžius nuo 36 iki 77 met . Amžiaus vidurkis — 56 metai.

Viena atsakytoja pagiria redakcij , kad vis randa nauj tem . Rašo: "Skai iau, g r jausi, si liau kitiems paskaityti. Turite gerus bendradarbius. Tr ksta moter " .

" Laisv redakcija visiem atsakiusiesiem nuoširdžiai d koja.